

SLOVENSKÁ REČ

ROČNÍK 61—1996
ČÍSLO 1

Jozef Jacko

MORFOLOGICKÁ A SLOVOTVORNÁ KODIFIKÁCIA NÁZVOV OBCÍ NA SLOVENSKU

Začlenenie názvov obcí na Slovensku do Pravidiel slovenského pravopisu (PSP, 1991) treba hodnotiť ako veľmi užitočné a pre prax veľmi potrebné. V štúdiu *Názvy obcí na Slovensku v Pravidlách slovenského pravopisu* (Jacko, 1993/1994) sme upozornili, že v histórii doterajších vydaní PSP (1931, 1940, 1953) sa do PSP ako samostatná časť po prvýkrát začlenili názvy obcí na Slovensku a príslušné obyvateľské mená mužského a ženského rodu, ako aj príslušné prídavné mená. Názvy obcí na Slovensku sú v PSP zachytené podľa zoznamu obcí, ktorý vydalo Ministerstvo vnútra SR a ktorý platí od 23. 11. 1990.

Slovenské miestne názvy a ich deriváty sú zachytené aj v *Slovníku slovenského jazyka VI* (SSJ, 1968). Podľa tejto kodifikácie slovenské miestne názvy a ich deriváty uvádza *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku (VSOS I—III, 1977—1978)*. Pri morfolologickej a slovotvornej kodifikácii slovenských miestnych názvov sa v PSP (1991) prihliadalo vo väčšej miere ako v minulosti (SSJ) na miestny úzus, ak nevybočuje zo zákonitostí spisovného jazyka. Pretože v uvedenej štúdiu sme z ekonomických (priestorových) dôvodov nemohli venovať pozornosť všetkým morfologickým a derivatologickým podobám, teraz venujeme pozornosť ďalším variáciám z morfologického a derivatologického aspektu.

V SSJ VI sa obec *Tachty* (okr. Rimavská Sobota) uvádza ako pomnožné substantívum muž. rodu s príponou v G. *-ov* (*do Tachtov*). PSP (1991) obec *Tachty* uvádzajú v súlade so SSJ ako pomnožné podstatné meno muž. rodu, ale s nulovou príponou v G. (*do Tácht*). V denníku *Práca* (22. 2. 1992, s. 15) sme pomnožné substantívum *Tachty* zaregistrovali ako substantívum žen. rodu:

V posledných rokoch úzko spolupracovali aj poľnohospodárske družstvá v *Tachtách* a v maďarskom Ceređe. — Pracovníčka Obecného úradu v *Tachtách*... — Na Obenom úrade v *Tachtách* čítam list z Prahy...

Rod názvu *Tachty* sme zisťovali aj v miestnom úze. Obecný úrad nám oznámil, že obyvatelia obce zaraďujú názov *Tachty* do vzoru *žena: do Tácht, k Tachtám, v Tachtách*. Aj riaditeľ Základnej školy v Novej Bašte, kam žiaci z Tácht boli v minulosti začlenení, nám oznámil, že v miestnom úze sa obec *Tachty* zaraďuje do skloňovacieho vzoru *žena*. Doklady z miestneho úzu i masmédií nás teda upozorňujú na používanie a následne aj kodifikáciu názvu *Tachty* ako substantíva žen. rodu.

V PSP (1991, s. 514) sa uvádza obec *Selce* ako pomn. podstatné meno žen. rodu (G. *Seliec*) s derivátmi *Selčan, Selčianka, selčiansky*. Okrem pomnožného názvu *Selce* sa v PSP uvádza aj názov *Selce* ako substantívum str. rodu (G. *Selca*) s derivátmi *Selčan, Selčianka, selčiansky*. SSJ VI (s. 225) registruje na prvom mieste podobu sg. *Selce* (G. *Selca*), na druhom mieste podobu *Selce* ako pomn. podstatné meno žen. rodu. Príslušné deriváty sa zhodujú s derivátmi v PSP. Statistický lexikon obcí ČSSR 1965 (1966) registruje štyri obce s názvom *Selce*. Pri obciach *Selce* v okrese Banská Bystrica (s. 463) a v okrese Lučenec (s. 477) je poznámka, že podoba *Selce* je množ. číslo. Pri názve obce *Selce* v okr. Rimavská Sobota (s. 491) nie je poznámka o čísle. Pri názve obce *Selce* v okr. Zvolen (s. 495) je poznámka, že názov *Selce* je str. rodu a jedn. čísla. Aj VSOS III uvádza štyri obce *Selce* (s. 17). Tento názov je podľa VSOS pomn. podstatné meno, čo sa odráža v kontexte na zhode podmetu a prísudku v čísle: *Selce ležia v Banskobystrickej kotline...* (okr. Banská Bystrica); *Selce ležia na úpäťí Slov. rudohoria...* (okr. Rimavská Sobota); *Selce ležia na rozhraní Ipeľskej kotliny...* (okr. Veľký Krtíš, do r. 1968 okr. Lučenec); *Selce ležia na Krupinskej výšine...* (okr. Zvolen). Gramatický rod a číslo sme pri názve obce *Selce* vo Zvolenskom okrese zisťovali za pomoci riaditeľa Základnej školy v Dolnom Badíne Jána Kanku. Škola v Selciach (okr. Zvolen) bola zrušená, žiaci dochádzajú do ZŠ v Dolnom Badíne. Riaditeľ školy nám napísal, že starí ľudia hovoriť: „Bol som na Sovci alebo v Sovciach“ — údajne sa obec menovala aj *Sovce* podľa sov, ktorých v okolí bolo veľké množstvo. V súčasnosti sa hovorí *do Seliec, v Selciach*. Aj zo Základnej školy v Bzovíku, kam v minulosti chodili žiaci zo Seliec, nám riaditeľstvo na naše požiadanie oznámilo, že v miestnom úze je obec *Selce* pomn. podstatné meno žen. rodu (*do Seliec, v Selciach*). Na Slovensku sa názov všetkých štyroch obcí *Selce* chápe ako pomn. podstatné meno žen. rodu, a tak podobu *Selce* ako substantívum str. rodu jedn. čísla v príručkách súčasnej spisovnej slovenčiny netreba registrovať.

V PSP (1991) sa miestne názvy *Nemce* (s. 502), *Hontianske Nemce* (s. 481) a *Tekovské Nemce* (s. 522) kvalifikujú ako pomn. podstatné mená žen. rodu. V SSJ VI sa názov *Nemce* neuvádza, názvy *Hontianske Nemce* (s. 174) a *Tekovské*

Nemce (s. 235) sa kvalifikujú ako pomn. podstatné mená muž. rodu. V G. majú názvy *Nemce*, *Hontianske Nemce*, *Tekovské Nemce* vkladnú dvojhlásku *ie*: *Nemiec*. Doklady z tlače potvrdzujú súčasnú kodifikáciu PSP, napr.

Záplavy zo začiatku leta výrazne ovplyvnia úrodu hrozna v *Tekovských Nemciach*. — V *Tekovských Nemciach* vysadili v tomto roku vinič na 62 hektároch... (Sme/Smena, 16. 9. 1995, s. 3).

Isté ťažkosti robí používateľom spisovnej slovenčiny určovanie gramatického rodu miestneho názvu *Ladce*; svedčia o tom doklady z tlače, napr.

Pred mítingom v dome kultúry v *Ladciach* vyhrávala v utorok podvečer dychovka. — Cementáreň v *Ladciach* musí podľa neho zostať v našich rukách... (Sme/Smena, 7. 9. 1995, s. 3). — Ján Lupták v *Ladcoch*... — Podpredsedu NR SR a predsedu ZRS Jána Luptáka v utorok v *Ladcoch* občania obce na stretnutí s ním úpenlivo prosili... (Pravda, 9. 9. 1995, s. 3).

Príručky súčasnej spisovnej slovenčiny kvalifikujú miestny názov *Ladce* ako pomn. podstatné meno muž. rodu (PSP, 1991 s. 494; SSJ VI, s. 192). Aj VSOS (s. 129) kvalifikuje miestny názov *Ladce* ako substantívum muž. rodu, napr.: *Cementáreň v Ladcoch z nového lomu... Hydrocentrála v Ladcoch*. — *Starý a nový závod v Ladcoch* (text pod čiernobielymi fotografiami). L. Dvonč v *Dynámike slovenskej morfológie* (1984) pri vzore *stroj* pripomína, že v G. pl. sú prípony *-ov*, *-ø* a *-í*. Centrálné postavenie má prípona *-ov*, prípona *-ø* je vedľajšia, kým prípona *-í* je celkom periférna. L. Dvonč hovorí, že podobne ako pri substantívach vzoru *dub* aj pri substantívach vzoru *stroj* tvary s príponou *-ø* ustupujú v prospech tvarov s centrálnou príponou *-ov*, napr. *Tlmače* — *Tlmáč-ø/Tlmač-ov*, *Vráble* — *Vrábel-ø/Vrábl-ov*, *Ladce* — *Ladiec-ø/Ladc-ov*. Podľa PSP (1991) i SSJ VI sú miestne názvy *Honca*, *Lovca* žen. rodu (*Honiec*, v *Honciach*; *Loviec*, v *Lovciach*), podľa SSJ VI sú názvy *Šanca*, *Kopca* muž. rodu v G. s príponou *-ov*: *Šancov*, *Kopcov*. PSP (1991) názvy *Šanca* a *Kopca* neregistrujú.

Miestne názvy *Bruty* a *Čáry* sa v SSJ VI kvalifikujú ako substantíva žen. rodu. V PSP (1991) sa miestne názvy *Bruty* a *Čáry* kvalifikujú ako substantíva muž. rodu. V *Morfológii slovenského jazyka* (MSJ, 1966) sa konštatuje, že názvy, ktorých zakončenie je podobné s mužskými odvodzovacími príponami *-an*, *-ík*, *-ák*, *-ár*, *-iar*, *-áč*, *-áš* sú maskulína: *Kraľovany*, *Dvorníky*, *Smerdáky*, *Leváre*, *Psiare*, *Sliacce*, *Tlmače*, *Ortáše*, *Repáče*. Maskulínami sú podľa MSJ aj názvy na *-y* bez týchto súvislostí, ak sa ich kmeň končí na jednu spoluhlásku, pred ktorou je niektorá samohláska okrem *i*: *Brezolupy*, *Bruty*, *Čáry*, *Gbely*, *Krompachy*, *Necpaly*, *Nedožery*, *Rakoluby*, *Veľaty*, *Voderady*, *Žabokreky* (názov *Šahy* je výnimočne žen. rodu). Výskyt miestneho názvu *Čáry* ako substantíva žen. rodu treba preto v tlači pokladať za chybu: ...*Vladimír Polák, ktorý v Čárach založil vcelku úspešnú nadáciu*... (Pravda, 24. 3. 1995, s. 12).

Obyvateľské mená muž. rodu od miestnych názvov typu *Selce* sa tvoria príponou *-an*, pred ktorou sa spoluhláska *c* mení na spoluhlásku *č*: *Selce* — *Selčan*. Obyvateľské mená žen. rodu tohto typu majú príponu *-ianka* a prídavné mená príponu *-iansky*: *Selčianka*, *selčiansky*. Takto sa tvoria obyvateľské mená a prídavné mená aj od názvov: *Honce* — *Hončan* — *Hončianka*, *hončiansky*; *Kopce* — *Kopčan* — *Kopčianka*, *kopčiansky*; *Nemce* — *Nemčan* — *Nemčianka*, *nemčiansky*; *Šance* — *Šančan* — *Šančianka*, *šančiansky*; *Lovce* — *Lovčan* — *Lovčianka*, *lovčiansky*; *Gbelce* — *Gbelčan* — *Gbelčianka*, *gbelčiansky*. V SSJ VI (s. 168) a vo VSOS I (s. 351) sa pri miestnom názve *Dravce* uvádzajú príslušné deriváty *Dravčan*, *Dravčianka*, *dravecký*. Aj od miestneho názvu *Šarišské Dravce* v SSJ VI (s. 233) a vo VSOS III (s. 122) majú príslušné deriváty podobu *Šarišskodravčan* i *Dravčan*, *Šarišskodravčianka* i *Dravčianka*, *šarišskodravecký* i *dravecký*. V PSP (1991, s. 520) sa pri miestnom názve *Šarišské Dravce* (s. 520) a pri miestnom názve *Dravce* (s. 477) registrujú príslušné deriváty v súlade s derivátmi typu *Selce* — *Selčan* — *Selčianka*, *selčiansky*: *Dravce* — *Dravčan* — *Dravčianka*, *dravčiansky*; *Šarišské Dravce* — *Šarišskodravčan* — *Šarišskodravčianka* — *šarišskodravčiansky*. V súlade s derivátmi typu *Selčan* — *Selčianka*, *selčiansky* sa v PSP (1991) registrujú aj deriváty od miestneho názvu *Ladce*: *Ladčan* — *Ladčianka*, *ladčiansky* (s. 494). V SSJ VI (s. 192) sa pri miestnom názve *Ladce* v ženskom obyvateľskom mene a v prídavnom mene uvádzajú dvojtvary: *Ladčianka* i *Ladčianka*, *ladecký* i *ladčiansky*. VSOS II (s. 129) pri ženskom obyvateľskom mene uvádza iba podobu *Ladčianka*, pri prídavnom mene uvádza dvojtvary: *ladčiansky* i *ladecký*. Deriváty *Dravčan* — *Dravčianka*, *dravčiansky*; *Ladčan* — *Ladčianka*, *ladčiansky* zachytené v PSP (1991) treba hodnotiť ako systémové.

V štúdií Porušovanie rytmického zákona pri niektorých názvoch typu *Včelínce* (Jacko, 1978) sme upozornili, že v slovenčine sa prejavuje tendencia porušovať pravidlo o rytmickom krátení v D. a L. pl. pri tých podstatných menách žen. rodu vzoru *ulica*, ktoré majú pred pádovými príponami dve spoluhlásky: *Včelínce* — *Včelínciam*, *Včelínciach*; *Zlievce* — *Zlievciam*, *Zlievciach*; *Mlynárce* — *Mlynárciam*, *Mlynárčiach*. L. Dvonč (1984) v *Dynamike slovenskej morfológie* (s. 47) pri charakteristike skloňovacieho typu *ulica* hovorí, že v G. pl. sa vkladné *ie* používa aj po predchádzajúcej dlhej slabike, a to najmä pri niektorých názvoch, resp. apelatívach, napr. *Včelínce* — *Včelíniec*, *Mlynárce* — *Mlynárie*, *štrúdl'a* — *štrúdiel'* / *štrúdlí*. L. Dvonč hovorí, že prípona *-í* sa v G. pl. subst. vzoru *ulica* používa oveľa častejšie ako v G. pl. subst. vzoru *žena*. Pretože sa prípona *-í* po predchádzajúcej dlhej slabike neskracuje, neprekvapuje ani nedodržiavanie pravidla o krátení pri tvorení tvarov G. pl. s nulovou pádovou príponou a s vkladnou dvojhláskou *ie*, napr. *Včelínce* — *Včelíniec*. V SSJ VI (s. 241) i PSP (1991, s. 525) sa pri miestnom názve *Včelínce* uvádza podoba G. pl. s nedodržiavaním pravidla o rytmickom krátení: *Včelíniec*. Pri miestnych názvoch *Malé Zlievce* (SSJ VI, s. 200; PSP,

1991, s. 499) a *Velké Zlievce* (SSJ VI, s. 244; PSP, 1991, s. 527) sa podoba G. pl. uvádza s dodržiavaním pravidla o rytmickom krátení: *Malých Zlievec, Velkých Zlievec*. V MSJ (s. 106) sa pri skloňovaní podstatných mien vzoru *ulica* konštatuje, že ak sa G. pl. tvorí nulovou pádovou príponou a vkladnou samohláskou, vkladná dvojhĺaska je vždy *ie*, napr.: *ovca* — *oviec*, *Bánovce* — *Bánoviec*, *čerešňa* — *čerešieň*, *zemľa* — *zemiel'*, *sukňa* — *sukieň*. Dvojhĺaska *ie* sa podľa MSJ vkladá aj po predchádzajúcej dlhej slabike: *Mlynárce* — *Mlynárie*, *Včelínce* — *Včelíniec*. Aj pri miestnych názvoch *Malé Zlievce* a *Velké Zlievce* treba v G. pl. vkladať dvojhĺasku *ie*: *Malých Zlievec, Velkých Zlievec*.

G. pl. pri miestnych názvoch *Stráňany, Úľany nad Žitavou* sa v PSP (1991) tvorí nulovou príponou a predĺžením kmeňovej samohlásky: *Stráňany* — *Stráňan*, *Úľany nad Žitavou* — *Úľan*. Pri miestnych názvoch *Ipeľské Úľany* a *Velké Úľany* sa podľa PSP (1991) kmeňová slabika nepredlžuje: *Ipeľských Úľan, Velkých Úľan*. Aj pri miestnych názvoch *Drienčany, Komárany, Liešťany, Nováčany* sa v PSP (1991) kmeňová slabika v G. pl. nepredlžuje: *Drienčan, Komáran, Liešťan, Nováčan*. V SSJ VI sa pri uvedených miestnych názvoch kmeňová slabika nepredlžuje: *Stráňany* — *Stráňan*, *Úľany nad Žitavou* — *Úľan*, *Velké Úľany* — *Velkých Úľan*, *Ipeľské Úľany* — *Ipeľských Úľan*. V MSJ (s. 94) sa konštatuje, že v G. pl. podstatných mien vzoru *dub* sa kmeňová slabika nemení, keď je predchádzajúca slabika v kmeni dlhá, napr.: *Piešťany* — *Piešťan*, *Bieščary* — *Bieščar*, *Hájniky* — *Hájnik*. V zhode s touto konštatáciou treba v PSP (1991) pri miestnych názvoch *Stráňany, Úľany nad Žitavou* registrovať genitívne tvary *Stráňan* a *Úľan*.

V PSP (1931, s. 210) sa pri geografickom názve *Orava* uvádza derivát *Oravec* (nie *Oravan, Oravčan*), *Oravka*. PSP (1940, s. 294) podobu *Oravan, Oravčan* už ani neuvádzajú v zátvorke ako nespisovnú, majú iba podobu *Oravec, Oravka*. PSP (1953) registrujú ako samostatné heslo obyvateľské meno *Oravec, Oravka*. M. Marsinová (1957) pripomína, že spisovná slovenčina nepripúšťa podoby „Liptovčan“, „Oravčan“, lebo krajové mená *Lipták, Oravec* nepociťujeme dnes ako živé odvođeniny, ale ako skupinu hotových názvov. M. Marsinová súčasne poznamenáva, že prípona *-čan* preda len nadobúda prevahu. Napríklad za staršie *Žilinc* máme všeobecne používané *Žilinčan*, namiesto *Terchovec* — *Terchovčan*. A. Zauner v *Praktickej príručke slovenského pravopisu* (1973) pri geografickom názve *Orava* uvádza obyvateľské meno *Oravec* i *Oravčan, Oravka* i *Oravčanka*. Ako nespisovné podoby s hviezdičkou uvádza A. Zauner podoby *Oravan, Oravanka, oravanský*. J. Oravec — V. Laca v *Príručke slovenského pravopisu pre školy* (1984) pri názve *Orava* uvádzajú derivačné dvojtvary: *Oravec/Oravčan, Oravka/Oravčanka*. SSJ VI (s. 288) pri geografickom názve *Orava* uvádza taktiež dvojtvary: *Oravec* i *Oravčan, Oravka* i *Oravčanka*. PSP (1991, s. 285) pri geografickom názve *Orava* uvádzajú iba obyvateľské meno muž. rodu *Oravec* a žen. rodu *Oravka*. Študentku Pedagogickej fakulty UPJŠ v Prešove T. Pavlákovú

z Námestova sme požiadali zistiť podobu obyvateľského mena muž. a žen. rodu od geografického názvu *Orava*. Skúmala 17 respondentov z týchto lokalít: Námestovo, Tvrdošín, Nižná, Rabča, Novoľ, Klin. Podobu *Oravčan* zistila u 15 respondentov, podobu *Oravec* iba v jednom prípade a podobu *Oravák* taktiež v jednom prípade. Podobu *Oravčanka* zaregistrovala u 12 respondentov, podobu *Oravka* v piatich prípadoch. Prípona *-čan* pri tvorení obyvateľských mien muž. rodu od miestnych a geografických názvov je v spisovnej slovenčine najproduktívnejšia. Na podobu *Oravčan* zaiste pôsobí aj analógia derivátov *Dúbrava* – *Dúbravčan*, *Výrava* – *Výravčan*, *Šírava* – *Šíravčan* a pod. Podoby *Oravčan* a *Oravčanka* treba uvádzať aj v PSP.

Miestny názov *Abrahám* sa v PSP (1991) uvádza v G. s príponou *-a*: *Abraháma*, v SSJ VI s príponou *-u* (*Abrahámu*). Miestne názvy podľa biblických, krstných (rodných) mien cudzieho pôvodu majú v G. príponu *-a*: *Martin* – *Martina*, *Mikuláš* – *Mikuláša*, *Ondrej* – *Ondreja*, *Turčiansky Peter* – *Turčianskeho Petra*, *Liptovský Michal* – *Liptovského Michala*. Pri miestnych názvoch *Lok*, *Vinodol* sa v SSJ VI uvádza v G. prípona *-u*: (*Loku*, *Vinodolu*), v PSP (1991) sa na prvom mieste uvádza prípona *-a*, na druhom mieste prípona *-u*: *Lok* – *Loka/Loku*, *Vinodol* – *Vinodola/Vinodolu*. Dvojtvár s príponou v G. *-a* i *-u* by bolo treba uvádzať aj pri názve *Neded* – *Nededa/Nededu*. V SSJ VI i PSP (1991) je iba podoba s príponou *-u*: *Nededu*. Pri miestnom názve *Priechod* sa v PSP registruje v G. dvojtvár: *Priechod* – *Priechoda/Priechodu*, v SSJ VI iba tvar s príponou *-u*: *Priechodu*. Pri miestnom názve *Sihla* sa v PSP (1991) uvádza v G. prípona *-e*: *Sihle*. Miestny názov *Sihla* patrí do skloňovacieho typu *žena*, G. má príponu *-y*: *Sihly*. Prípona *-e* je tu iste pisárska alebo tlačová chyba. Podobne je to aj pri miestnom názve *Obyce*, keď sa v G. uvádza v PSP (1991) podoba *Obíc* (v SSJ VI je správny tvar *Obýc*). Pri miestnych názvoch *Bobot*, *Bodružal* sa v PSP (1991) v G. registrujú dvojtvary: *Bobot* – *Bobota/Bobotu*, *Bodružal* – *Bodružala/Bodružalu*, v SSJ VI iba tvary s príponou *-a*: *Bodružala*, *Bobota*. Prípona *-u* je v PSP (1991) nadbytočná.

Na Slovensku je skoro 3000 názvov miest, obcí a osád. Gramatické a derivačné zákonitosti miest, obcí a osád zaujímajú v prvom rade ich obyvateľov, ale aj ostatnú verejnosť. Masmediálne prostriedky často informujú svojich čitateľov, poslucháčov, divákov o živote, kultúre, športe, práci obyvateľov slovenských miest, obcí a osád. Príručky spisovnej slovenčiny sa v minulosti iba sporadicky venovali kodifikácii slovenských miestnych názvov a ich derivátom. SSJ VI z r. 1968 po prvýkrát systematicky spracoval túto problematiku. PSP z r. 1991 pri kodifikácii slovenských miestnych názvov a ich derivátov nadväzujú na SSJ VI, vo väčšej miere prihliadajú na miestny úzus, keď nevybočuje zo systému spisovného jazyka. Gramatická a derivačná problematika slovenských miestnych názvov sa kryštalizuje, niekedy aj dynamizuje, čo pokladáme za správne a nevyhnutné.

Literatúra

- DVONČ, L.: Dynamika slovenskej morfológie. Bratislava, Veda 1984, s. 37.
- JACKO, J.: Názvy obcí na Slovensku v Pravidlách slovenského pravopisu. Slovenský jazyk a literatúra v škole, č. 3—4, 1993/1994, s. 80—86.
- JACKO, J.: Porušovanie rytmického zákona pri miestnych názvoch typu *Včelínce*. Slovenská reč, 43, 1978, s. 125—127.
- MARSINOVÁ, M.: Krajské obyvateľské mená. In: Jazyková poradňa. Zv. 1. Red. G. Horák — J. Ružička. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1957, s. 125.
- Morfológia slovenského jazyka. Red. J. Ružička, Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1966. 896 s.
- ORAVEC, J. — LACA, V.: Príručka slovenského pravopisu pre školy. 8. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1984, s. 874.
- Pravidlá slovenského pravopisu s abecedným pravopisným slovníkom. Praha, Štátne nakladateľstvo 1931. 364 s.
- Pravidlá slovenského pravopisu s pravopisným slovníkom. Turčiansky Sv. Martin 1940. 482 s.
- Pravidlá slovenského pravopisu. Red. Š. Peciar. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1953. 408 s.
- Pravidlá slovenského pravopisu. Red. J. Kačala. Bratislava, Veda 1991. 536 s.
- Slovník slovenského jazyka. Zv. 6. Red. Š. Peciar, Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1968.
- Statistický lexikon obcí ČSSR 1965. Praha, Ústřední komise lidové kontroly a statistiky ministerstva vnitra 1966.
- Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. Zv. 1—3. Red. M. Kropilák. Bratislava, Veda 1977—1978.
- ZAUNER, A.: Praktická príručka slovenského pravopisu. 4. vyd. Martin, Osveta 1973, s. 324.

Jozef Mlacek

Z NOVÝCH AKTIVÍT VO FRAZEOLOGICKOM VÝSKUME (Na margo dvoch konferencií a dvoch kníh o frazeológii)

V rozhľadovom článku Slovenská a slovanská frazeológia pred XI. slavistickým zjazdom a na ňom (Mlacek, 1994) sme sa pokúsili zmapovať všetky dostupné práce o slovanskej frazeológii, ktoré vyšli v príprave na 11. zjazd v Bratislave, a zároveň charakterizovať prezentáciu frazeologických výskumov na samom zjazde. Keďže ani v ďalších rokoch aktivita v oblasti výskumu frazeológie nezoslaba, týmto príspevkom chceme nadviazať na citovaný prehľad frazeologického výskumu, hoci nie v takej šírke ako v citovanom článku. Cieľom tejto práce je podať charakteristiku a rozbor dvoch medzinárodných podujatí frazeológov, ktoré sa uskutočnili na jeseň 1995, a súčasne analyzovať aj dve dôležité frazeologické knihy, ktoré ponúkli verejnosti poľské vydavateľstvá. Obidve konferencie aj obidve knihy spája fakt, že sa na nich a v nich uplatnili viaceré pozoruhodné teoretické aj metodologické prístupy k celej frazeológii alebo k jej jednotlivým častiam a že sa

v dôsledku toho objavili aj početné nové frazeologické termíny, ktoré nezaznamenáva ani naša domáca kolektívna terminológia frazeológie (Mlacek — Ďurčo a kol., 1995). Predmetom tohto rozboru aj charakteristiky teda budú:

1. Medzinárodná konferencia na tému *Fungovanie frazeológie v texte v období krízy ideológie a kultúry*, ktorá sa uskutočnila ako podujatie Medzinárodnej komisie pre výskum slovanskej frazeológie, spojené so zasadáním tejto komisie v Olomouci v dňoch 29. 8. — 1. 9. 1995.

2. Medzinárodná konferencia EUROPHRAS '95, ktorá mala tému *Európska frazeológia v porovnávaní* a uskutočnila sa v Grazi v dňoch 13. — 19. 9. 1995.

3. Zborník *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej* (6. zväzok), ktorý rovnako ako všetky predchádzajúce pripravili M. Basaj a D. Rytelová.

4. B. Rejakowa: *Mechanizmy językowe w przekładzie związków frazeologicznych*. Z dvoch uvedených konferencií sa najskôr pristavíme pri olomouckej.

Ako napovedá už téma zasadnutia Medzinárodnej komisie pre výskum slovanskej frazeológie a pripojenej konferencie, išlo na nej najmä o zmapovanie zmien vo fungovaní frazeológie v najsúčasnjšom období, teda najmä po zmenách v r. 1989. Pozornosť väčšiny referátov sa sústredila na uplatňovanie frazeológie v tých štýlových oblastiach, kde sa vyskytuje aj vo všeobecnosti najbežnejšie, teda najmä na jej využívanie v žurnalistike (so špecifikáciou na jednotlivé médiá hromadnej informácie), ďalej v hovorovom štýle a v umeleckých textoch. Pri bohatej účasti referentov z Ruskej federácie (najviac zo Sankt Peterburgu) neprekvapuje, že najsystematickejšie sa analyzovala situácia pri uplatňovaní frazeológie v ruských masmédiách, ale primerane boli zastúpené pohľady na stav súčasného uplatňovania frazeológie napr. v češtine, poľštine, slovenčine, bulharčine. Ku kompletizovaniu obrazu fungovania frazeológie v celom slovanskom svete chýbali pohľady na situáciu v južnoslovanských jazykoch (s výnimkou spomenutej bulharčiny). Aj pri istej neucelenosti týchto analýz sa predsa dali zreteľne sledovať určité všeobecné tendencie, ktoré sa prejavujú paralelne vo všetkých slovanských jazykoch a v ich frazeológii (myšlienku o všeobecnej platnosti týchto tendencií dovoľuje vysloviť najmä to, že niektoré paralelné zistenia odzneli na druhej spomenutej konferencii, teda v Grazi, kde sa objavili napr. referáty o súčasnom fungovaní frazeológie v chorvátčine aj v slovinčine).

Ktoré tendencie sa ukazujú ako najtypickejšie v súčasnom využívaní frazeológie po zmenách od roku 1989? Vo väčšine referátov sa zdôraznili predovšetkým tieto zistenia:

1. Takmer všeobecný ústup frazém, ktoré boli tematicky, sémanticky alebo aspoň konotačne spojené s predchádzajúcim spoločenským a politickým systémom. Ak sa tieto jednotky udržali aj v súčasnej komunikácii, nastali pri nich výrazné zmeny, frazémy sa posúvajú najmä do ironizujúcich polôh alebo sa ináč prehodnocujú ich pragmatické hodnoty. Túto tendenciu v jej mnohotvárných pre-

javoch doložili najmä viaceré referáty o fungovaní ruskej frazeológie, ale aj referáty o poľskej, českej, slovenskej, bulharskej — a na spomínanej druhej konferencii aj o chorvátskej frazeológii.

2. Rovnako všeobecne sa konštatuje tendencia po revitalizácii frazeologických biblizmov a vôbec frazém spätých s kresťanskou civilizáciou. S konštatovaním nárastu využívania týchto frazém v súčasnej hromadnej komunikácii však viaceré práce zisťujú aj mnohoraké posuny v ich sémantike a pragmatike, výrazné prejavy ich demotivácie, ktoré súvisia so všeobecnejšími tendenciami po sekularizácii aj v tejto oblasti. Teda nielen celkový nárast vo využívaní takýchto jednotiek, ale aj vzrast tendencií po ich scivilňovaní, ba niekedy vzrast tendencie po ironizovaní, parodizovaní tejto časti frazeológie.

3. Obohacovanie frazeológie o citátovo prevzaté alebo kalkované inojazyčné jednotky, čím sa podporuje internacionalizácia frazeológie.

4. Uplatňovanie nových vlastných frazém, ktoré vznikajú novou frazeologizáciou iných typov ustálených spojení (združené pomenovania, viacslovné temíny).

5. Uplatňovanie frazém z okrajovej časti jazyka, napr. z oblasti slangu. Tlač už nie je pod takou kontrolou, ako bola v bývalom režime, a tak sa do širšieho komunikačného obehu dostávajú mnohé jednotky, ktoré bývali znakom skupinovej komunikácie alebo znakom istej užšej komunikačnej oblasti.

6. Vo frazeológii všetkých sledovaných jazykov sa konštatuje narúšanie pevne ustálených jednotiek, a teda narastanie variantnosti a najmä aktualizácie frazém. V tomto narúšaní ustálených vlastností a hodnôt najmä tradičnej frazeológie pri jej uplatňovaní v texte sa vidí odraz niektorých špecifík postmodernistickej výstavby textu, najmä snahy o otvorenosť textu, o jeho ambivalentnosť, resp. polyvalentnosť atď.

7. Viaceré spomedzi uvedených zistení platia všeobecne nielen pokiaľ ide o rozličné jazyky, ale prejavujú sa aj vo viacerých komunikačných sférach týchto jazykov, teda nielen napríklad v masovokomunikačných prostriedkoch, ale aj v hovorovej oblasti, v umeleckých textoch. Keď k uvedeným zisteniam z tejto centrálnej problematiky sledovanej konferencie pridáme aj to, že jednu osobitnú tematickú zložku na nej reprezentovali referáty z histórie frazeológie a z frazeografie, vychodí nám záver, že aj keď sa konferencia nevyznačovala výraznými teoretickými výbojmi s odkrývaním mnohých nových pojmov a termínov, treba ju pokladať za veľmi užitočný článok v reťazi podujatí tejto medzinárodnej komisie. Už stručný výpočet zistených základných tendencií v uplatňovaní frazeológie v celkom súčasnej jazykovej komunikácii potvrdzuje, že nielen frazeologická teória, ale aj jazyková prax používania frazeológie, aj didaktika frazeológie takýto aktuálny obraz o fungovaní frazeológie naozaj veľmi potrebovali.

Nielen vo viacerých diskusných vystúpeniach na konferencii, ale aj na uzavretom zasadnutí medzinárodnej komisie, ktorá spolu s katedrou slavistiky v Olo-

mouci túto konferenciu organizovala, sa vyskytli kritické pripomienky k metodologickej úrovni niektorých príspevkov. Konštatovalo sa totiž, že niekedy akoby sa spomínaná otvorenosť, ambivalentnosť prenášala z oblasti fungovania frazeológie aj do oblasti jej teoretického opisu: napr. aj prístupy k takej základnej otázke, ako je predmet frazeológie, sa v niektorých príspevkoch až priveľmi posúvali od všeobecne prijatej predstavy o frazeológii. Práve preto komisia prijala rozhodnutie, aby sa témou niektorej z najbližších konferencií o slovanskej frazeológii stali teoretické a metodologické otázky celej frazeológie. Komisia však zároveň rozhodla, že téma budúcej, teda naozaj najbližšej konferencie (Opole, 1996) bude nadväzovať na okruh, ktorého sa tematicky dotýkali mnohé príspevky už na olomouckej konferencii, a to na otázky fungovania biblicky a kresťansky motivovanej frazeológie súčasných slovanských jazykov.

Slovenskí frazeológovia sa na konferencii predstavili troma referátmi (J. Skladaná hovorila o kresťansky motivovaných frazémach v staršom a súčasnom období nášho jazyka, M. Jankovičová o uplatňovaní frazém, resp. ich častí v novinových titulkoch a J. Mlacek o domácom a exilovom fungovaní frazeológie) a viacerými diskusnými príspevkami. Zastúpenie našej frazeológie obohatila na konferencii lublinská slovakistka a slavistka, odchovankyňa nitrianskej Pedagogickej fakulty B. Rejaková svojím príspevkom o frazeológii v jazyku propagandy, pričom sa porovnával stav v poľštine a slovenčine. Meno B. Rejakowej sa v tomto príspevku spomenie ešte viackrát.

Prof. V. M. Mokijenko, ktorý so spoluautormi A. Bierichom a L. Stepanovovou vydal knihu Istorija i etimologija russkich frazeologizmov, naznačil potrebu skúmať históriu a etymológiu frazém v širšom slovanskom rozsahu, pričom prvým krokom by mali byť bibliografické spracovania výkladov jednotlivých frazém. Medzinárodná komisia bude s touto témou rátať ako s jedným spomedzi budúcich spoločných projektov celej komisie i celého výskumu slovanskej frazeológie.

Ucelené materiály zo sledovanej konferencie v Olomouci sa nebudú publikovať, organizátori, spomedzi ktorých treba na prvom mieste spomenúť L. Stepanovovú, pripravili už pred konferenciou pracovnú verziu téz takmer všetkých referátov z plánovaného programu (red. V. Kostřica — V. M. Mokijenko — L. J. Stepanova a ďalší, 1995).

Väčším podujatím vo všetkých smeroch bola spomínaná druhá konferencia, ktorá sa označovala aj ako kongres EUROPHRAS '95. V Grazi sa na nej totiž zišlo vyše 70 účastníkov z viac ako 20 štátov. Kongres si dal za cieľ spojiť za spoločným stolom obidve aktívne združenia frazeológov, a to projekt EUROPHRAS a členov Medzinárodnej komisie pre výskum slovanskej frazeológie, ako aj ostatných bádateľov, ktorí skúmajú túto oblasť jazyka. Našu jazykovednú verejnosť môže pri tomto spoločnom projekte tešiť fakt, že základy tejto spolupráce sa položili u nás, a to v Nitre, kde naša Slovenská komisia pre výskum frazeológie

v r. 1992 organizovala medzinárodnú konferenciu, spojenú so zasadnutím príslušnej medzinárodnej komisie pri Medzinárodnom komitáte slavistov, pričom na ňu prizvala viacerých popredných reprezentantov projektu EUROPHRAS, okolo ktorého sa združujú najmä bádatelia z oblasti germánskej a románskej frazeológie. Práve výrazný úspech nášho podujatia priviedol W. Eismanna, profesora z Grazu, k myšlienke o takom spoločnom kongrese, ako aj k jej vynikajúcej realizácii. Ak uvedieme, že na tomto podujatí sa zúčastnili frazeológovia prakticky z celej Európy, ale reprezentačne tu boli zastúpené napr. aj USA (prof. W. Mieder) a na druhej strane napr. vzdialený Kazachstan (známy profesor M. M. Kopylenko), môžeme celkom oprávnené konštatovať, že to bolo doteraz najreprezentačnejšie zhromaždenie bádateľov, skúmajúcich túto časť jazykovednej problematiky.

Keďže v Grazi išlo o prvé spoločné podujatie tohto typu, zákonite sa aj rámcová téma kongresu volila dosť všeobecne: Európska frazeológia v porovnávaní. Podľa podtitulu či druhej časti názvu tejto témy sa mali príspevky zaoberať jednak spoločným dedičstvom a jednak kultúrnou mnohotvárnosťou, ktorá sa skrýva za paralelami, ale aj výraznými rozdielmi vo frazeológii jednotlivých jazykov, a to aj pokiaľ ide o frazeológiu geneticky či typologicky blízkych jazykov, aj pokiaľ ide o frazeológiu vzdialenejších či celkom vzdialených jazykov. Dobrým vstupom do takto vymedzenej problematiky kongresu boli plenárne referáty W. Eismanna, G. Grécianovej a V. Mokijenka. Prof. Eismann v referáte na tému *Problémy a perspektívy kontrastívnej frazeológie* podal vynikajúci pohľad na súčasnú tvorbu frazeológov, pričom naznačil viaceré teoretické aj metodologické problémy, ktoré sa najmä pri istej izolovanosti jednotlivých bádateľských centier prejavujú v samom pojmosloví aj názvosloví celej disciplíny. Z nášho hľadiska bolo dôležité aj to, že v tomto úvodnom referáte referent ocenil aj viaceré výsledky slovenského frazeologického výskumu, pričom sa menovite uvádzali najmä práce J. Skladanej, F. Buffu, P. Ďurča a J. Mlácka. Iný rozmer porovnávacieho štúdia frazeológie európskych jazykov sledoval referát G. Grécianovej. Autorka v ňom orientovala ďalší frazeologický výskum v tom smere, aby sa v ňom výraznejšie sledovali pragmatické kvality týchto jednotiek a aby sa prístupy k výskumu tejto časti jazyka podľa možnosti zladžovali s metódami a postupmi výskumu ďalších zložiek jazyka, aby boli s týmito postupmi kompatibilné. Autorkina orientácia vychádza zo smerovania projektov, ktoré dominujú v medzinárodných grantoch, podporovaných Radou Európy a jej komisiami v Strasbourgu. Pohľadom na spoločné pozadie všetkých výskumov frazeológie európskych jazykov bol Mokijenkov referát s príznačným názvom *Frazeologizovanie europeizmov alebo europeizovanie frazeológie?*

Tieto tri ústredné referáty naznačili všetky základné okruhy teoretických problémov, ktorých sa dotýkala väčšina spomedzi takmer šesťdesiatich referátov (referáty odzneli v dvoch sekciách kongresu). Bol tu však ešte jeden tematický okruh, ktorý bol tiež uvedený referátom na plenárnom zasadnutí (W. Mieder —

Koniec železnej opony: Príslovia a karikatúry z čias studenej vojny), a to okruh, ktorým sa kongres stýkal s tematikou olomouckej konferencie: problematika aktuálnych zmien vo frazeológii najmä pri jej uplatňovaní v publicistike a v umeleckých textoch.

Ak po naznačení problematiky referátov usmerňujúcich celý rámec kongresu chceme spomenúť niektoré spomedzi pozoruhodnejších čiastkových teoretických alebo tematických okruhov, treba uviesť aspoň tieto fakty. Niektoré referáty (napr. F. Čermák, T. Kispál) skúmali možnosti aj ohraničenia porovnávacieho či kontrastívneho výskumu frazeológie v prípadoch, keď sa neporovnávajú frazémy dvoch-troch jazykov, ale keď sa sledujú frazémy v desiatich či v desiatkach jazykov. Niektoré referáty podali viaceré charakteristické obrazy frazeológie istých špecifických etnických skupín alebo národov, napr. charakteristika frazeológie povolžských Nemcov (Ch. Chlosta) alebo frazeológie krymských Tatárov (A. M. Emirová). Spätosť frazeológie s celou národnou kultúrou istého spoločenstva tiež bola predmetom viacerých referátov (napr. V. N. Teliová). Odraz istých stereotypov v postojoch k iným národom sa taktiež prejavil vo viacerých referátoch — napr. o frazémach odrážajúcich postoje jednotlivých slovanských jazykov k Židom hovoril A. A. Ivčenko. Len škoda, že sa referent opieral — ako na to v diskusii poukázali diskutujúci z viacerých slovanských národov — o staršie, resp. staré zbierky parémií, pri ktorých ťažko možno určiť mieru rozšírenosti takýchto jednotiek, a teda aj reálnosť takýchto postojov v jednotlivých národných kultúrach. Primeraná pozornosť sa venovala aj žánrovým otázkam frazeológie (hovorilo sa napr. o hraniciach frazémy s aforizmami), ako aj otázkam vzťahov frazeológie a paremiológie. Pri poslednej problematike sa však postavila aj otázka reálneho poznania frazém či parémií u súčasných používateľov jazyka, teda otázka živosti frazeológie a paremiológie (pojem H. Burgera — s podobným prístupom k týmto otázkam vystúpila aj A. Tóthné-Litovkinová). Veľkú pozornosť referenti venovali charakteristike frazeologických biblizmov (napr. V. G. Gak), aktualizáciám frazeológie v umeleckých textoch — nielen v básnických, ale napr. aj v piesňach (H. Pfandl), otázke prekladu frazém v istých špecifických situáciách, napr. v televíznych filmoch (J. Korhonen), otázkam frazeografie (napr. N. Wotjaková) atď.

Aj napriek tomu, že cieľom kongresu bolo predovšetkým zmapovanie výskumov frazeológie v európskych jazykoch, vyskytli sa tu aj viaceré nové pojmy a témy, ktoré si zaslúžia širšiu pozornosť. Záujem vyvolal napr. spomínaný Burgerov termín *Lebendigkeit*, ale aj Miederov pracovný termín *antipríslovie* a paralelne aj Pranjковиčov termín *antifrazéma*. Zaujímavá bola aj Emirovovej špecifikácia pojmu frazeosémantické polia, ako aj pojem *intralingvický variant frazémy*, ktorý sa vyskytol v niekoľkých referátoch. Prínosom sa zdá Grécianovej termín relevantné frazeologické formy, ktorý sa ukazuje ako adekvátnejší pre potreby fra-

zeografie než doteraz v tejto, resp. podobnej platnosti využívaný termín frazeologický nominatív.

Príspevky slovenských účastníkov (P. Ďurčo sa pokúsil vytvoriť empirický model frazeologického významu, ktorý možno uplatňovať pri kontrastívnom výskume frazeológie, J. Mlacek hľadal súvislosti medzi kategóriami frazeologickej ekvivalencie a variantnosti frazém) patrili k tým referátom, v ktorých autori nielen aplikovali už známe postupy, ale aj odkrývali možnosti nových prístupov vo výklade istých pojmov.

Záver tejto časti našich poznámok môžeme sumarizovať konštatovaním, že obidve sledované podujatia frazeológov znamenajú nielen kvantitatívny nárast prác o frazeológii, ale predovšetkým obohatenie vlastnej metodiky tejto disciplíny i prehĺbenie viacerých doterajších riešení istých teoretických otázok. Ak k tomu pripočítame fakt, že konferencie urobili veľký krok k prekonaniu istej izolovanosti jednotlivých centier frazeologického výskumu aj k väčšej otvorenosti smerom k najživším procesom v tejto oblasti jazyka, význam obidvoch podujatí sa javí ešte plastickejšie.

Keď na tomto mieste prechádzame k charakteristike dvoch poľských kníh o frazeológii, žiada sa hneď na začiatku poznámok o prvej z nich, o šiestom zväzku zo série *Z problemów frazeologii polskiej i slowiańskiej* vysloviť predovšetkým obdiv, a to jednak nad celým projektom tejto série a jednak nad vedeckou úrovňou tohto najnovšieho zväzku. Pokiaľ ide o pohľad na všetkých šesť zväzkov, treba povedať, že M. Basajovi a jeho spolupracovníčke D. Rytelovej sa z nich podarilo utvoriť jednu z najproduktívnejších a najreprezentatívnejších foriem publikovania výsledkov frazeologického výskumu nielen v Poľsku, ale aj v širšom slavistickom rámci. Séria totiž obsahuje veľké množstvo prác poľských bádateľov frazeológie (k frazeológii sa tu pristupuje nielen z hľadiska lingvistického, ale veľmi často práve s prihliadaním na jej interdisciplinárne súvislosti), ale zostavovatelia jednotlivých zväzkov dali možnosť publikovať aj zahraničným bádateľom z oblasti slovanskej frazeológie, a tak celá séria má medzi autormi štúdií azda najbohatšie zastúpenie zo všetkých centier výskumu slovanskej frazeológie alebo frazeológie jednotlivých slovanských jazykov. V nasledujúcich poznámkach však nebudeme venovať pozornosť celému tomuto obdivuhodnému (a trochu aj závideniahodnému) projektu, ale sa pristavíme aspoň pri niektorých stránkach najnovšieho, už šiesteho zväzku tejto série.

Sledovaná publikácia obsahuje okrem úvodného slova zostavovateľov a Bařovho pokračovania bibliografie poľskej frazeológie (teraz už za roky 1983—1991) dvadsať štúdií od devätnástich autorov (W. Chlebda, ktorý sa stal garantom spomínaného budúceho vedeckého zasadania medzinárodnej komisie v Opole, má v tomto zväzku až dva príspevky). Ako naznačujú zostavovatelia v úvodnom slove, zborník obsahuje najmä vybrané materiály z dvoch poľských frazeologic-

kých konferencií zo začiatku 90. rokov, čím si možno vysvetliť istú tematickú sústredenosť celého zväzku. Aj napriek tomu, že niektoré príspevky sa dotýkajú viacerých otázok, v zborníku možno nájsť materiály v podstate z troch tematických okruhov. Prvý reprezentujú príspevky z oblasti frazeologickej teórie v širokom zmysle, teda príspevky, ktoré odкрývajú nové pojmy, ale ktoré domýšľajú aj ich terminologické súvislosti, ako aj štúdie z histórie frazeologickej teórie a z jej interdisciplinárnych väzieb. Dominantou tohto zväzku je druhý okruh štúdií, v ktorom sa skúmajú súvislosti medzi frazeológiou a slovo tvorbou, derivatológiou. Menej výrazný, ale nezanedbateľný celok tvoria napokon štúdie o spoločenských súvislostiach frazeológie, a teda aj o jej pragmatických, štylistických, porovnávacích, konotatívnych a ďalších podobných otázkach. Rozsah ani povaha tohto rozhľadového článku nám nedovoľujú podrobnejšie sa pristaviť pri všetkom, čo pokladáme za prínos v uvedených smeroch, a tak tu s istými odkazmi upozorníme aspoň na niektoré pozoruhodnejšie myšlienky.

Za vstup do všeobecného okruhu teoretickej problematiky v zborníku možno pokladať Čermákovu štúdiu *On the Nature of Universality in Phraseology and Idiomatics* (s. 15–19), v ktorej sa v desiatich tézach a v ich rozvedení podávajú základy celej Čermákovskej koncepcie frazeológie. Keďže jeho teória mala od začiatku ambície byť všeobecnou teóriou frazeológie, je celkom logické, že v tomto „desatore“ (je tu totiž desať téz) sa cez univerzálne vlastnosti frazeológie zhustene, tézovite, ba priam axiomaticky vymedzujú základy celej frazeológie. Pozoruhodná je tu aj samotná forma Čermákovho textu: v každom bode sa uvádza jeden z podstatných znakov univerzality frazeológie (napr. hneď v 1. bode: Idiómy existujú v každom prirodzenom jazyku), potom nasleduje jeho kratšie alebo aj rozsiahlejšie rozvedenie a napokon sa uvádza (nie vo všetkých bodoch, ale vo väčšine) téza, ktorá rámcovú tému príslušného bodu potvrdzuje z inej strany (napr. spomenutý 1. bod sa končí takto: Ak má jazyk metafory, má aj idiómy). Štúdia je precízovanejšou podobou práce, ktorú autor predniesol na spomínanej nitrianskej konferencii a publikoval v jej materiáloch (porov. *Frazeológia vo vzdelávaní...*, 1993).

Zdanlivo sa iba frazeologickou terminológiou zapodieva príspevok maďarského bádateľa Gy. Somhegyiho *K voprosu o frazeologičeskoj terminologii. Frazeematika i frazemologija* (s. 161–171). Už samotné nové názvy, ktoré sa vyskytujú v titulku jeho príspevku (názov frazeematika sa vyskytuje aj v jednom z Chlebdových príspevkov), signalizujú, že tu máme do činenia nie iba s novými názvami, ale že ide aj o nové pojmy, resp. prehodnotené pojmy, a teda aj o otázky výsostne teoretické. Gy. Somhegyi už v úvode priam šokuje čitateľa, ktorý bol zvyknutý na tézu, že frazeológia patrí medzi novšie, mladšie jazykovedné disciplíny: autor ju, naopak, vyhlasuje za jednu z najstarších, pričom svoje vyjadrenie podopiera konštatovaním, že jej základy sa dali už v starogréckej parémiografii. Pokiaľ ide o vlastné pojmoslovné otázky, zaznamenajme tu aspoň základné fakty: autor

zásadne rozlišuje obrazné jednotky, tzv. frazemologizmy (ich súhrnom je frazemológia) a neobrazné ustálené jednotky, tzv. frazematizmy (ich súhrnom je frazematika). Názov frazemologizmus je spoločným nadradeným názvom pre obidva uvedené typy jednotiek, rovnako ako názov frazeológia je súhrnným názvom pre obidve uvedené množiny jednotiek. V porovnaní s celou našou terminologizáciou základných pojmov z tejto oblasti autor posúva platnosť názvu frazéma: nie je to celá jednotka, ale to, čo sa všade inde nazýva komponent, zložka alebo člen frazémy. Podľa funkčnej platnosti takejto zložky v rámci celého spojenia potom autor rozvíja celú stratifikáciu takto chápaných frazém aj s vlastnou príslušnou terminologizáciou. Ako vidieť už z tohto jednoduchého konštatovania zmien, autor všeličo posúva v samom centre tejto oblasti i príslušnej disciplíny, a tak sa bude treba k týmto otázkam zásadnejšie vrátiť. Tu ostaneme iba pri zistení uvedených skutočností.

Osobitné miesto medzi príspevkami z tohto okruhu má väčší spomedzi spomínaných Chlebdových referátov s názvom *Pogoda dla badaczy, czyli o inwariancie i wariantoch we frazeologii raz jeszcze* (s. 93—108). Prvá časť titulku (*pogoda dla badaczy*) by naznačovala, že ide iba o rozbor jednej konkrétnej frazémy a jej aktualizácií, podtitul však zreteľne signalizuje, že tu máme do činenia s príspevkom, ktorý sa dotýka základných metodologických aj teoretických otázok celej frazeológie. Nadväzujúc na Skorupkovo zistenie z 50. rokov aj na analogickú konštatáciu A. M. Lewického z 80. rokov o tom, že frazeologické výskumy zväčša zostávajú iba na rovine pozorovania, na rovine registrácie (preto citovaný S. Skorupka označil frazeológiu iba ako vedu in spe), W. Chlebda sa zamýšľa nad otázkou, čo doterajším frazeologickým výskumom chýba, aby sa ich úroveň vyrovnala s úrovňou iných, aj tých najpribojnějších výskumov z iných oblastí. Na rozборе jednej konkrétnej frazémy i jej bohatej variabilnosti naznačuje, že celý tento výskum musí počítat vlastne až s dvoma rovinami abstrakcie, lebo iba tak dokáže odkryť systémové súvislosti vo frazeológii. Pozoruhodné sú pritom Chlebdove myšlienky o vzájomnej spätosti variantnosti, resp. aktualizovania so samou ustálenosťou. Interpretácia týchto vzťahov zreteľne korešponduje s tými prístupmi, ktoré sa vo výklade týchto otázok uplatnili už dávnejšie aj v našej domácej koncepcii celej frazeológie.

Z ostatných príspevkov tohto okruhu treba zaznamenať Jermolov pokus o vymedzenie sémantických polí vo frazeológii (vydeľuje 158 konkrétnych sémantických polí, ktoré zoraďuje do 6 makropolí — s. 65—73), Mokijenkovu analýzu Komenského Moudrosti starých Čechů, v ktorej sa sledujú interdisciplinárne súvislosti frazeológie s didaktikou, ale zároveň sa nastolujú aj viaceré teoretické otázky, ktoré sú dôležité z hľadiska vyučovania frazeológie, napr. vymedzenie pojmu frazeologické minimum (s. 173—179), Shortov príspevok o spracovániach českej frazeológie v prácach z minulého storočia: autor rozoberá najmä

Českú frazeológiu F. Šebeka, ale konfrontuje ju na jednej strane so staršou Sychrovou a takmer súvekovou Šachovou prácou, na druhej strane so súčasným prístupom k frazeológii (s. 187—195). Za cenné doplnenie tejto všeobecnej problematiky treba pokladať spomínanú bibliografiu poľských prác o frazeológii z rokov 1983—1991 od S. Bąbu, v ktorej sa uvádza 325 bibliografických záznamov (viaceré z nich obohatené o odkazy, napr. pri záznamoch knižných prác sa vždy zachytávajú aj recenzie o danom diele). Toto pokračovanie spolu s 1. časťou tejto práce, ktorá vyšla v 3. zväzku tejto série zborníkov a obsahuje vyše 400 jednotiek, poskytuje cenné informácie prakticky o všetkom, čo sa o frazeológii v Poľsku publikovalo.

Zaiste nie je náhodné, že na začiatku druhého tematického okruhu, ba na začiatku celého zborníka je štúdia J. Furdíka *Princíp motivácie vo frazeológii a v derivatológii* (s. 7—14). Po stručnom pohľade na všetky známe typy motivácie autor porovnáva motiváciu v derivácii a vo frazeológii a v derivatológii (s. 7—14). Dôvod vidí najmä v tom, že aj derivatéma, aj frazéma sú sekundárne pomenovania (s. 8). Hovoriac o motivácii vo frazeológii, autor vymedzuje — pravda, po zistení jej paralelnosti, ale aj rozdielov v porovnávaní s motiváciou slovtvornou — frazeologickú motiváciu ako osobitý druh motivácie. Mnohé jeho konkrétne zistenia (napr. o typovosti motivovanosti derivatémy a o individuálnosti motivácie frazém; o dvojdimenzionálnosti prvej a trojdimenzionálnosti druhej motivácie atď.) sú podnetom na prehĺbenie viacerých miest vo výklade frazeologizácie i celej frazeológie, resp. jej jednotiek.

Rovnako zásadnú povahu má v zborníku aj štúdia D. Buttlerovej *Przydatność pojęć i terminów slowotwórczych w badaniach frazeologicznych* (s. 27—32). Autorka, ktorej meno, ako aj meno ďalšej autorky E. Kozarzewskiej, sa však v obsahu uvádza, bohužiaľ, už v čiernom rámečku, vychádza zo zistenia, že pojem sémantickej derivácie sa vo frazeológii uplatňuje už dávnejšie a celkom produktívne (autorka v tejto súvislosti odkazuje na Lewického výklady tejto problematiky), potom však stavia otázku, či aj tu možno pri derivačných procesoch hovoriť o transpozícii, motivácii aj modifikácii. Sama naznačuje, že popri takých typoch derivácií, ako sú kauzativizácia, finalizácia, iterativizácia atď., ktoré vydelil A. M. Lewicki, možno predpokladať aj typy s deminutivizáciou, eufemizáciou, pejoratívizáciou, familiarizáciou a pod. Z rozvinutia tejto problematiky autorka vychodí záver, že mnohé javy, chápané ako lexikálne varianty, by získali status frazeologických derivátov. Spomenutá E. Kozarzewská vo svojej štúdii (*Czy derywacja semantyczna występuje we frazeologii?*, s. 41—49) napriek otázke v jej názve ešte ďalej rozvíja tieto myšlienky. Keďže ona sama rozlišuje sémantickú a syntaktickú deriváciu, v jej systéme frazeologických derivátov sa objavujú nielen typy založené na sémantickej derivácii, ale aj typy založené na syntaktickej derivácii, teda typy založené na nominalizácii, adjektívizácii frazém. Z inej strany výklady tejto pro-

blematiky obohacuje J. Daszczyńska. Rozlišuje prvotnú a druhotnú frazeologickú deriváciu a v rámci prvotnej (frazéma sa odvodzuje od slova alebo slovného spojenia) odlišuje lexikálno-frazeologickú deriváciu od syntakticko-frazeologickej (s. 51—64). Autorka pritom naznačuje, že v rámci každej spomedzi nich možno vydeľovať viac konkrétnych postupov, napr. pri lexikálno-frazeologickej derivácii autorka navrhuje špecifikovať typy, ktoré sa realizujú reduplikáciou, explikáciou alebo integráciou zložiek. A. Pajdzińska v príznačne nazvanej štúdiu *Derywacja frazeologiczna czy deriwacja od frazeologiczna?* (s. 33—40) upozorňuje na obojsmernosť procesov sémantickej derivácie: obrazný význam slova sa môže stať východiskom novej frazémy, ale môže byť aj výsledkom derivácie od významu frazémy. V intenciách takéhoto prístupu k frazeológii A. M. Lewicki uvažuje o tom, či paralelne s termínom slovotvorný formant možno uplatniť aj pojem a názov frazeologický formant (s. 21—25).

Aj celkom zbežný uvedený pohľad na štúdie z tohto okruhu naznačuje niekoľko skutočností. Pozoruhodná je predovšetkým konzistentnosť týchto prístupov a ďalej ich produktívnosť v rozvíjaní a prehľbovaní teoretického spracovania celej frazeológie. Prezentácia takejto interpretácie istých frazeologických javov sa stáva priamou výzvou na rozpracovanie viacerých pojmov z frazeológie aj na potrebu ďalšieho systematizovania frazeologickej terminológie.

Tretí tematický okruh tvoria v zborníku štúdie, ktoré sa v istej podobe dotýkajú spoločenských súvislostí súčasnej frazeológie. Sú to napr. práce, ktoré sa venujú porovnávaciemu štúdiu frazeológie, a to v rozličných súvislostiach: E. Gazdecká skúma textové špecifiká aktualizácií frazém v ruskom a poľskom jazyku (s. 75—82), pričom zároveň prináša viaceré zaujímavé zistenia o frazeologických bibliizmoch v sledovaných jazykoch a o ich motivácii aj rozličných aktualizáciách, A. Aksamitov a M. Czuraková zasa podávajú špecifické otázky spracovania dvojazyčného (bielorusko-poľského) frazeologického slovníka (s. 181—185), už spomínaná B. Rejaková skúma prípady explikovania niektorých komponentov frazémy pri preklade (s. 155—160; ide tu o čiastkovú otázku z problematiky autorkinej monografie, o ktorej budeme hovoriť ďalej, a tak na tomto mieste nechávame jej výklad bez osobitných poznámok) a J. Porawska sleduje isté konštrukčné zmeny a ich vplyv na frazeologizáciu istých francúzskych jednotiek a ich poľských ekvivalentov. Pozoruhodná je aj štúdia R. Eckerta, ktorý sa zamýšľa nad špecifikami fungovania frazémy v umeleckom texte, pričom predmetom jeho konkrétnej analýzy sa stali texty A. P. Čechova, teda spisovateľa a dramatika, ktorý síce využíva frazeológiu účinne, ale nie nijako frekventovane ani nie veľmi nápadne (s. 89—92).

Aj v rámci tohto okruhu možno ešte ďalej vyčleniť práce, ktoré sa explicitne venujú aj vymedzovaniu samého pojmu spoločenský kontext frazeológie. Kým práce T. Z. Orlošovej a W. Chlebdu (spomínaná druhá štúdia) tento pojem aj ter-

mín rozvíjajú predovšetkým aplikačne (T. Z. Orlošová skúma konkrétne pozadie využívania mien národov a ich príslušníkov vo frazeológii rozličných jazykov, najmä v poľštine, češtine, ale zachytáva tam všeličo napr. aj zo slovenčiny, W. Chlebda sleduje spoločenské, ale aj vlastné jazykové premeny jedného výrazu, vychádzajúceho z Leninovej práce, rozličné jeho posuny už v politickej reči socializmu a potom nové zmeny — až po silnú iróniu, resp. sebaíroniu — v súčasnom jazyku), L. Zaręba rozvíja sám tento pojem, jeho zložky a činitele (s. 123—138). Na materiáli z francúzskeho jazyka uvádza až deväť podstatných znakov súčasnej francúzskej frazeológie (napr. jej efemérnosť, skracovanie, vulgarizáciu, amerikanizáciu atď.), pričom práve v činiteľoch súčasného kontextu, za ktoré pokladá mnohé zložky, napr. techniku, politiku, šport, reklamu, erotiku, hudbu a piesne atď., vidí prameň a východiská všetkých uvedených charakteristických tendencií. Autorovi práve pre túto mnohotvárnosť nestačí bežné rozdeľovanie frazeológie na starú, resp. tradičnú a novú, ale sám tento prístup ešte prehľbuje, keď v rámci tej tradičnej, stabilnej frazeológie vydeľuje celkom starú frazeológiu a novšiu frazeológiu (od polovice 19. stor.), a na druhom póle vydeľuje tzv. expanzívnu novú frazeológiu, teda práve tú, ktorej rozvoj podnietili uvedené zložky spoločenského kontextu. Ak k takýmto zisteniam pridáme konštatovanie, že tento pojem veľmi produktívne uplatňuje aj spomínaná Rejakovej monografia i ďalšie poľské práce, ak k tomu pripomenieme, že takýto prístup k frazeológii sa výrazne prezentoval na kongrese v Grazi (spomeňme tu aspoň Burgerov pojem životnosť), môžeme uzatvárať, že v súčasnom frazeologickom výskume sa takto orientované prístupy k frazeológii začínajú presadzovať ako nový a veľmi výrazný metodologický prúd.

Poznámky o celom šiestom zväzku Basajovej a Rytelovej série nemožno zakončiť ináč než zopakovaním obdivu nad množstvom nových myšlienok, poznatkov a najmä podnetov, ktoré sa v ňom ponúkajú.

Podrobnejším — hoci v mnohých súvislostiach iba kusým pohľadom na zborník *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej* sme už predchytli mnohé veci z toho, čo by bolo treba uviesť o monografii B. Rejakovej *Mechanizmy językowe w przekładzie związków frazeologicznych*. Autorka totiž ako žiačka a spolupracovníčka ústrednej postavy poľského frazeologického bádania A. M. Lewického sa pohybuje — v priamom aj prenesenom význame tohto slovesa — priamo v centre teoretického kvasu, ktorý je pre výskum frazeológie v Poľsku taký príznačný. Pri charakteristike jej monografie by sa muselo opakovať mnoho z toho, čo sme uviedli v poznámkach o sledovanom zborníku. Tomu sa vyhneme. V monografii je však veľa takých riešení, poznatkov a téz, pre ktoré si zaslúži osobitú pozornosť.

Skôr ako budeme sledovať niektoré vybrané otázky z charakteristiky uvedenej knihy, na úvod treba uviesť niekoľko slov o samej autorke, ktorá sa pri svojej vedeckej profilácii preorientovala na polonistku a slavistku a v ich rámci na fra-

zeológiu, už viac rokov robí systematický výskum porovnávacej problematiky slovenskej a poľskej frazeológie, o čom svedčí nielen táto monografia, ale aj jej prvá monografia (Rejakowa, 1986) i celý rad štúdií z tejto oblasti. Jej práce i celá jej vedecká činnosť je veľkým prínosom v oboch smeroch. B. Rejaková na jednej strane rozširuje poznanie našich vedeckých výsledkov (nielen z frazeológie, ale napr. aj z našej vedy o preklade) v Poľsku, na druhej strane — poznačená metódami poľského výskumu frazeológie — pristupuje k interpretácii mnohých otázok z frazeológie nášho jazyka trochu ináč alebo aj celkom ináč, ako to robí naša teória, a tak jej práce prispievajú k tomu, že sa naša frazeológia opisuje a spracúva rozmanitými metódami, čo zreteľne prispieva k prehĺbeniu celého poznania slovenskej frazeológie.

Po úvode, v ktorom už výber rozoberanej literatúry naznačuje autorkine prístupy k prekladu a k frazeológii, nasleduje teoretická časť, nazvaná dosť netradične (aspoň v našich reláciách) *Inwencja i schemat*. Viac o jej náplni napovedá podtitul: *Individuálne a systémové činitele prekladu frazém* (s. 11 n.). Už tu sa naznačujú systémové možnosti prekladu frazém, totiž možnosť preložiť frazému východiskového jazyka frazémou v cieľovom jazyku, preložiť ju slovom alebo slovným spojením. Autorka sa v podstate ani nepristavuje pri otázkach, ktoré sa v súvislosti s frazeológiou a prekladaním dosť dlho udržali u nás, či tu možno hovoriť o preklade; ona s pozitívnou odpoveďou na túto otázku automaticky počíta. Rozbor každej z uvedených troch možností prekladu frazém jednoznačne potvrdzuje, že tu nijako nevystačíme so starším chápaním, podľa ktorého sa k frazému z originálu jednoducho priradí ekvivalentná frazéma z cieľového jazyka, že teda pri každom z uvedených riešení treba počítať s aktívnym podielom prekladateľovej činnosti. A to aj v tom prípade, ktorý sa všeobecne pokladá za najvhodnejšie riešenie, totiž pri preklade frazémy frazémou. Autorka s touto tézou súhlasí, preto tento typ prekladu uvádza na prvom mieste, zároveň však celým výkladom tejto situácie dokazuje, že ani tu prekladateľ nevystačí s jednoduchou substitúciou, že aj tu je potrebný jeho tvorivý prístup.

Autorka už pri tomto zdanlivo najjednoduchšom riešení prekladu frazém odkrýva celú škálu možností riešenia. Pozadím pre tieto rozličné riešenia je zistenie nielen zhôd, ale aj rozdielov vo formálnej aj významovej štruktúre ekvivalentných frazém. V jednotlivých podkapitolách tejto časti potom autorka ukazuje, aké predpoklady dáva pri preklade frazeologická derivácia, aké zase redukcia alebo explikovanie komponentov a čo sa odkrýva pri frazeologickej alúzii, pričom analýza zároveň naznačuje, že každý z týchto postupov môže byť v istých súvislostiach aj problematickým, resp. až chybným riešením, že aj za týmto zdanlivo jediným postupom treba vidieť pestrú mozaiku konkrétnych riešení.

Ďalšiu z analytických kapitol venuje B. Rejaková tým prípadom, v ktorých sa frazéma prekladá jedným slovom. Autorka ani túto možnosť nezavrhuje ani

nepodceňuje, pritom sa však pozornejšie venuje rozboru okolností, za ktorých môže byť aj takýto preklad adekvátny. Pre posúdenie tohto prípadu sú podstatné nielen sémantické, ale najmä štylistické hodnoty obidvoch jednotiek. Vo výklade tejto problematiky však z prekladateľského hľadiska vidíme istú nedotiahnutosť: autorkina analýza vzťahov medzi frazémou a jednoslovným ekvivalentom zostala na úrovni porovnávacieho prístupu, ktorý akosi ticho predpokladá, že vymedzené vzťahy platia vždy, teda v obidvoch smeroch. Teória prekladu však ukázala, že riešenie, pri ktorom sa jednoslovný výraz prekladá frazémou (a tieto prípady sú v prekladoch rovnako časté), nie je zrkadlovým obrazom situácie, keď sa frazéma prekladá slovom. Kým v prípade, ktorý riešila autorka, je nebezpečenstvo najmä smerom k nivelizácii výrazu, pri obrátenom postupe sa objavujú iné úskalia.

Širokú paletu prípadov nachádza autorka aj za tretím spomenutým postupom, totiž v prípadoch, keď sa frazéma prekladá voľným slovným spojením. Rieši tu otázky frazeologických kalkov, rozličné modifikačné postupy, vychádzajúce z frazémy, ktoré však prekračujú hranice frazeológie a majú platnosť voľných spojení a pod. Pri všetkých typoch pritom sleduje, či preklad zachováva významové aj štylistické kvality, hodnoty frazémy z východiskového jazyka. Autorka tu upozorňuje aj na slabé miesta takéhoto prekladu (napr. v niektorých prípadoch oslabenie, v iných až neželané preexponovanie najmä expresívnej platnosti výrazu) a celý výklad tejto časti končí rozborom prípadov, za ktoré hovorí sám názov tejto podkapitoly: *Traduttore, traditore*.

Niektorým špecifickým prípadom prekladu frazém venuje autorka pozornosť v poslednej kapitole. Sleduje tu napr. otázku, ako postupujú prekladatelia v prípadoch, keď sa frazéma opakuje na malom úseku textu. Zisťuje, že prekladatelia sa v takomto prípade zvyčajne vyhýbajú jednoduchému opakovaniu v prekladovom texte, že radšej volia použitie nejakej redukovanej podoby ekvivalentnej frazémy, alebo ju prekladajú voľným spojením. Záver tejto kapitoly tvoria menšie podkapitoly o preklade frazém v slovných hračkách (autorka tu zdôrazňuje myšlienku, že prekladateľ v takýchto prípadoch musí často hľadať na rovine variantov alebo derivácií, aby našiel takú formu danej frazémy, ktorá najzreteľnejšie signalizuje humornú stránku výrazu) a o prípadoch, keď sa frazéma uplatňuje v nezvyčajnom kontexte.

Keď si na záver týchto poznámok o Rejakowej monografii ešte raz pripomenieme celú škálu systémových možností, ktoré pri preklade frazém autorka vydeľuje, a pripočítame aj celý výpočet rozličných osobitných prípadov, môžeme konštatovať, že touto prácou získala poľská i slovenská frazeológia i celá veda o preklade dielo, ktoré je pre každú z uvedených oblastí vedeckej tvorivosti evidentným prínosom. Prácu B. Rejakowej treba vysoko oceniť najmä preto, že v nej vidíme produktívne obohatenie porovnávacích slovensko-poľských či poľsko-slovenských výskumov frazeológie, ktoré sa robia z obidvoch strán (z poľskej strany tu treba

okrem autorky aspoň spomenúť napr. T. Orlošovou, A. M. Lewického, J. Tredera, A. Pajdzinskú a ďalších, z našej strany najmä F. Buffu), a to o pohľad, ktorý sa tu doteraz menej sledoval, totiž o pohľad či rozmer prekladateľský alebo textový.

Ako sme uviedli na samom začiatku tohto príspevku, naším cieľom bolo zachytiť isté výraznejšie aktivity, ktoré sa v súčasnosti objavili vo frazeologických výskumoch. Naš pohľad nebol a nie je ucelený, ide v ňom o prehľad vybraných podujatí a prác, o ktorých sa nazdávame, že dosť zreteľne reprezentujú základné tendencie v tomto výskume. Ak po prečítaní našich informatívnych, no niekde aj hodnotiacich poznámok si aj čitateľ aspoň čiastočne, resp. v istých bodoch osvojí toto naše presvedčenie, tento rozhľadový článok splnil svoje poslanie.

Literatúra

BIERICH, A. — MOKIJENKO, V. — STEPANOVA, L.: Istorija i etimologija russkich frazeologizmov. (Bibliografičeskij ukazatel'; 1825—1994). München, Verlag Otto Sagner 1994. 273 s.

Frazeológia vo vzdelávaní, vede a kultúre. Red. E. Krošláková. Nitra, Vysoká škola pedagogická 1993, s. 45—52.

Funkcionizovanie frazeologii v tekste v periódy krízisa ideologii i kultury. Red. J. Kostřica — V. M. Mokijenko — L. J. Stepanova a ďalší. Olomouc, Komisia pre slovanskú frazeológiu 1995. 84 s.

MLACEK, J.: Slovenská a slovanská frazeológia pred XI. slavistickým zjazdom a na ňom. Slovenská reč, 59, 1994, s. 6—14.

MLACEK, J. — ĎURČO, P. a kol.: Frazeologická terminológia. Bratislava, Stimul 1995. 160 s.

REJAKÓWA, B.: Związki frazeologiczne o identycznej lub podobnej budowie morfologicznej w języku słowackim i polskim. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk — Łódź, Ossolineum 1986. 108 s.

REJAKOWA, B.: Mechanizmy językowe w przekładzie związkwów frazeologicznych. Lublin, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej 1994. 115 s.

Z problemów frazeologii polskiej i słowańskiej. Zv. 6. Red. M. Basaj — D. Rytel. Warszawa, Polska akademia nauk 1994. 224 s.

Ivan Rumánek

PRAVOPIS A POUŽÍVANIE ÁZIJSKÝCH SLOV V SLOVENČINE (I)

1. Japonské mená osôb. — Japonci majú rovnaký menosled ako ich najbližší susedia Kórejčania a Číňania. To značí, že najprv ide rodové meno (priezvisko) a potom osobné: *Kawabata Jasunari*, *Fudžiwara-no Mičinaga*. Hoci kórejské

a čínske mená sa u nás zachovávajú v pôvodnej podobe, pri japonských menách sa rozšíril zvyk meniť ich slovosled podľa nášho úzu. Súvisí to určite aj s úsilím Japoncov prispôsobiť sa európsko-americkej kultúre, keď pri styku so zahraničím uvádzajú svoje mená v opačnom poradí. V súčasnosti sa však aj v Japonsku presadzuje tendencia ponechávať pôvodný japonský menosled aj pri styku so zahraničím. Vo svete sa tak robí aj v mnohých literárnych dielach faktovej či beletristickej povahy. Preto navrhujeme zavádzať tento spôsob aj u nás.

Navyše pri zmene poradia mien sa postupovalo často len mechanicky, a tak došlo k omylom — prehodil sa slovosled pseudonyma či prezývky, ktorá nemala nič spoločné s rozdelením na priezvisko a osobné meno: napr. meno autorky románu Príbeh Gendžiho *Murasaki Šikibu*, ktoré je len prezývkou a skutočné meno autorky zostáva neznáme, sa u nás objavilo aj v podobe *Šikibu Murasaki*, hoci *Šikibu* vôbec nie je osobné meno a *Murasaki* nie je priezvisko. Takisto je problém pri šľachtických rodových menách, končiacich sa na genitívnu príponu *-no*, ktorá z priezviska vlastne robí adjektívum: *Fudžiwara-no Mičínaga* znamená „Fudžiwarovský Mičínaga“. Pri zmene menosledu sa prípona *-no* dostane na úplný koniec, čo je v japončine úplne nelogické, a preto sa to riešilo jednoducho vynechaním tejto prípony: *Mičínaga Fudžiwara*. Takýmto problémom a krkolomným riešeniam sa možno vyhnúť jednoduchým spôsobom: ponechaním pôvodného menosledu s tým, že skloňovanou bude len posledná časť celého mena — *od Fudžiwara-no Mičínagu*, *Fudžiwara-no Mičínagovi*. Podobne *Abe Kóbó*, *Óe Kenzaburó* — *od Abe Kóbóa*, *od Óe Kenzaburóa*, *od Abeho*, *od Óeho*.

Zachovávanie pôvodnej podoby mena a menosledu si vyžaduje aj nepripájanie slovenskej prípony *-ová* k ženskému priezvisku, príp. používať túto príponu ako príležitostnú skloňováciu a štylistickú pomôcku pre prípady, keď sa nedá inak vyjadriť pád alebo keď sa priezvisko použije samostatne: *Óta Jóko*, literárne dielo *Óta Jóko*, ale: *dielo Ótaovej*, *Ótaovej dielo*. Výskyt takýchto dubliet v texte by vyriešil aj častý problém, vznikajúci pri stálom používaní prípony *-ová*: čitateľ sa často nemôže dopátrať, ako sa daná osoba v skutočnosti volá, lebo napr. z tvaru *Nakamotová* sa nedá zistiť, či ide o priezvisko *Nakamoto*, *Nakamota* alebo *Nakamot*.

Osobné mená cisárov sú vyhradené len pre ich súkromie a počas ich života. Na verejnosti sa používa posmrtné meno cisára. Od éry Meidži v minulom storočí sa zaviedla prax, že pri nastúpení na trón sa vyhlási názov vládnej éry nového cisára, ktorý súčasne slúži aj ako jeho oficiálne meno. Opäť je to len pri styku so zahraničím, keď sa podľa vzoru európskych dynastií (napr. *kráľovná Alžbeta II.*) používa panovníkovo osobné meno (napr. *cisár Hirohito*). Pretože sa však môže vyskytnúť aj oficiálne meno, uvádzame osobné a oficiálne mená cisárov od éry Meidži a rozpätie ich ér: *Mucuhito* — cisár Meidži (éra Meidži 1868—1912), *Jošihito* —

cisár Taišó (éra Taišó 1912–1926), *Hirohito* – cisár Šówa (éra Šówa 1926–1989), *Akihito* – cisár Heisei (éra Heisei od 1989).

Oficiálne mená odporúčame neskleňovať: *cisárovi Šówa*, *s cisárom Šówa*.

2. Iné japonské slová. — Názov hlavného mesta Japonska znie v japončine *Tókjó*, a preto navrhujeme používať ho v tejto podobe a skleňovať podľa vzoru *mesto*: z *Tókja*, v *Tókjú*.

Slovo *šógun* je s dlhým *ó* a krátkym *u*. Nesprávnu podobu *šogún* často počujeme aj v našej televízii.

Slovo *sake* sa má písať s krátkym *e*. Zdanlivý „dĺžeň“ nad koncovým *e* je v skutočnosti len akcent, ktorým sa vo francúzštine a angličtine zdôrazňovalo, že koncové *e* sa má vyslovovať (podobne sa tam akcent píše napr. nad priezviskom *Abé*). V slovenčine nemá opodstatnenie. Aj slovo *mikado* ako jedno z označení japonského cisára (doslova „sväté brány“) je s krátkym *a*.

Na druhej strane navrhujeme písať dlhé *ó* v slovách *šintóizmus* a *tófu*. Slová *shinto*, *shintóism*, *tofu* sa v angličtine automaticky vyslovujú s dlhým *ó* (resp. *ou*), ale v slovenčine je potrebné dĺžku značiť dĺžňom. Japonský názov pre sójový syr pochádza z čínskeho *tou-fu* (v medzinárodne používanej transkripcii *doufu*), doslova „sojová usadenina“. Pri tejto príležitosti by sme ešte radi poukázali na nevhodnosť spojenia *sojové bôby*, prevzatého z českého kalku anglického *soybeans*. V slovenčine sú slová *bôb*, *fazuľa* na rozdiel od angličtiny či češtiny (*beans*, *fasole*) hromadné, a preto slovenčine vyhovuje hromadné pomenovanie *sója*.

Názvy športov a umeleckých smerov, ako *bušidó*, *kendó*, *sadó*, sa končia na dlhé *ó* (*džudo* má mať správne obe samohlásky dlhé: *džúdó*).

Slovo *zen* v anglickom spojení *Zen Buddhism* je adjektívom, preto slovenský preklad má znieť *zenový buddhizmus*, nie *zen buddhizmus*. Takéto príklady nezahodného prívlastku pred určeným slovom sa, žiaľ, vplyvom angličtiny v poslednom čase u nás vyskytujú veľmi často.

Slovo *Micubiši* (*Mitsubishi*) bolo v televíznej reklame preložené ako *tri diamanty*. Skutočný význam tohto slova však je „tri kosoštvorce“. V angličtine „kosoštvorec“ a „diamant“ znejú rovnako, a tak došlo k nesprávnemu prekladu.

Pri preklade zo zahraničných textov sa často stáva, že do prekladu sa namiesto *dž* dostane písmeno *j*, pričom pôvodné *sh*, *ch* sú správne transkribované ako *š*, *č*. Ako návod nech slúži toto pravidlo: Ak sa v texte vyskytujú *sh*, *ch*, znamená to, že ide o anglický prepis japončiny, a teda že písmeno *j* v ňom znamená hlásku *dž*, ktorú v slovenčine treba prepísať ako *dž*. Písmeno *y* sa v tom prípade prepíše ako *j*. Ak sa však v texte vyskytujú písmená *š*, *č*, znamená to, že ide o slovenský prepis japončiny, a teda že písmeno *j* označuje hlásku *j*, pretože hlásku *dž* je prepísaná ako *dž*.

Pri čerpaní informácii z ruštiny sa často vyskytuje písanie *v*: *Hosokova, Kanazava*. V slovenskom prepise je však potrebné písať dvojité *w*: *Hosokawa, Kanazawa*.

Fakt, že cudzinci sa s Japonskom oboznamujú hlavne prostredníctvom materiálov v angličtine, ako aj nesprávna predstava, že väčšina Japoncov vie dobre po anglicky a ide teda o akúsi dvojazyčnú krajinu, spôsobili, že sa u nás vyskytujú japonské reálie či mená spojené s anglickým slovom, napr. *Biwa Lake, Osaka City, Seto Bridge*. Autori ich ponechávajú v tejto podobe asi preto, lebo sa nazdávajú, že v takejto anglickej podobe vystupujú mená aj v Japonsku a nechcú narúšať originálne znenie prekladom do slovenčiny. Spojenie *Osaka City* však nie je o nič prirodzenejšie ako „Koshitse City“ a anglické časti treba prekladať: *jazero Biwa, mesto Ósaka, most Seto*.

Ešte o výslovnosti niektorých slov: *b o n s a i* — nie *bonzai*, ale *bonsai*; *š i n k a n s e n* — nie *šinkanzen*, ale *šinkansen*; *š a m i s e n* — nie *šamizen*, ale *šamisen*; *H i t a c h i* — nie *hitaši*, ale *hitači*.

Výslovnosť názvov *Mazda* a *Toshiba* je už zrejme natolko zaužívaná, že by bolo zbytočné upozorňovať na správnu výslovnosť *macda* a *tóšiba*.

3. Slová a reálie z iných krajín východnej a juhovýchodnej Ázie. — Čínske dejiny sa členia na obdobia vlád jednotlivých cisárskych rodov. V Európe sa zaužívalo pomenovanie týchto období v podobe *dynastia*: *dynastia Tchang, dynastia Ming*. Pri užšom chápaní slova *dynastia* v zmysle „panovnícky rod“ sa u nás vyskytli aj spojenia *dynastia Tchangovcov, Mingovcov*. Tieto podoby však nezodpovedajú pomenúvaným reáliám, pretože názvy *Tchang, Ming* a pod. sú názvami daných období, nie priezviskami panujúcich rodov (napr. *Tchang* je obdobie vlády cisárov z rodu *Li*, čiže bolo by možné hovoriť o *Liovcoch*, nie však o *Tchangovcoch*). Keďže prípona *-ovci* k názvom čínskych dynastických období je nelogická, navrhujeme ponechať zaužívanú podobu *dynastia Tchang*, príp. hovoriť presnejšie o (*dynastickom*) *období Tchang*.

Nový názov *Barmy* by sa lepšie zaradil do systému slovenčiny v podobe *Mjanmársko*. Používaná podoba *Myanmar* je prevzatá z angličtiny, ale nie je úplným názvom krajiny, pretože slovo *mjanmá* je adjektívom vo význame „barmský“, kým názov krajiny znie *Mjanmá-pjáj*. Koncové *-r* je len ustálený anglický spôsob označovania dĺžky samohlások v jazykoch juhovýchodnej Ázie (napr. prepis thajského *sámló* ako *samlor*). Podobne ako z thajského adjektíva *thaj* sú utvorené deriváty *Thajsko, Thajčan, thajský, thajčina*, z adjektíva *mjanmá* sa (pri využití zaužívaného *-r*, ktoré by zabránilo v slovenčine nezvyčajnému pripojeniu slovotvornej prípony na dlhú samohlásku *á*) dajú utvoriť názvy *Mjanmársko, Mjanmárčan, mjanmársky, mjanmárčina*.

Zložitosť mjanmárskej fonetiky sa odráža aj v zložitosti jej prepisu do latinky. V tabuľke uvádzame niekoľko príkladov na navrhovaný slovenský prepis (porov.

Ramešová, 1980; v zátvorke prípadný, u nás starší používaný tvar), anglický prepis a napokon prípadné ďalšie transkripčné podoby v češtine (porov. Bečkovi, 1960).

MESTÁ		
Jangoun (Rangún)	Rangoon	
Pagán	Pagan, Pugam	Pugam
Satoun	Thaton	Thatchoum
RIEKY		
Ijawadi	Irrawaddy	Iravady
Chlain	Hlaing	
MENÁ A REÁLIE		
Šwei Dagoun zédí (v preklade <i>Zlatý dagounsky stúpah</i>)	Shwe Dagon	Šveitigoum
Anójathá	Anawrahta	Anoratcha
Mindoun	Mindon	
sabeit	thabeit	thapeit
tjat	kyat	

Thajské slová sa obyčajne preberajú v anglickom prepise, ktorý je sčasti fonetický a sčasti sleduje etymologický thajský pravopis (napr. tradičný pozdrav *sawaddí* sa transliteruje ako *sawasdee*, *Ráddamri* ako *Rachadamri*). Dĺžku samohlások anglický prepis niekedy zanedbáva (*Krung Thép* prepisuje ako *Krung Thep*, *Phúket* ako *Phuket*), niekedy ju označuje pomocou nevyslovovaného *-r* (*nakhón* ako *nakhorn*) alebo pomocou *-h* (thajská mena *bát* písaná ako *baht*). Spojenie písmen *ae* označuje široko otvorené *e*, krátke alebo dlhé, podobné slovenskému *ä* (*Rama Khamhaeng* = *Rám Khamhääng*). Spojenie *oe* označuje krátke alebo dlhé *šva*, v slovenskom prepise je ho najvhodnejšie označovať ako *ö* (*Ploenchit* = *Phlöönčít*); *ee* v zhode s anglickým pravopisom označuje dlhé *í* hlavne na konci ženských mien (*Malee* = *Málí*); *oo* môže označovať dlhé *ó* alebo *ú* (*Soopha* = *Sóphá*, *Banglamphoo* = *Bánglamphú*); *u* označuje alebo *u* (krátke alebo dlhé), alebo strednú vysokú samohlásku podobnú ruskému *jery*, ktorú v slovenčine možno prepisovať ako *ü* (*Don Muang* = *Dón Müang*). Anglický prepis takisto často ignoruje prídychovosť spoluhlások (*Pattaya* = *Phatthajá*).

Thajskí králi súčasnej dynastie sa tradične označujú oficiálnym menom *Rám* a poradovým číslom (anglický prepis *Rama*), zriedka sa používajú ich osobné mená.

Cez hlavné mesto Thajska Krung Théb (Bangkok) preteká rieka zvaná Määnam Čauphrájá. Často uvádzaný názov *Määnam* (*Menam*) je zastaraný a jednoducho značí „rieka“.

V tabuľke uvádzame niekoľko príkladov na navrhovaný slovenský prepis (v zátvorke prípadný, u nás starší používaný tvar) a anglický prepis.

MESTÁ

Krung Thép

Ajuthajá (Ajutia)

Čhieng Mai

Phatthajá

Khónkän

Nakhón Phanom

Nóngkhái

Songkhlá

Ubon

Udón

OSTROV

Phúket

RIEKA

Määnam Čhauphrájá

MENÁ, ULICE, REÁLIE

bát

čédí, phra

Eráwan

Dón Müang

Phlööňčít

práng, phra práng

Ráddamri

Sanám Luang

Rám:

Rám Khamhääng

Rám V. (Čulálongkhón)

Rám IX. (Phúmiphon Adundét)

Thammasát

Wat Phó

Wat Phra Kääu

Krung Thep (začiatok
oficiálneho názvu Bangkoku)

Ayuthaya

Chieng Mai

Pattaya

Khonkaen

Nakhorn Phanom

Nongkhai

Songkhla

Ubon

Udorn

Phuket: „na Phúkete“,
nie „v Phúkete“

Menam Chao Phraya

baht

čédí chedi, phra chedi

Erawan

Don Muang

Ploenchit

prang, phra prang

Rachadamri

Sanam Luang

Rama

Rama Khamhaeng

Chulalongkorn

Bhumibhol Adulyadej

Thammasat

Wat Pho

Wat Phra Keo

Treba rozlišovať označenia *Malajčania* a *Malajzijčania*, *malajský* a *malajzij-
ský*. Prvé členy týchto dvojíc sa vzťahujú na jadro Malajzie — na Malajský polos-
trov a na jeho pôvodných obyvateľov. Štát, ktorý vznikol r. 1955 z bojov proti brit-
ským kolonizátorom, zahŕňal len Malajský polostrov, a preto sa volal *Malajsko*
(*Malaya*). Až neskôr sa rozrástol o severozápadnú časť ostrova Kalimantan a o os-
trov Singapur (ktorý sa r. 1965 opäť osamostatnil), a tento rozšírený štátny útvar
sa volá *Malajzia*. *Malajzijčania* sú teda obyvatelia *Malajzie*, ktorí sú však rozlič-
ných národností: *Malajčania* (hovoriaci po malajsky, zväčša moslimovia), *Tamili*
(pochádzajúci z juhoindického Tamilnádu a hovoriaci po tamilsky, zväčša hindu-
isti) a *Chani* (Čňania). To značí, že Chani a Tamili, ktorí majú malajzijskú štátnu
príslušnosť, sú síce *Malajzijčania*, ale nie *Malajčania*.

Na druhej strane však po malajsky hovoriaci štátni príslušníci Singapuru či Thajska, vyznávajúci islam, nie sú *Malajzijčania*, ale *Malajčania*.

Mená panovníkov sa píše etymologickým mongolským pravopisom, a preto by mali znieť *Čingischán*, *Kubilajchán* a *Batuchán*. Zápis *Džingischán* je úplne nesprávny a nemá opodstatnenie. Posledné dve mená sa síce v modernej mongolčine vyslovujú *Chovlé-chán* a *Bat-chán*, ale vynechanie *-i-* v mene *Kubilajchán* nie je dostačujúce, aby ho priblížilo modernej výslovnosti, a preto je lepšie ponechať etymologický zápis s *-i-*.

Tibetské slovo *lama* má obidve samohlásky krátke, takisto v zloženine *dalaj-lama*. Nesprávna podoba s dlhým *á* sa dostala do povedomia českej a slovenskej verejnosti, keď sa o Dalajlamovi hovorilo v čase jeho návštevy u nás. Odvtedy sa však v Českej republike opäť rozširuje správna podoba s krátkym *a*, kým na Slovensku omyl stále pretrváva.

V tomto príspevku sme pokladali za potrebné nielen upozorniť na niektoré omyly, vyskytujúce sa v slovách prebraných z niektorých ázijských jazykov, ale aj navrhnúť spôsob riešenia, ako ich odstrániť, a zakomponovať tieto slová do systému pravopisnej normy spisovnej slovenčiny. Bolo by vhodné, keby predložené návrhy zvážili iní orientalisti a jazykovedci a aby podobným spôsobom poukázali na problémy pri preberaní slov, pochádzajúcich z ostatných oblastí sveta.

Literatúra

BEČKOVI, D. a J.: 631 dní v Barmě. Praha, Orbis 1960.

RAMEŠOVÁ, S.: Země zlatých pagod. Praha, Olympia 1980.

DISKUSIE

Ema Krošláková

FRAZÉMA DOSTAŤ SA DO KRÁŽOV (NIEKOHO, NIEČOHO) VO FRAZEOSÉMANTICKOM POLI

V našich výkladových slovníkoch — v Slovníku slovenského jazyka (SSJ) a v Krátkom slovníku slovenského jazyka (KSSJ) sa uvádza podstatné meno *kráž*, ktoré sa z časového hľadiska hodnotí v oboch slovníkoch ako archaické. V SSJ V, s. 765, je doplnené údajom o jeho používaní — zvyčajne v množnom čísle a vykladá sa ako „kruh, okruh, sféra“. Exemplifikované je spojením *dostať sa do krážov niekoho, niečoho* a ilustračné príklady pochádzajú z diel slovenských autorov zo staršieho vývinového obdobia (Vajanský, Botto, Škultéty). V KSSJ (s. 167) sa výklad slova *kráž* neuvádza, pretože v súčasnosti sa toto slovo v základnom tvare nepoužíva. V tomto prípade je doložené spojením, v akom sa reálne (hoci už zriedkavo) vyskytuje: *dostať sa do krážov, byť v krážoch niekoho* s výkladom „pod vplyv(om)“, t. j. dostať sa pod vplyv, byť pod vplyvom niekoho. Ani v jednom zo slovníkov sa toto spojenie nehodnotí ako frazéma a z týchto dôvodov nie je uvedené ani v Malom frazeologickom slovníku E. Smieškovej (1988). Z hľadiska súčasnej teórie frazeológie toto spojenie hodnotíme ako frazému (frazeologizmus), pretože má všetky atribúty (znaky), ktoré konštituuju frazému, t. j. ustálenosť, obraznosť, nerozložiteľnosť významu, ako aj expresívnosť (Mlacek, 1984, s. 46). P. Tvrдый v Slovenskom frazeologickom slovníku (1933, s. 227) uvádza slovo *kráž* s významom „kruh“. V rámci exemplifikácie sú uvedené príklady *A vedel Štúr nielen učiť, ale i oduševňovať, áno vyhľadávať mládež, priťahovať do svojich krážov, zhromažďovať* (J. Škultéty); *A čo je strašné, nikto z nás nemôže sa vymámiť z tohoto bosoráckeho krážu* (S. H. Vajanský). Historický slovník slovenského jazyka (HSSJ) II (s. 132) kvalifikuje slovo *kráž* ako administratívny termín vo význame „hospodársko-politická správna jednotka, okruh, oblasť“; nie sú tam však uvedené doklady o používaní tohto heslového slova v ustálených spojeniach.

Na základe dokladov najmä zo staršej literatúry môžeme spojenie *dostať sa do krážov niekoho, niečoho* vysvetliť ako „ocitnúť sa v istej (najčastejšie nepriaznivej) situácii, v istom (neprijemnom) položení“. Treba však uviesť, že v Slovenskom frazeologickom slovníku P. Tvrdeho (1933, s. 227) a v SSJ V (s. 765) je exempli-

fikácia od J. Škultétyho, v ktorej má spojenie so slovom *kráľ* pozitívny význam. V tejto súvislosti možno povedať, že aj napriek predchádzajúcemu príkladu s kladnou konotáciou takmer všetky spojenia so slovom *kráľ* majú spoločnú sému, jednotiaci významový prvok: vyjadrujú negatívnu, nepriaznivú situáciu. S frazémou *dostať sa do kráľov niekoho, niečoho*, v ktorej sa kľúčové slovo *kráľ* hodnotí ako archaické, sú čiastočne významovo zhodné súčasné frazémy *dostať sa, padnúť* (a pod.) *do rúk, do hrsti*, (pejor.) *do pazúrov niekoho* (SSJ I, s. 309). Tieto frazémy vyjadrujú všeobecný význam „byť chytený, ovládnutý niekým, ocitnúť sa v moci niekoho; stať sa vlastníctvom niekoho; ocitnúť sa vo vlastníctve niekoho“. Uvedené spojenia a iné, sémanticky im blízke, v súčasných výkladových slovníkoch (SSJ, KSSJ, HSSJ) nie sú z hľadiska súčasnej teórie frazeológie hodnotené rovnako. Pri niektorých sa pristavíme a porovnáme ich.

V KSSJ (s. 283) sa ako slovné spojenie (nie ako frazéma) uvádza *dostať sa do pazúrov nepriateľa, hladu, vojny* so skratkou *pren. expr.* Pri substantíve *pazúr* sú v HSSJ III (s. 489) ako frazémy zaradené jednotky: *chlipnosť telesna ty lidi w pazurach swich držiss; gestliže nebudeme czugni, welmi snadno w pazury diabla upadneme.*

Spojenie *mať, držať* (a pod.) *niekoho v hrsti* je vo všetkých uvedených slovníkoch hodnotené ako frazéma. V HSSJ I (s. 451) sú exemplifikácie: *obrat čas twug ku dobrému, dokud ho w hrsti mass; dobre drži geho v hrsti.*

V SSJ III (s. 890) sa ako frazéma hodnotí aj spojenie *padnúť do rúk niekoho* vo význame „dostať sa do moci niekoho“; v KSSJ ako frazéma uvedené nie je.

Do tejto významovej skupiny frazém (frazeosémantického poľa) možno zaradiť aj frazémy typu *zamotať sa, vliezť, vpadnúť, chytiť sa, dostať sa do osídel* (SSJ II, s. 598) s významom „stať sa obeťou nejakej intrigy, byť v bezvýhodiskovej situácii“. V KSSJ pri hesle *osídlo* (s. 269) je ako exemplifikácia uvedené spojenie *dostať sa do osídel zloby*, ktoré sa nehodnotí ako frazéma. Ako frazému ho kvalifikuje SSJ II (s. 598), podobne aj v HSSJ III (s. 362) je spojenie *diabel tak gest w osidle zapletenj gak wrabec od chlapcu na hračku* kvalifikované ako frazéma. Rovnaký význam, ale iné štylistické hodnotenie má aj frazéma *dostať sa, padnúť do pasce* (KSSJ, s. 281). V SSJ III (s. 36) pri hesle *pasca* uvedené spojenie nie je hodnotené ako frazéma, ale v hesle *dostať sa* (SSJ I, s. 309) sa uvádza medzi frazémami s kvalifikátorom *hovor.*

Pri spracovaní hesla *klepec* a spojení s týmto slovom sa tiež postupovalo difereciovane. KSSJ (s. 153) uvádza spojenie *chytiť sa do klepca*, ktoré v prenesenom význame značí „stať sa obeťou nástrah“. Podobná charakteristika je aj pri hesle *klepec* v SSJ I (s. 700). Spojenie *dostať sa do klepca* je však kvalifikované ako (hovorová) frazéma pri hesle *dostať sa* v SSJ I (s. 309) vo význame „byť prichytený, usvedčený, nemať východisko“. V HSSJ II (s. 53) pri heslovom slove *klepec* v prenesenom, metaforickom význame sú uvedené spojenia: *diabel, klade, pred namy*

osídla a klepcze rozlične (t. j. nástrahy, úklady); *diabel do swogich klepcuw a pazuruw može (ludí) polapiti* (do nástrah).

Z príkladov a ich porovnania vyplýva, že uvedené spojenia sa pri spracovaní heslových statí často hodnotili diferencovane. Nejednotnosť hodnotenia vychodí zo skutočnosti, že spojenia so slovesom *dostať*, *dostať sa* majú voľnejší sémantický stupeň spojenia významov jednotlivých zložiek, majú nižší stupeň frazeologizovanosti. Sú blízke typickým multiverbizovaným výrazom. Hranica medzi multiverbizovanými pomenovaniami a frazémami uvedeného typu je pomerne jemná.

Porovnávané frazeosémantické pole (Mlacek, Ďurčo a kol. 1995, s. 54) vzhľadom na intenciu slovesného deja rozdelujeme na dve skupiny:

1. Vo frazémach typu *mať*, *držať niekoho v hrsti*, *v pazúroch*; *mať niekoho v moci* (KSSJ, s. 203); *dostať niekoho do pasce*, *do klepca* (SSJ I, s. 308) s významom „vohnať niekoho do bezvýchodiskovej situácie“; *chytiť niekoho do (svojich) osídel* (SSJ II, s. 598); *polapovať (vháňať, zamotať a pod.) niekoho do osídel* (HSSJ III, s. 363): *hríchowe gesste su diabły, kterým dussicky mnohe do swich osídel polapugy*; *nestidaté ty tance y starych lidi do osídla (diabla) whánejt*; *diabel Yudasse...do sweho osídla zamotal* s významom „dostať sa do nastrojených nástrah, spôsobiť že niekto sa stane obeťou niekoho“ sa každý prvok intencnej štruktúry vyjadruje osobitným slovom. V rámci kategórie intencie ide o prvý intencný typ (Oravec — Bajzíkova — Furdík, 1984, s. 127), v ktorom sú vyjadrené všetky základné významové vzťahy deja, model A — D — P (agens, dej, paciens).

2. Frazémy typu *dostať sa do rúk*, *do hrsti*, *do pazúrov*, *do dráпов niekoho* (SSJ I, s. 309) vo význame „byť prichytený, usvedčený, nemať východisko“; *dostať sa do krážov niekoho*; *zamotať sa (vliezť, padnúť, chytiť sa, dostať sa (a pod.) do osídel niekoho* (SSJ II, s. 598); *upadnúť (vpadať, liezť a pod.) do osídla (v osídla) niekoho* (HSSJ III, s. 363): *...nežli Adam do osídla (diabla) bil upadl a do hrichu neprawosti, byli sme wssečkni sinowe boži; kdož pak odmjtá bázeň božj, brzo w d'áblowo osydlo wpadá; ...at' žádný w osydlo diabla wjc neleze* s významom „stať sa obeťou nejakej intrigy, dajakých nástrah“ z hľadiska intencie slovesného deja predstavujú tretí intencný typ. V tomto type sa osobitným slovom nepomenúva cieľová substancia činnosti z toho dôvodu, že sa pokladá za totožnú s agensom. Agens vykonáva dej a zároveň zasahuje ním seba (model A_p — D) a vyjadruje internú akciu deja. Pri niektorých slovesách pridaním zvratného *sa* nastáva zmena intencného typu. Zvratné *sa* obmedzuje pravú stranu slovesnej intencie a posúva slovesá z prvého do tretieho intencného typu.

Uvedené frazémy sa odlišujú aj štylistickými vlastnosťami. Podľa základnej štylistickej opozície knižné — hovorové prevažná väčšina z nich patrí medzi hovorové frazémy (porov. SSJ I, s. 309). Ako knižnú by sme označili frazému *dostať sa (padnúť a pod.) do osídel niekoho, niečoho* a za archaickú frazému *dostať sa (padnúť a pod.) do krážov niekoho, byť v krážoch niekoho* a jej varianty.

V rámci paradigmatických vzťahov utvárajú tieto frazémy rad frazeologických synonym, pre ktoré je charakteristické vyjadrenie približne rovnakého vecného významu, rovnaký kategoriálny význam (v rámci slovnodruhovej klasifikácie) a osobitná frazeologizácia pri vzniku každej frazémy. Frazémy utvárajú takýto rad synonym: *dostať sa (padnúť a pod.) do pasce/do klepca niekoho, niečoho — do rúk niekoho — do pazúrov niekoho — do moci niekoho; do osídél niekoho — do kráčov niekoho*. Medzi uvedenými frazeologickými synonymami nie je absolútna totožnosť. Synonymá sa odlišujú istými sémami, napr. vo frazéme *dostať sa do pasce/do klepca* je výrazný sémantický príznak <+ úskočne, ľstivo, zákerne>; vo frazémach *dostať sa do rúk — do moci — do osídél — do kráčov niekoho* prevláda séma <+ silný vplyv>, <+ ovládanie niekoho>.

Komparácia skúmaného frazeosémantického poľa s denotatívnym významom „zlá, nepriaznivá, bezvýhodisková situácia; byť ovládaný niekým, byť obeťou intríg niekoho“ s inými slovanskými jazykmi ukazuje, že napr. aj v ruštine bola už dávnejšie známa frazéma s kľúčovým slovom *kráž*. Uvedená je vo výkladovom slovníku V. Daľa z roku 1882 (2. zv., s. 297). Ako príklad sa v ňom uvádza spojenie *on popalsia vs kražb* s významom „dostať sa (niekde) proti svojej vôli, byť schvátený, ovládnutý; byť v zajatí (niekoho)“. So slovenskými frazémami sú čiastočne významovo zhodné ďalšie frazémy: *popadať (popadaťsia) v ruki kogo, čji, komu, k komu: popasť (popasťsia) v ruki kogo, čji, k komu* (Molotkov, 1978, s. 342—343) aj *nachodiťsia pod vlastiu čego, vo vlasti čego* (Molotkov, tamže, s. 71) s významom „ocitnúť sa v moci niekoho, byť ovládaný, schvátený niekým“. Expresívny odtienok majú frazémy *popasť (popasťsia) v lapy, v kogti kogo, čji, komu, k komu* (Molotkov, tamže s. 220—221), podobne aj frazémy so slovesom *deržať: deržať v kogtiach, v lapach kogo* (Molotkov, tamže, s. 221) i frazémy so slovesným komponentom v nedokonavom vide: *popadať (popadaťsia) v lapy, v kogti kogo* (Molotkov, tamže, s. 200). V slovníkoch súčasnej ruštiny sú uvedené aj ďalšie lexikálne varianty frazém vyjadrujúce uvedený význam.

V bulharčine (Košelev — Leonidova, 1974, s. 508—509) je uvedeným frazémam významovo blízka frazéma *da padam v rčete na njakogo* (padám do rúk niekoho), *namiram se v rčete na njakogo* (som v rukách niekoho).

Pri slovenskej frazéme s kľúčovým slovom *kráž/kráže*, ako aj pri jej frazeologických synonymách pozorujeme výraznú lexikálnu variantnosť slovesnej zložky. Slovesnú zložku tvoria činnostné slovesá s rozmanitým sémantickým obsahom: *dostať sa, dostávať sa (do kráčov niekoho, niečoho); vtiahnuť, vohnať, chytať, schvátiť (do kráčov niekoho); zvierat' (niekoho vo svojich krážoch)*.

Výhodiskové spojenie nášho príspevku *dostať sa do kráčov niekoho, niečoho*, resp. aj konverzné varianty *vohnať niekoho do kráčov, zvierat' niekoho v krážoch*, ktoré sme kvalifikovali ako frazémy, zaraďujeme medzi zastarané frazémy — v dnešnej slovenčine majú príznak knižnosti. Z hľadiska jazykového vedomia

súčasných používateľov jazyka motivácia frazémy nie je dostatočne jasná a zreteľná. Frazémy s podobným archaickým komponentom sa môžu uplatniť iba v istej štylistickej oblasti. V hovorovom neutrálnom štýle ich vhodne nahradia v širšom zmysle významovo zhodné frazémy — frazeologické synonymá: *dostať sa do rúk, do osídél niekoho, niečoho, dostať sa pod vládu, do moci niekoho, niečoho*; prípadne frazémy s výraznejším odtienkom hovorovosti *dostať sa do pasce, do klepca niekoho, niečoho*.

Literatúra

- DAL, V.: Tolkovyj slovar živogo velikorussskogo jazyka. Zv. 2. Moskva, Russkij jazyk 1982. 780 s.
- Historický slovník slovenského jazyka. Zv. 1—3. Red. M. Majtán. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1991—1994.
- KOŠELEV, A. K. — LEONIDOVA, M. A.: Bolgarsko-russkij frazeologičeskij slovar. Moskva — Sofia, Izdatelstvo Russkij jazyk — gosudarstvennoe izdatelstvo Nauka i isskustvo 1974, s. 508—509.
- Krátky slovník slovenského jazyka. 1. vyd. Red. J. Kačala — M. Pisárčiková. Bratislava, Veda 1987. 592 s.
- MLACEK, J.: Slovenská frazeológia. 2. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1984. 159 s.
- MLACEK, J. — ĎURČO, P. a kol.: Frazeologická terminológia. Red. P. Ďurčo. Bratislava, Stimul — centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1995. 159 s.
- MOLOTKOV, A. I.: Frazeologičeskij slovar russkogo jazyka. Moskva, Russkij jazyk 1978. 513 s.
- ORAVEC, J. — BAJZÍKOVÁ, E. — FURDÍK, J.: Súčasný slovenský spisovný jazyk. Morfológia. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1984, s. 126—135.
- Slovník slovenského jazyka. Zv. 1—5. Red. Š. Peciar. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1959—1965.
- SMIEŠKOVÁ, E.: Malý frazeologický slovník. 4. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1988. 270 s.
- TVRDÝ, P.: Slovenský frazeologický slovník. 2. vyd. Praha — Prešov 1933, s. 227.

SPRÁVY A RECENZIE

Za Štefanom Michalusom (Zo smútočnej reči na poslednej rozlúčke v bratislavskom krematóriu)

Človek dospel na prah mlčania. Jeho srdce už neznie. Tvár stratila pevné črty ako odtrhnutý kvet, ústa onemeli, ruky priklincovala všemohúca zemská tiaž. A my sme sa zišli na tomto mieste za mestom, mnohí a v mnohom nesúvisiaci, zopnutí touto čiernou skutočnosťou. Stojíme tu s črepinami bóľu v očiach. Smútočné ticho búši do nás príbojom žiaľu. Pečať toho, čo sa stalo, rezonuje na zamaťte tohto ticha, naše vnútorné napätie a vzrušenie sa nezničiteľne odtláča do napnutých opôn dialok za priezračnými stenami tejto obradnej siene. Plní bolesti a smútku vzdávame poslednú úctu svojmu najbližšiemu, kolegovi a priateľovi. Na konci bolesti ostáva ešte slovo, slovo opreté o naše spomienky a pamäť. A práve pamäť dovoľuje sprítomniť si časy nenávratné, priblížiť uzavretý život a dielo Štefana Michalusa, zosnulého vo štvrtok 2. novembra 1995.

Narodil sa 2. augusta 1931 v rakúskom Badene. V r. 1951—1956 študoval na Filozofickej fakulte UK v Bratislave nemecký a slovenský jazyk. Po krátkom pôsobení na strednej škole v Púchove začal 1. 1. 1957 pracovať vo vtedajšom Ústave slovenského jazyka SAV v Bratislave. Tomuto svojmu materskému pracovisku ostal verný až do konca. Jeho neodvolateľné a nekompromisné rozhodnutie odísť zrazu do dôchodku bolo pre nás nečakané a prekvapujúce, no pochopiteľné. Štefan Michalus nikdy nerobil kompromisy na úkor zásad, ktoré ctil. K stanoveným a vyznačeným méтам a cieľom sa blížil vyrovnanými krokmi, ktoré spájal do nepretržitej chôdze vpred. Ako nezastupiteľný vojak vedy so ctou prešiel dlhými zákopmi všetkých slovenských veľkých lexikografických diel. Koncipoval Slovník slovenského jazyka, Česko-slovenský slovník, Krátky slovník slovenského jazyka. Významnú účasť mal na tvorbe koncepcie a pri realizácii Synonymického slovníka slovenčiny, pripraveného na vydanie. Tu mohol najlepšie zúročiť poznatky, ktoré nadobudol — ako jeden z dvojice autorov — pri koncipovaní úspešného a žiadaného Malého synonymického slovníka. V posledných mesiacoch bol jednou z dominujúcich osobností autorského kolektívu, pripravujúceho nový výkladový slovník spisovnej slovenčiny. Počas takmer celých 39 rokov práce v ústave sústavne referoval v odborných periodikách i v dennej tlači o nových výkladových i prekladových slovníkoch, bol recenzentom či oponentom najmä germanistických lexikografických prác, autorsky pripravoval menšie slovensko-nemecké konverzačné príručky. Dlhé roky — po celý čas jej existencie — redigoval jazykovú rubriku

v bratislavskom Večerníku, nazvanú Na každý deň slovenčina. Popri výskumnej práci zvládal aj náročné organizačné úlohy: plných desať rokov (v rokoch 1971 — 1981) bol vedeckým tajomníkom Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV. Nepodľahol ilúzii vlastnej výnimočnosti, vychodiacej z tejto funkcie, a nikdy neprestal vnímať a reflektovať vyšší princíp ľudskej spolupatričnosti a sily priateľstva.

Vzácnny priateľ, drahý Štefan, život mi ponúkol príležitosť byť Ti veľa rokov nablízku nielen pracovne a kolegiálne. Ťažko hľadám slová, ktorými možno vyjadriť všetky pocity prázdnoty a smútku. Spomienky na Teba majú mokrú tvár a červené oči. Akou mierou bolesti premerať hluchý priestor, čo ostal po Tebe? Nezaбудnem na hodiny, ktoré sme — spoločne s ďalšími Tvojimi blízkymi priateľmi — mnohoaspektovo prežívali v ústave, v našom knižničnom klube, v Smoleniciach, v prostredí domácom i pohostinsky nedomácom. Bývali chvíle, že sa nám aj tie stromčeky okolo Rajčianky milo privrávali. Nemal si rád slová, ktoré vystávali fronty pred ústami; v družných debatách si to neraz pripomínal. V prúdoch a úskaliach sviatočného i všedného bytia a žitia sme spoločne hľadali oporný bod, pásik úrodnej pôdy. V nej vykličilo a na nej rástlo Tvoje presvedčenie a krédo, že všetko má svoju mieru i svoje miesto a musia existovať hranice, v ktorých — a nikdy nie za nimi — všetko správne zostáva správnym, že jestvuje časopriestor, v ktorom dané slovo nestráca svoju závažnosť.

Lúčim sa s Tebou, drahý Štefan, v mene Tvojich kolegov a priateľov, bývalých i súčasných pracovníkov Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV i v mene svojom. Slovom a písmom si žil, v slove a myšlienkach pretrvávaš a zostaneš v nás.

S úctou sa skláňame pred Tvojou svetlou pamiatkou.

I. Ripka

Súpis prác Štefana Michalusa za roky 1960—1995

Bibliografia jazykovedných prác Štefana Michalusa je usporiadaná chronologicky a ďalej v rámci jednotlivých rokov podľa druhu príspevkov: najprv sa v príslušnom roku uvádzajú knižné práce a vedecké štúdie v odborných jazykovedných časopisoch a zborníkoch, za nimi (menším typom písma, petitom) články, referáty, recenzie, drobné príspevky, správy a pod. Drobné príspevky rovnakého charakteru, ktoré v tom istom roku vyšli v tej istej rubrike toho istého ročníka časopisu, sa uvádzajú súhrnne v jednom hesle (hniezdujú sa). Príspevky v časopise, ktorý vychádza počas školského roka, sa zaraďujú podľa toho, na aký kalendárny rok pripadá príslušné číslo časopisu. V závere sa osobitne uvádza spolupráca, prekladateľská a redakčná činnosť.

1960

Slovník slovenského jazyka. 2. diel. L—O. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1960. 648 s. (spoluautori V. Albrechtová, O. Kajanová-

Schulzová, F. Kočiš, M. Marsinová, E. Smiešková, M. Ivanová-Šalingová, M. Urbančok, Š. Vragaš).

Ref.: 1. M. H. [= M. Hayeková]: Druhý diel Slovníka slovenského jazyka. — *Lud*, 28. 1. 1961, s. 5. — 2. M. H. [= M. Hayeková]: Slovenský jazyk a literatúra v škole, 7, 1961, s. 125—126. — 3. Kočiš, F.: Slovanský prehľad, 47, 1961, s. 189. — 4. Mihál, J.: Nad Slovníkom slovenského jazyka. — *Lud*, 8. 4. 1961, s. 4 (aj o 1. diele z r. 1959). — 5. J. R. [= J. Ružička]: Druhý diel Slovníka. — *Práca*, 21. 1. 1961, s. 5. — 6. tk [= Trávníček, F.]: Pěče o slovenštinu. — *Host do domu*, 8, 1961, s. 95 (aj o publikácii *Jazyková poradňa*. 2. Red. G. Horák — J. Ružička. Bratislava 1960). — 7. O. K. [= O. Kajanová-Schulzová]: Novinářský sborník, 8, 1963, s. 232—233. — 8. Habovštiak, A.: Slovník slovenského jazyka I, 1959; II, 1960; III, 1963; IV, 1964. — *Slavia*, 33, 1964, s. 486—488. — 9. Kovács, I.: *Slavia* (Budapešť), 5, 1965, s. 248—252 (aj o 1. diele z r. 1959, 3. diele z r. 1963 a 4. diele z r. 1964). — 10. Orlovský, J.: K Slovníku slovenského jazyka. — *Slovenské pohľady*, 81, 1965, č. 5, s. 119—121 (o prvých štyroch dieloch slovníka; k tomu: Peciar, Š.: Odpoveď recenzentovi. — *Slovenské pohľady*, 81, 1965, č. 11, s. 107—109).

Ako správne hovoriť a písať. Cenná príručka pre pestovanie jazykovej kultúry. [Jazyková poradňa. 2. Red. G. Horák — J. Ružička. Bratislava 1960.] — In: *Smena*, 13. 12. 1960, s. 5 (ref.).

1961

Poznámky k výberu slov vo výkladovom slovníku. (Pripomienky k dvom dielom Slovníka slovenského jazyka.) — *Slovenská reč*, 26, 1961, s. 214—219.

Lexikografický sborník. Materiály z porady o prekladových slovníkoch, ktorá bola 13.—16. októbra 1957 v Piešťanoch. Red. V. Blanár. Bratislava 1961. — In: *Slovenská reč*, 26, 1961, s. 310—313 (ref.).

Arnold, V. I.: Lexikografija sovremennogo anglijskogo jazyka. Moskva 1959. — *Slovenská reč*, 26, 1961, s. 111—118 (ref.).

Praskať, práskať. — *Slovenská reč*, 26, 1961, s. 250.

[Význam slova *moratórium*.] — *Pravda*, 25. 2. 1961, s. 4. Tamže: [Slovo *majstryňa*] (25. 3., s. 4). — [Os — osa, rad — rada] (22. 7., s. 4). — [Používanie predložky *mimo*] (11. 11., s. 4).

1962

[„Vazova ulica“ — *Vazovova ulica*.] — *Pravda*, 20. 1. 1962, s. 4. — Tamže: [Význam podstatného mena *skalný*] (24. 3., s. 4). — [Predložka „behom“] (23. 6., s. 4). — [„Košský, kuchynský“ — *konský, kuchynský*] (14. 7., s. 4).

1963

Slovník slovenského jazyka. 3. diel. P—R. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1963. 912 s. (spoluautori V. Budovičová, K. Buzássyová, K. Habovštiaková, M. Hayeková, O. Kajanová-Schulzová, F. Kočiš, M. Marsinová, Š. Peciar, M. Pisárčiková, E. Smiešková, M. Ivanová-Šalingová, Š. Vragaš).

Ref.: 1. Kačala, J.: III. diel Slovníka slovenského jazyka. — *Pravda*, 11. 7. 1963, s. 4. — 2. O. K. [= O. Kajanová-Schulzová]: Novinářský sborník, 8, 1963, s. 252—253 (aj o 1. diele z r. 1959 a 2. diele z r. 1960). — 3. IR [= I. Ripka]: Už vyšiel. — *Učiteľské noviny*, 13, 1963, č. 28—29, s. 7.

— 4. A. Š. [= A. Šumec]: *Smena*, 29. 6. 1963, s. 1 (stručná informácia). — 5. Habovštiak, A.: *Slavia*, 33, s. 466—468 (aj o 1. diele z r. 1959, 2. diele z r. 1960 a 4. diele z r. 1964). — 6. Kovács, I.: *Slavica* (Budapešť), 5, 1965, s. 248—252 (aj o 1. diele z r. 1959, 2. diele z r. 1960, a 4. diele z r. 1964). — 7. Orlovský, J.: *K Slovníku slovenského jazyka*. — *Slovenské pohľady*, 81, 1965, č. 5, s. 119—121 (aj o 1. diele z r. 1959, 2. diele z r. 1960, 4. diele z r. 1964); k tomu: Peciar, Š.: *Odpoved' recenzentovi*, tamže, č. 11, s. 107—109.

Obor či odbor. — *Práca*, 10. 2. 1963, s. 5. — Tamže: *Kolo a koleso* (10. 2., s. 5). — *Storočie a storočia* (31. 3., s. 5).

1964

Slovník slovenského jazyka. 4. diel. S—U. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1964. 760 s. (spoluautori V. Budovičová, K. Buzássyová, K. Habovštiaková, O. Kajanová-Schulzová, A. Keder, F. Kočiš, Š. Peciar, M. Pisárčiková, V. Slivková, E. Smiešková, Š. Vragaš).

Ref.: 1. Habovštiak, A.: *Slavia*, 33, 1964, s. 466—468 (aj o 1. diele z r. 1959, 2. diele z r. 1960 a 3. diele z r. 1963). — 2. Kačala, J.: IV. zväzok *Slovníka slovenského jazyka*. — *Pravda*, 17. 1. 1965, s. 2. — 3. Kovács, I.: *Slavica* (Budapešť), 5, 1965, s. 248—252. — 4. Orlovský, J.: *K Slovníku slovenského jazyka*. — *Slovenské pohľady*, 81, 1965, č. 5, s. 119—121; k tomu: Peciar, Š.: *Odpoved' recenzentovi*, tamže, č. 11, s. 107—109. — 5. E. Š. [= E. Šutková]: *Úplná slovná zásoba v slovníku*. Slová, doložené v kartotéke. — *Večerník*, 5.1. 1965, s. 3 (stručná informácia).

Neskresľovať fakty! — *Kultúrny život*, 19, 1964, č. 43, s. 4 (spoluautori Ľ. Ďurovič, J. Horecký, E. Jóna, V. Slivková, E. Smiešková).

Nečas, J. — Kopecký, M.: *Slovensko-český a česko-slovenský slovník rozdielných výrazů*. Praha 1964. — In: *Československý terminologický časopis*, 3, 1964, s. 248—250 (rec.).

Privlastňovacie prídavné mená od priezvisk typu „Suvorov“. — In: *Jazyková poradňa*. 3. Red. G. Horák — J. Ružička. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1964, s. 124—125.

1965

Slovník slovenského jazyka. 5. diel. V—Ž. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1965. 848 s. (spoluautori V. Budovičová, K. Buzássyová, O. Kajanová-Schulzová, F. Kočiš, Š. Peciar, M. Pisárčiková, V. Slivková, E. Smiešková, M. Ivanová-Šalingová, M. Urbančok, J. Kačala).

Ref.: 1. Čitáková, M. [= Pisárčiková, M.]: *Už len dodatky*. — *Predvoj*, 2, 1966, č. 13, s. 14. — 2. -ja [= Kačala, J.]: V. diel *Slovníka slovenského jazyka*. — *Pravda*, 4. 2. 1968, s. 3. — 3. Ondruš, Š.: *Slovník slovenského jazyka*. — *Rudé právo*, 26. 4. 1966, s. 2.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, poskusni snopič. Ljubljana 1964. — In: *Slovenská reč*, 30, 1965, s. 243—245 (ref.).

1966

Šaling, S. — Šalingová, M. — Peter, O.: *Slovník cudzích slov*. Bratislava 1965. — In: *Slovenská reč*, 31, 1966, s. 236—238 (rec.).

Cenná príručka. [Jazyková poradňa. 4. Red. G. Horák — J. Ružička. Bratislava 1966.] — In: *Smena*, 28. 12. 1966, s. 4 (ref.).

O slove *skalný*. — In: Jazyková poradňa. 4. Red. G. Horák — J. Ružička. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1966, s. 107—108.

Rozlišujeme slová *rada* — *rad*, *obor* — *odbor*, *os* — *osa*. — Slovenský jazyk a literatúra v škole, 13, 1966/1967, č. 1, 4. s. obálky. — Tamže: O náležitom používaní niektorých predložiek (č. 10, 4. s. obálky).

1967

Jazyková kultúra v televízii. — In: Kultúra spisovnej slovenčiny. Red. J. Ružička. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1967, s. 265—266.

Joz, J. — Butvin, A. — Červinka, F.: Dejepis pre 8. ročník ZDŠ. Bratislava 1965. — In: Kultúra slova, 1, 1967, s. 216—218 (posudok jazykovej stránky publikácie).

Sosák, A. — Vrabec, V.: Dejepis pre 7. ročník základnej deväťročnej školy. 2. vyd. Bratislava 1965. — In: Kultúra slova, 1, 1967, s. 118—121 (posudok jazykovej stránky publikácie).

Slowakisch-deutsches Wörterbuch. Leipzig 1965. — In: Slovenská reč, 32, 1967, s. 377—378 (rec.). Nemecko-slovenský a slovensko-nemecký technický slovník. Bratislava 1966. — In: Kultúra slova, 1, 1967, s. 91—92 (rec.).

Cenná príručka. Jazyková poradňa. 4. Red. G. Horák — J. Ružička. Bratislava 1966. — In: Kultúrny život, 22, 1967, č. 15, s. 5 (ref.).

O slove *potlach*. — Slovenská reč, 32, 1967, s. 122—123.

O názvoch filmov. — Kultúra slova, 1, 1967, s. 18—20. — Tamže: O slove *skanzen* (s. 304—305).

Noclaháreň alebo 'noclažna'? — Kultúra slova, 1, 1967, s. 187. — Tamže: Pre 14 kapitalistických štátov — nie 'pre 14 kapitalistické štáty' (s. 189). — *Dáždnik* — 'parazol' — 'ambrela' (s. 254—255). — 'Slovenská plzeň' (s. 361—362). — *Perlustrácia*, *perlustrovať* (s. 364).

Správne vykanie v spisovnej slovenčine. — Slovenský jazyk a literatúra v škole, 13, 1966/1967, č. 5, 3. s. obálky.

Nejde o maličkosti. — Pravda, 4. 3. 1967, s. 2. — Tamže: O televízii raz aj z inej strany (1. 7., s. 2). — Čo špať naše noviny (2. 12., s. 2).

Slovo na úvod. — Večerník, 8. 4. 1967, s. 5 (o poslaní novej rubriky Slovenčina na každý deň, neskôr Na každý deň slovenčina na stránkach Večerníka). — Tamže: *Byrokracia* alebo *subordinácia* (22. 4., s. 5). — Nie „koňský“, ale *konský* (13. 5., s. 5). — O jednej častej chybe (24. 6., s. 5). — Potešiteľný jav (8. 7., s. 5). — Ešte o jednej častej chybe (22. 7., s. 5). — *Poznanský*, nie „poznanský“ (2. 12., s. 5).

1968

Slovník slovenského jazyka. 6. diel. Doplnky. Dodatky. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1968. 336 s. (spoluautori E. Jóna, F. Kočiš, M. Pisárčiková, O. Schulzová, V. Slivková, E. Smiešková, M. Ivanová-Šalínová).

O istej módnjej vlne. — Kultúra slova, 2, 1968, s. 77—79.

O prieskume hlásateľského prejavu v televíznom štúdiu Bratislava. — Kultúra slova, 2, 1968, s. 247—248.

O jednej knižke — tento raz pochvalne. [Kršák, P.: *Od Olympie po México*. Bratislava 1968.] — In: Kultúra slova, 2, 1968, s. 356—357 (posudok jazykovej stránky publikácie).

- O jazyku a jeho kultúre. [Kultúra spisovnej slovenčiny. Red. J. Ružička. Bratislava 1967.] — In: Večerník, 3. 4. 1968, s. 5 (ref.).
- O slove *fasovať*. — Kultúra slova, 2, 1968, s. 62—63. — Tamže: *Vonku — von* (s. 121—122). — *Uda Jürgensa*, nie *Udo Jürgensa* (s. 123). — Jeden krajší ako druhý (s. 124). — *Šekularac — Šekularca*, *Karlovac — Karlovca* (s. 125—126). — *Manchester — menčester* (s. 256). — *Do albumu alebo do alba* (s. 286). — *Žilinskí futbalisti*, nie 'žilinskí' (s. 359).
- O niektorých názvoch zo športového okruhu. — In: Jazyková poradňa. 5. Red. G. Horák — J. Ružička. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1968, s. 69—71. — Tamže: *Poznáte slovo piváreň?* (s. 160—161). — *Okrem soboty* (s. 240—241).
- „Čakárňa“ alebo *čakáreň*. — Večerník, 6. 1. 1968, s. 5. — Tamže: *Odborový*, nie „oborový“ (15. 11., s. 5).
- V dňoch 10.—12. decembra... — Večerník, 9. 12. 1968, s. 3 (oznam o nadchádzajúcej konferencii o spisovnej slovenčine v rokoch 1918—1968, konanej v dňoch 10.—12. 12. 1968 v Domove vedeckých pracovníkov SAV v Smoleniciach).

1969

- Koncepcia Česko-slovenského slovníka. — Slovenská reč, 34, 1969, s. 339—345 (spoluautori G. Horák, Š. Peciar, M. Pisárčiková, V. Slivková, spolupráca E. Smiešková).
- Rečová stránka novín, rozhlasu a televízie. — In: Besedy o slovenčine. Red. G. Horák. Bratislava, Mestský dom kultúry a osvety 1969, s. 86—101.
- O jazykovej úrovni spravodajstva v bratislavskom štúdiu Československej televízie. — Kultúra slova, 3, 1969, s. 181—183.
- Poznámka o jednej ceste. — Kultúra slova, 3, 1969, s. 87—88.
- Dratva, T.: Slovensko-nemecký slovník. Bratislava 1967. — In: Slovenská reč, 34, 1969, s. 116—119 (rec.).
- Vítaná príručka. Jazyková poradňa. 5. Red. G. Horák — J. Ružička. Bratislava 1968. — In: Večerník, 6. 3. 1969, s. 3 (ref.).
- Weekend* alebo *víkend*? — Kultúra slova, 3, 1969, s. 126—127. — Tamže: *Wales — Walesan — waleský — waleština* (s. 190—191). — *Zvončeky* alebo *zvonce*, nie *zvonky* (s. 192). — *Kramerijs* — *Krameria* alebo *Kramerijsa*? (s. 220—223). — *Obečný súhlas* alebo *všeobecný súhlas*? (s. 258). — *Na postriežke*, nie 'na čakanej' (s. 320). — *Socialistična republika Slovenija*, nie *Socialistička Republika Slovenija* (s. 326).
- Namiesto bilancie. — P 24 — Pravda na weekend, 2, 1969, č. 1, s. 6. — Tamže: *Dobré slovo o televízii* (č. 4, s. 6). — Česko-slovenský slovník (č. 26, s. 6).
- Na prahu tretieho roku. — Večerník, 20. 1. 1969, s. 3. — Tamže: O výjazdných doložkách (19. 5., s. 3). — *Okrem nedele*, nie „mimo nedele“ (26. 5., s. 3). — Správa z jednej prechádzky (16. 6., s. 3). — Používajme správne slovo *kázeň* (28. 6., s. 3). — O pravopisnej podobe niektorých slov (18. 8., s. 3). — O inzerátoch a reklamách (8. 12., s. 3). — Jeden pohľad na Filmfórum (28. 12., s. 3).
- Besedy o slovenčine. — Kultúra slova, 3, 1969, s. 217—219 (správa o cykle besied o slovenčine, usporiadanom Jazykovedným ústavom Ľudovíta Štúra SAV v spolupráci s Mestským domom kultúry a osvety v Bratislave v rokoch 1968—1969).
- O spisovnej češtine a jazykovej kultúre. — Kultúra slova, 3, 1969, s. 90—91 (správa o konferencii o spisovnej češtine a jazykovej kultúre, konanej v dňoch 13.—15. 11. 1968 v Prahe).

1970

Poznámky k výberu slov v chystanom Česko-slovenskom slovníku. — *Kultúra slova*, 4, 1970, s. 105—107.

Jazyk reportáží z Pretekov mieru a majstrovstiev sveta v basketbale. — *Kultúra slova*, 4, 1970, s. 277—279.

O jazykovej stránke bratislavského Večerníka. — *Kultúra slova*, 4, 1970, s. 80—84.

Dobrý terminologický slovník. [Jurkovič, A. — Horecký, J.: Nemecko-slovenský energetický slovník. Bratislava 1970.] — In: *Kultúra slova*, 4, 1970, s. 187—188 (ref.).

Je spojenie *Uskutočňujeme predaj v III. cenovej skupine správne?* — *Kultúra slova*, 4, 1970, s. 32. — Tamže: *Vypitvaný, nie vykuchaný* (s. 93—94). — *Distribúcia pätnástročných?* (s. 222—223).

O kultúre reči v Maďarsku. — *Pravda na víkend*, 3, 1970, č. 10, s. 6. — Tamže: *Prečo sa vo Vysokých Tatrách „zahajovalo“?* (č. 11, s. 6). — *Besedy o slovenčine* (č. 33, s. 6).

Na okraj jedného športového prenosu. — *Večerník*, 5. 1. 1970, s. 2. — Tamže: *Čo si želáte?* (20. 4., s. 2). — *Poznáte slovo „tlačovka“?* (6. 7., s. 2). — *O pohotovosti, ale aj o ľahostajnosti* (24. 8., s. 2). — *Na začiatok školského roka* (31. 8., s. 2). — *Na jesennú tému* (5. 10., s. 2). — *Neprime- rané osviežovanie* (16. 11., s. 7).

1971

O jazykovej stránke Roháča. — *Kultúra slova*, 5, 1971, s. 45—48.

O jazykovej úrovni športovej rubriky *Pravdy*. — *Kultúra slova*, 5, 1971, s. 156—160.

Záslužné dielo. [Dvonč, L.: Bibliografia slovenskej jazykovedy za roky 1961—1965. Martin 1970.] — In: *Kultúra slova*, 5, 1971, s. 362—363 (ref.). — Ďalší autorov referát o tej istej publikácii uve- rejený v tom istom roku: *Významná a potrebná publikácia*. — *Večerník*, 23. 6. 1971, s. 5

Žeriavniček, nie žeriavníček. — *Kultúra slova*, 5, 1971, s. 31—32.

Držať sa. — In: 1000 poučení zo spisovnej slovenčiny. Red. G. Horák. Bratislava, Slovenské pedago- gické nakladateľstvo 1971, s. 65. — Tamže: *Kramerius — Krameriusa, nie 'Krameria'* (s. 118). — *Ministerka, nie 'ministryňa'* (s. 249). — *Nocľaháreň, nie 'nocľahňa'* (s. 169). — *Čo si želáte na pitie?* (s. 203). — *Piváreň* (s. 203). — *Postriežka* (s. 218). — *Prihodiť sa, stať sa* (s. 234—235). — *Skalný* (s. 259). — *Skanzen* (s. 260). — *Sprevod, sprievodné vozidlá* (s. 273). — *Suvorovova ulica* (s. 281). — *Tlačovka* (s. 298). — *Vypitvaný* (s. 331—332). — *Zverník, zvernica, nie 'obora'* (s. 359). — 2. vyd. 1974 (so zmeneným stránkovaním).

Do nového roku. — *Večerník*, 3. 1. 1971, s. 7. — Tamže: *Vinš i prosba* (6. 3., s. 7). — *Preteky mieru na televíznej obrazovke* (9. 6., s. 5). — *O Nitre a Nitranoch* (15. 9., s. 5). — *Prechod a priechod* (20. 10., s. 5). — *Niekoľko slov o synonymách* (10. 11., s. 5). — *Vinná pivnica — za čo?* (24. 11., s. 5).

1972

Slovenčina v televízii. — *Očami diváka*, 1972, č. 1, s. 1—18; č. 2, s. 1—12; č. 3, s. 1—15; č. 4, s. 1—27; č. 5, s. 1—19; č. 6, s. 1—22; č. 7, s. 1—12; č. 8, s. 1—20; č. 9, s. 1—17; č. 10, s. 1—28; č. 11, s. 1—21; č. 12, s. 1—21; č. 13, s. 1—21 (spoluautor M. Považaj).

O novom terminologickom slovníku. [Terminologický slovník kultúry a osvetu. Red. J. Ruman. Bratislava 1970.] — In: *Kultúra slova*, 6, 1972, s. 183—185 (rec.).

- 1000 poučení pre všetkých. — [1000 poučení zo spisovnej slovenčiny. Red. G. Horák. Bratislava 1971.] — In: Večerník, 12. 1. 1972, s. 5 (ref.).
- Preteky mieru bez bonifikácie. — Nedeľná Pravda, 5, 1972, č. 24, s. 5.
- O skloňovaní priezvisk. — Večerník, 26. 1. 1972, s. 5. — Tamže: Ešte raz o skloňovaní priezvisk (10. 5., s. 5).
- VII. seminár slovinského jazyka, literatúry a kultúry. — Slavica Slovaca, 7, 1972, s. 80 (správa o seminári konanom v dňoch 5.—17. 7. 1971 v Lubľane).

1973

- Malý synonymický slovník. 1. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1973. 318 s. — 2. vyd. 1978. — 3. vyd. 1983. — 4. vyd. 1987. — 5. vyd. 1988. 256 s. — 6. vyd. 1990 (spoluautorka M. Pisárčiková).
- K otázke výberu slov v dvojjazyčných slovníkoch. — In: Slovo a slovník. Red. J. Ružička — I. Poldauf. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1973, s. 189—191.
- Nový a dobrý slovník cudzích slov. [Ivanová-Šalingová, M.: Malý slovník cudzích slov. Bratislava 1972.] — In: Kultúra slova, 7, 1973, s. 354—356 (rec.).
- Mužstvo *Spartaka Trnava* alebo *Spartaka Trnavy*? — Kultúra slova, 7, 1973, s. 253.
- Zábudlivosť v televízii. — Nedeľná Pravda, 6, 1973, č. 33, s. 6.
- Kuchynské potreby. — Práca, 19. 2. 1973, s. 3. — Tamže: Dačo z jazyka administratívy (19. 3., s. 3). — Schôdzka raz aj z inej strany (7. 5., s. 3). — Dačo o reklamách a inzerátoch (30. 7., s. 3). — Nie *mimo*, ale *okrem soboty* (3. 12., s. 3).
- Majsterka*, nie 'majstryňa'. — Večerník, 24. 1. 1973, s. 5. — Tamže: *Jarná smena* (20. 4., s. 5). — *Nezamieňajme si pravopis s gramatikou* (7. 3., s. 5). — *Lednice — v Lednici* (22. 6., s. 5). — *Aj Petržalka je Bratislava* (26. 10., s. 5). — *Nejde o maličkosť* (30. 11., s. 5).
- Beseda v redakcii Večerníka. — Kultúra slova, 7, 1973, s. 183—184 (správa o besede konanej dňa 11. 11. 1972 v redakcii bratislavského Večerníka).
- O užitočnej besede. — Kultúra slova, 7, 1973, s. 284—286 (správa o besede v redakcii denníka Šport, konanej dňa 12. 2. 1973).

1974

- Česko-slovenský slovník. Nové dielo podľa zásad modernej lexikografie. — Práca, 23. 3. 1974, s. 4.
- Baterkové hodiny* alebo *batériové hodiny*? — Kultúra slova, 8, 1974, s. 63—64.
- Skloňovanie cudzích priezvisk. — Práca, 10. 6. 1974, s. 3. — Tamže: Skloňovanie cudzích priezvisk (16. 9., s. 3).
- Rola* nie je *roľa*. — Večerník, 4. 1. 1974, s. 5. — Tamže: *Odborový podnik*, nie „oborový“ podnik (15. 3., s. 5). — *Účastník odboja a odbojár* (5. 4., s. 5). — *Prešovskí futbalisti*, nie „prešovskí“ (26. 4., s. 5). — *Prikopova ulica* (11. 10., s. 3). — Víťazstvo Slovana Bratislava (29. 11., s. 3).

1975

- Záujem prekonal očakávanie. Malý frazeologický slovník výbornou pomôckou. [Smiešková, E.: Malý frazeologický slovník. Bratislava 1974.] — In: Večerník, 14. 2. 1975, s. 7 (ref.).
- Neprimeraný prístup ku kultúre jazyka. [Žáček, I. — Janek, J.: Slovník nesprávnych a správnych výrazov. Bratislava 1975.] — In: Kultúra slova, 9, 1975, s. 280—282 (rec.).
- Pravopisné a gramatické chyby. — Práca, 30. 6. 1975, s. 3. — Tamže: Niečo o synonymách (25. 8., s. 3).

Nadviazať a naviazať. — Večerník, 28. 2. 1975, s. 3. — Tamže: Tridsať rokov slobody (8. 8., s. 3). — Ako písať názvy a adresy (13. 6., s. 3). — *Exligista* (18. 7., s. 3). — O prídavnom mene *obecný* (10. 10., s. 3). — *Vrakunská ulica* (21. 11., s. 3). — Znova o skloňovaní cudzích priezvisk (5. 12., s. 3).
VII. seminár macedónskeho jazyka, literatúry a kultúry. — *Slavica Slovaca*, 10, 1975, s. 105—108 (správa o seminári konanom v dňoch 15.—31. 8. 1974 v Skopje a v Ochride, Macedónsko).

1976

Televízne relácie a slovenčina. — *Kontakt*, 1976, č. 3, s. 22—24; č. 5, s. 28—30; č. 7, s. 43—45; č. 9, s. 34—37.
Slovenčina v televízii. — *Kontakt*, 1976, č. 12, s. 51—55.
Nový slovensko-ruský slovník. [Kollár, D. — Dorotjaková, V. — Filkusová, M. — Vasilievová, J. P.: Slovaccko-russkij slovar. Moskva — Bratislava 1976.] — In: *Večerník*, 25. 6. 1976, s. 3 (ref.).
Jeden : nula alebo jedna : nula? — *Kultúra slova*, 10, 1976, s. 287. — Tamže: *Šesťdňový, alebo šesťdenný?* (s. 310).
Žeriavničiek, nie žeriavníčok. — *Večerník*, 16. 1. 1976, s. 3. — Tamže: Niečo o skloňovaní maďarských priezvisk (26. 3., s. 5). — *Typ a tip* (23. 4., s. 3). — *Primárky — primárok* (6. 8., s. 3). — Ťažkosti s 2. pádom ženských substantív (2. 10., s. 3).

1977

Správa o sledovaní jazykovej úrovne relácií vysielaných slovenskými štúdiami Čs. televízie od 17. do 23. 1. 1977. — *Kontakt*, 1977, č. 3, s. 31—41 (spoluautor M. Považaj).
Slovenčina v televízii. — *Kontakt*, 1977, č. 2, s. 45—49; č. 4, s. 37—41; č. 6, s. 39—43; č. 9, s. 42—46; č. 10, s. 44—48; č. 12, s. 44—48.
Slovensko-slovinšský slovník. — [Smolej, F.: Slovaško-slovenski slovar. Ljubljana 1976.] — In: *Kultúra slova*, 11, 1977, s. 89—91 (rec.).
Dobry prekladový slovník. [Kollár, D. — Dorotjaková, V. — Filkusová, M. — Vasilievová, J. P.: Slovaccko-russkij slovar. Moskva — Bratislava 1976.] — In: *Kultúra slova*, 11, 1977, s. 56—59 (rec.).
Kapitoly o slovenčine. [Kapitoly o slovenčine. Red. J. Kačala. Bratislava 1976.] — In: *Večerník*, 15. 4. 1977, s. 36 (ref.).
Neprimeraný predpredaj. — *Večerník*, 22. 4. 1977, s. 3. — Tamže: *Modrozelený a modro-zelený* (17. 6., s. 3). — *Prienik — prenik* (4. 11., s. 3). — *Šala — v Šali* (2. 12., s. 3).

1978

Slovenčina v televízii. — *Kontakt*, 1978, č. 2, s. 35—39; č. 5, s. 24—33; č. 6, s. 35—40; č. 7, s. 45—49; č. 10, s. 28—32 (spoluautor M. Považaj).
Skončiť a ukončiť. — *Práca*, 29. 5. 1978, s. 3.
Ako oznamovať názvy zastávok. — *Večerník*, 24. 3. 1978, s. 3. — Tamže: *Podávame desiate* (7. 4., s. 3). — *Družobné mestá* (26. 5., s. 3). — *Štefanovičova ulica* (10. 11., s. 3).

1979

Česko-slovenský slovník. Red. G. Horák. 1. vyd. Bratislava, Veda 1979. 792 s. — 2. vyd. 1981 (spoluautori K. Buzássyová, G. Horák, F. Kočiš, M. Marsinová, Š. Peciar, M. Pisárčiková, E. Rísová, V. Slivková, M. Ivanová-Šalingová).
Ref.: 1. Grepl, M.: *Rudé právo*, 11. 2. 1980, s. 5. — 2. Horecký, J.: *Dielo vzájomného zblížovania*. *Causerie o vydaní Česko-slovenského slovníka*. — *Pravda*, 8. 2. 1980, s. 5. — 3. Horecký, J.: *Novinář*, 32, 1980, č. 4, s. 28—29. — 4. Chrenka, A.: *Technická knihovna*, 24, 1980, s. 91—93.

- 5. Jacko, J.: Česko-slovenský slovník. — *Východoslovenské noviny*, 28. 3. 1980, príl., s. 2. — 6. Jánsky, L.: *Večerník*, 25, 1980, č. 38, s. 6. — 7. Kačala, J.: Víťame Česko-slovenský slovník. — *Kultúra slova*, 14, 1980, s. 106—108. — 8. Orlovský, J.: Bohatstvo jazyka. — *Nové slovo*, 22, 1980, č. 14, s. 20. — 9. Ripka, I. — Skladaná, J.: Slovenská reč, 45, 1980, s. 364—372. — 10. (šl) [= Šlosar, D.]: *Věda a život*, 25, 1980, s. 384. — 11. Djerdjević, N.: Zbornik za filologiju i lingvistiku (Novi Sad, Juhoslávia), 24, 1981, s. 188—190 (srbochorv.). — 12. Filipec, J.: *Jazykovedný časopis*, 32, 1981, s. 86—90. — 13. Kroupová, L.: *Slavia*, 50, 1981, s. 93—97. — 14. Myjavcová, M.: Nové diela slovenskej lexikografie. — In: Zborník Spolku vojvodinských slovakistov 1981, s. 151—162 (aj o publikácii Veľký slovensko-ruský slovník. Zv. 1. Red. D. Kollár et al. Bratislava 1979). — 15. Uher, F.: Český jazyk a literatúra, 3, 1980/1981, s. 138—139. — 16. Uher, F.: *Komenský*, 106, 1980/1981, s. 254. — 17. Kožuchová, M.: Săpostavitelno ezikoznanie (Sofija), 8, 1983, s. 99—100 (bulh.). — 18. Dorotjaková, V.: *Slavica Slovaca*, 19, 1984, s. 84—88.

Slovenčina v televízii. — *Kontakt*, 1973, č. 2, s. 41—44; č. 4, s. 39—42; č. 6, s. 39—43; č. 9, s. 54—58; č. 10, s. 46—60; č. 12, s. 45—49.

Základy jazykovedy. [Horecký, J.: Základy jazykovedy. Bratislava 1978.] — In: *Večerník*, 16. 2. 1979, s. 3 (ref.).

O filozofických otázkach jazykovedy. [Filozofické otázky jazykovedy. Prel. J. Doruľa. Bratislava 1979.] — In: *Večerník*, 25. 5. 1979, s. 3 (ref.).

Nemecko-slovenský frazeologický slovník. [Ondrčková, E. — Hannig, D.: Nemecko-slovenský frazeologický slovník. Bratislava 1978.] — In: *Kultúra slova*, 13, 1979, s. 186—188 (rec.).

Hovoriť tvrdým, ostrým tónom. — *Práca*, 22. 1. 1979, s. 3. — Tamže: *Panský a pánsky*. (30. 7., s. 3). — Ako skloňovať *Hradec Králové* (27. 12., s. 3).

Lea — Ley. — *Večerník*, 5. 1. 1979, s. 3. — Tamže: *Uholný kameň* (16. 3., s. 3).

1980

Slovenčina v televízii. — *Kontakt*, 1980, č. 3, s. 38—44; č. 4, s. 60—64; č. 6, s. 36—41.

Dobrá konverzačná príručka. [Bendová, V. — Janošová, J. — Prokopová, L.: Príručka slovensko-nemeckej konverzácie. Bratislava 1979.] — In: *Kultúra slova*, 14, 1980, s. 88—90 (rec.).

Piate vydanie Nemecko-slovenského a slovensko-nemeckého slovníka. [Vaverková, I. a kol.: Nemecko-slovenský a slovensko-nemecký slovník. 5. vyd. Bratislava 1978.] — In: *Kultúra slova*, 14, 1980, s. 248—250 (rec.).

Prvý zväzok Veľkého slovensko-ruského slovníka. [Veľký slovensko-ruský slovník. Zv. 1. Red. D. Kollár et al. Bratislava 1979.] — In: *Večerník*, 25. 4. 1980, s. 3 (ref.).

Ukážkový zväzok Slovníka slovenských nárečí. [Ripka, I. a kol.: Slovník slovenských nárečí. Ukážkový zväzok. Bratislava 1980.] — In: *Večerník*, 17. 10. 1980, s. 3 (ref.).

Kopřivnica — v Kopřivnici. — *Práca*, 8. 4. 1980, s. 3. — Tamže: Skloňovanie českých názvov (7. 7., s. 3). — *Zamerat' a zamierit'* (22. 9., s. 3).

Os — osa. — *Večerník*, 8. 5. 1980, s. 3.

1981

Slovensko-nemecký slovník obchodnej korešpondencie. [Závada, D.: Slovesko-nemecký frazeologický slovník obchodnej korešpondencie. Bratislava 1980.] — In: *Kultúra slova*, 15, 1981, s. 315—317 (rec.).

Skloňovanie mien *Janků a Hrabě*. — *Práca*, 14. 9. 1980, s. 4. — Tamže: Skloňovanie rumunských priezvisk (23. 1., s. 4).

Nadbytočná informácia. — Večerník, 30. 1. 1981, s. 3. — Tamže: *Zástavka a zastávka* (30. 4., s. 3). — *V bistre Bajkal* (6. 11., s. 3).

1982

O návrhoch na reformu nemeckého pravopisu. — *Kultúra slova*, 16, 1982, s. 218—220.

Šala, zo Šale. — *Kultúra slova*, 16, 1982, s. 256. — Tamže: *Uhoľný kameň?* (s. 288).

Maňa — Maňan, Štubňa — Štubňan. — *Práca*, 27. 9. 1982, s. 4.

Thorezova ulica. — *Večerník*, 11. 6. 1982, s. 3. — Tamže: *Gregoriánsky chlieb?* (17. 9., s. 3).

1983

Druhé vydanie Poľsko-slovenského a slovensko-poľského slovníka. [Stano, M. — Buffa, F.: Poľsko-slovenský a slovensko-poľský slovník. 2. vyd. Bratislava 1982.] — In: *Kultúra slova*, 17, 1983, s. 312—315 (rec.).

Záslužný čin. Vyšiel druhý zväzok Veľkého slovensko-ruského slovníka. [Veľký slovensko-ruský slovník. Zv. 2. Red. E. Sekaninová. Bratislava 1982.] — In: *Večerník*, 6. 5. 1983, s. 7 (ref.).

Vyberáme meno pre naše dieťa. [Majtán, M. — Považaj, M.: Meno pre naše dieťa. Bratislava 1983.] — In: *Večerník*, 4. 3. 1983, s. 3 (ref.).

Zaujímavá kniha o zemepisných menách. [Lutterer, I. — Majtán, M. — Šrámek, R.: Zaměpisná jména v Československu. Praha 1982.] — In: *Večerník*, 21. 1. 1983, s. 3 (ref.).

Čo si prosíte k pitíu? — *Kultúra slova*, 17, 1983, s. 320.

Čierna ovca, biela vrana. — *Práca*, 10. 10. 1983, s. 4.

Distribúcia päťnástročných. — *Večerník*, 20. 5. 1983, s. 3.

1984

O lexikografickom spracovaní homoným v Krátkom slovníku slovenského jazyka. — *Kultúra slova*, 18, 1984, s. 232—237.

Spracovanie homoným v Krátkom slovníku slovenského jazyka. — In: *Obsah a forma v slovnej zásobe*. Red. J. Kačala. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1984, s. 83—81.

Slovensko-slovenský slovník. [Smolej, V.: Slovensko-slovaški slovar. Ljubljana 1983.] — In: *Kultúra slova*, 18, 1984, s. 252—255 (rec.).

Práčka — práčok. — *Večerník*, 29. 6. 1984, s. 3

1985

Račianske mýto. — *Večerník*, 1. 3. 1985, s. 3. — Tamže: *Limbova ulica?* (15. 2., s. 3). — *Podávanie minútok* (16. 8., s. 3). — *Večerní Praha, z Večerní Prahy* (23. 8., s. 3). — *Skloňujme už konečne správne* (20. 9., s. 3). — *Florencia a Florenc* (11. 10., s. 3).

1986

Handwörterbuch der deutschen Gegenwartssprache. Red. G. Kempcke. Berlin 1984. — In: *Jazykovedný časopis*, 37, 1986, s. 196—200 (ref.).

Turistický slovník. [Čierna, M. — Kupkovič, A.: Slovensko-nemecký a nemecko-slovenský turistický slovník. Bratislava 1985.] — In: *Kultúra slova*, 20, 1986, s. 92—94 (rec.).

Naivní divadlo, z Naivního divadla. — *Práca*, 10. 3. 1986, s. 5.

Automobily formuly 1. — *Večerník*, 11. 4. 1986, s. 3.

1987

Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala — M. Pisárčiková. 1. vyd. Bratislava, Veda 1987. 592 s. — 2., oprav. vyd. 1989 (spoluautori J. Doruľa, J. Kačala, M. Marsinová, I. Masár, Š. Peciar, M. Pisárčiková, M. Považaj, V. Slivková, E. Smiešková, E. Tibenská, M. Urbančok).

Ref.: 1. Bosák, J.: *Krátky, stručný, informatívny.* — *Nové slovo*, 29, 1987, č. 44, s. 14. — 2. Buzássyová, K.: *Slovakistické dielo prvoradého významu.* — *Pravda*, 21. 10. 1987, s. 5. — 3. Findra, J.: *Smer*, 13. 11. 1987, s. 2. — 4. Kuchik, J. M.: *Slovakia (USA)*, 33, 1987/1988, č. 60—61, s. 108—109. — 5. Masár, I.: *Nový pomocník. Vyšiel Krátky slovník slovenského jazyka.* — *Práca*, 19. 10. 1987, s. 5. — 6. Mislovičová, S.: *O novom normatívnom slovníku.* — *Nedelná Pravda*, 20, 1987, č. 43, s. 7. — 7. Anettová, A.: *Nový opis slovenčiny.* — *Vesmír*, 67, 1988, s. 475. — 8. Blanár, V.: *Slovenská reč*, 53, 1988, s. 183—187. — 9. Buzássyová, K.: *Slavica Slovaca*, 23, 1988, s. 278—281. — 10. Horecký, J.: *Krátky slovník SAV.* — *Otázky žurnalistiky*, 31, 1988, č. 2, s. 52—53. — 11. Janek, J.: *Komenský*, 112, 1987/1988, s. 445—446. — 12. Knězek, L.: *Romboid*, 23, 1988, č. 2, s. 92—93. — 13. Mistrík, J.: *Nový slovník slovenského jazyka.* — *Československý svět*, 43, 1988, č. 4, s. 39. — 14. Mlacek, J.: *Normatívny slovník spisovnej slovenčiny.* — *Nový život (Nový Sad, Južoslávia)*, 40, 1988, s. 153—160. — 15. Odaloš, P.: *Osvetová práca*, 37, 1988, č. 7, s. 4—45. — 16. Pavlovič, J.: *Vyšiel slovník súčasného slovenského spisovného jazyka.* — *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, 34, 1987/1988, s. 156—158. — 17. Vragaš, Š.: *Wiener slavistisches Jahrbuch*, 34, 1988, s. 218—219. — 18. Filipec, J.: *Naše reč*, 72, 1989, s. 29—37. — 19. Kamiš, A.: *Český jazyk a literatura*, 39, 1988/1989, s. 327—329. — 20. Dolník, J.: *Jazykovedný časopis*, 41, 1990, s. 92—95.

1988

Nemecký slovník jazykových ťažkostí. [Dücker, J. — Kempcke, G.: *Wörterbuch der Sprachschwierigkeiten. Zweifälssfälle. Normen und Varianten im gegenwärtigen deutschen Sprachgebrauch.* Leipzig 1986.] — In: *Kultúra slova*, 22, 1988, s. 282—285 (rec.).

Zaujímavé čítanie o jazyku. [Horecký, J.: *Slovenčina v našom živote.* Bratislava 1988.] — In: *Večerník*, 9. 12. 1988, s. 3 (ref.).

[O skloňovaní slova *rola*.] — *Televízia*, 23, 1988, č. 32, s. 7.

1989

Prechod a priechod. — *Večerník*, 3. 11. 1989, s. 3.

1992

Záverečná správa komisie JÚLŠ SAV pre nápravu krívd. — *Slovenská reč*, 57, 1992, s. 178—179 (spoluautori F. Kočíš, I. Masár).

1993

Encyklopédia jazykovedy. Sprac. J. Mistrík s kolektívom autorov. 1. vyd. Bratislava, Obzor 1993. 520 s. (člen kolektívu autorov).

Lea a formula. — *Večerník*, 17. 12. 1993, s. 3.

1994

Rakúšania to povedia (aj) ináč. 1. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1994. 120 s. (spoluautorka E. Kováčsová).

Nové knihy. [I. Kováčsová, E. — Michalus, Š.: Rakúšania to povedia (aj) ináč. Bratislava 1994. — 2. Vokounová, A.: Pravopis, pravopis, pravopis. Bratislava 194.] — In: Národná obroda, 21. 7. 1994, s. 8 (ref.).

Nové cudzie slová. [Gründlerová, V.: Cudzie slová A—Z. Bratislava 1994.] — In: Národná obroda, 8. 4. 1994, s. 14 (ref.).

Nadviazať a naviazať. Večerník, 28. 1. 1994, s. 3.

1995

Synonymický slovník slovenčiny. 1. vyd. Red. M. Pisárčiková. Bratislava, Veda 1995. 1010 s. (spoluautori A. Anettová, I. Hrubaničová, E. Pícha, M. Pisárčiková, M. Považaj, E. Tibenská).

Spolupráca

Čítame Slovník slovenského jazyka. — Kultúra slova, 1, 1967, s. 43—45, 69—72, 102—105, 134—140, 195—198, 230—233, 263—269, 291—296, 326—332; roč. 2, 1968, s. 6—10, 38—41, 70—73, 101—104, 201—204, 230—234, 261—265, 292—295, 325—328; roč. 3, 1969, s. 9—12, 38—41, 70—73, 102—105, 135—139, 197—200, 229—233, 261—264, 296—299, 326—331; roč. 4, 1970, s. 7—10, 39—42, 68—71, 101—104, 133—136, 192—201, 231—235, 260—264, 296—299, 325—329; roč. 5, 1971, s. 10—14, 36—39, 69—73, 102—106, 163—168, 202—205, 264—267, 295—299, 328—332; roč. 6, 1972, s. 5—9, 39—43, 74—76, 106—110, 137—141, 196—199, 230—234, 259—263, 295—297, 328—332.

Prekladateľská činnosť

Sätze aus der Alltagsgespräch. Deutsch — slowakisch — tschechisz. (Paralelný slovenský a český názov.) 1. vyd. München, Max Heuber Verlag 1976. 96 s. — Vety na každý deň. Věty pro každý den. 2. vyd. Bratislava, Amos 1991. 96 s.

Kriminalistická príručka. Zv. 2. Terminologická a obrazová časť. Slovenské znenie. 2. vyd. Praha, Kriminalistický ústav Verejnej bezpečnosti 1987. 784 s. (spoluprekladatelia F. Kočíš, E. Rísová).

Techtmeier, B. a kol.: Témy o jazykovej kultúre. — Slovenská reč, 52, 1987, s. 3—15.

Redakčná činnosť

Slovník slovenského jazyka. 5. diel. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1965. 848 s. (spolupráca pri redakcii). Večerník, 12, 1967—40, 1995 (redaktor rubriky Slovenčina na každý deň, neskôr Na každý deň slovenčina).

Literatúra

Oravcová, A.: Autorský register časopisu Slovenská reč 1, 1932/1933 — 50, 1985. Bratislava, Veda 1986 (príl. časopisu Slovenská reč, 51, 1986), s. 34, 100, 147 (záznam prác Š. Michalusa, uverejnených v r. 1961—1976 v Slovenskej reči).

Michalus, Štefan. — In: Dvonč, L.: Slovenskí jazykovedci. Súborná personálna bibliografia slovenských slovakistov a slavistov (1925—1975). Martin, Matica slovenská 1987, s. 654—662, opravy a doplnky: príl., s. 14 (životopis a súpis prác Š. Michalusa za roky 1960—1975).

Oravcová, A.: Autorský register časopisu Slovenská reč 51, 1986—60, 1995. — Slovenská reč, 60, 1995, s. 370 (záznam práce Š. Michalusa, uverejnenej v r. 1992).

Zostavil L. Dvonč

Životné jubileum profesora Jozefa Mistríka

A opäť ubehlo päť rokov. Od posledného jubilea. V živote nášho jubilanta, jedného z najvýznamnejších slovenských jazykovedcov, univerzitného profesora PhDr. Jozefa M i s t r í k a, DrSc., uplynulo ďalších neobyčajne plodných, obdivuhodných päť rokov. Rodák z prekrásnej Španej Doliny, kde sa narodil 2. februára 1921, naďalej pokračuje vo svojej rozsiahlej všestrannej činnosti. V tomto jubilejnom článku sústredíme pozornosť iba na roky 1991—1995, ktorými nadviažeme na jubilejné zamyslenia, venované prof. J. Mistríkovi v článkoch Slovenskej reči z rokov 1971, 1981, 1986 a 1991.

Ani za posledných 5 rokov náš jubilant nespomalil tempo svojej vedeckovýskumnej, pedagogickej a ani verejnej činnosti. Ako to podložíme konkrétnymi faktami, v niektorých oblastiach svoju činnosť ako vedec a vysokoškolský pedagóg ešte viac obohatil.

Vo vedeckom výskume pokračuje prof. J. Mistrík syntetizujúcim prístupom k doterajšej svojej centrálnej tematike — k štylistike a širšie v nej uplatňuje semiotické aspekty. Pritom sa opiera o svoj text *Vektory komunikácie* (1990). Autorovo syntetické dielo *Štylistika* tým prezentuje ďalší rozmer v chápaní štýlotvorných činiteľov (o neverbálne výrazové prostriedky).

Novým objektom jubilantovho vedeckého bádania je jazyk hluchonemých, ktorému sa venuje ako vedúci príslušnej katedry na Pedagogickej fakulte UK. Jeho špecifickou oblasťou je posunková reč (je spoluautorom prvého slovenského slovníka posunkovej reči a zostavovateľom kodifikovaného systému slovenskej posunkovej reči, 1994). Na autorstve systematiky posunkovej reči má osobitnú zásluhu najmä v tom, že položil základy koncepcie gramatického systému tejto reči.

Jeho ďalšou výskumnou oblasťou je grafosyntetická analýza písma z psycholingvistického hľadiska. V novej knižnej práci *Kurz grafológie* (1995) autor kon-

frontuje asimiláciu zvuku s asociáciou grafiky v súvislých prejavoch, ako aj vzťahy medzi štylistikou reči a písma. O otázkach súvislosti písma a reči prof. J. Mistrík prednášal aj na medzinárodných grafologických kongresoch v Budapešti a v Pécsi (1991, 1993). Z odboru grafológie vedie seriál štúdií v časopise Rodina.

Rozsiahla je aj pedagogická činnosť prof. J. Mistríka na vysokých školách. Prednášky a semináre zo štylistiky, rétoriky, teórie informácie, komunikácie a špeciálnej fonetiky pre nepočujúcich vedie na Právnickej, Filozofickej a Pedagogickej fakulte UK v Bratislave a na Pedagogickej fakulte UPJŠ v Prešove. Prednáša aj na doktorandskom štúdiu v Prešove, v ústave Academia Istropolitana a v Ústave medzinárodných vzťahov Právnickej fakulty UK v Bratislave.

Osobitne treba spomenúť a vyzdvihnúť publikačnú činnosť jubilanta, ktorá zaberá stále široký tematický okruh, ako aj väčšiu adresnosť. V posledných piatich rokoch dokončil ako zostavovateľ vzácne dielo slovenskej jazykovedy *Encyklopédia jazykovedy* (1993), ako autor diela *Kurz grafológie* (1995), *Rečnícke umenie* (1994), *Gramatika slovenčiny* (1994), *Vektory komunikácie* (1990), *Videokazeta Basic Slovak* (1992), ako spoluautor učebnicu pre hluchonemých „5 prštekov“. V časopisoch Rodina, Smena na nedeľu, Armáda SR, Zvesti Štátnej sporiteľne viedol alebo vedie odborné seriály z grafológie, z teórie literatúry, o neologizmoch v slovenčine. Rozsiahlejšie štúdie uverejnil v zborníkoch *Univerzita Komenského a vysokoškolská edukácia* (1995) a *Stylistyka* (1992). Jubilant publikoval väčšie články v Literárnom týždenníku, v knižnom bulletine, v didaktických textoch City University, v texte Slovakistika k XI. zjazdu slavistov. Okrem toho napísal a realizoval niekoľko televíznych seriálov, prednášal na medzinárodných kongresoch (Praha, Bratislava, Budapešť, Pécs).

Prof. J. Mistrík je vedúci katedry sluchovo postihnutých na PdF UK a v r. 1990 bol vedúcim katedry slovenského jazyka na FF UK.

Prof. J. Mistrík je členom vedeckých rád na univerzitách v Bratislave, Banskej Bystrici a v Prešove, členom redakcií časopisov *Stylistyka polska* (Poľsko), *Jazykovedný časopis*, *Slovenský stenograf*, je členom nadácie Gaudeamus pri MŠ, do roku 1992 bol riaditeľom SAS a do toho istého času aj redaktorom zborníka *Studia Academica Slovaca*.

Prof. J. Mistrík popri tom, že pracuje vedecky, prednáša, vedie semináre na vysokých školách, venuje svoj čas aj vykonávaniu funkcií, ktoré úplne vyťažia jeho voľný čas a sú všeobecne spoločensky veľmi významné a závažné. Spomeňme napr. rozličné osvetové vzdelávacie podujatia: prednášky poslancom, vedenie súťaží a členstvo v porotách podujatí stredných a vysokých škôl, pomoc pri organizovaní konferencií.

A opäť ubehlo päť rokov. Od posledného jubilea. V živote nášho jubilanta, človeka s neobyčajnou vitalitou, päť krásnych plodných rokov. Z príležitosti životného jubilea univerzitného profesora Jozefa Mistríka mu v mene jeho študentov,

kolegov, spolupracovníkov, priateľov, ako aj v mene širokej verejnosti, ktorej nie je neznámy, v prvom rade želáme pevné zdravie, dobrú pohodu pri ďalšej práci, veľa šťastia v rodinnom kruhu. A osobne zo srdca splnenie všetkých cieľov a snov.

E. Bajžíková

Ferinand Buffa sedemdesiatročný

S pocitom hlbokej úcty a úprimnej vďaky sa pristavujeme pri výsledkoch vedeckovýskumnej práce doc. PhDr. Ferdinanda B u f f u, CSc., dlhoročného vedúceho vedeckého pracovníka Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV, výrazného predstaviteľa slovenskej dialektológie a porovnávacej jazykovednej slavistiky, držiteľa striebornej plakety Ľ. Štúra SAV za zásluhy o rozvoj spoločenských vied. Konáme tak z príležitosti jeho vzácneho životného jubilea a na tomto mieste oceňujeme aj to, že je od r. 1967 členom redakčnej rady časopisu *Slovenská reč*.

F. Buffa sa narodil 22. januára 1926 v severošarišskej obci Dlhá Lúka v Bardejovskom okrese. Gymnaziálne vzdelanie získal v Bardejove (1937—1945), vysokoškolské v Bratislave na Filozofickej fakulte UK (1945—1950), kde štúdium slovenského jazyka a filozofie zakončil doktorátom. Hneď v roku 1950 nastúpil do Ústavu slovenského jazyka SAV — najprv do terminologického oddelenia a potom v roku 1959 do dialektologického oddelenia (v r. 1962—1972 bol jeho vedúcim). V roku 1960 získal hodnosť kandidáta filologických vied. Popri vedeckovýskumnej práci od r. 1958 prednášal na katedre slavistiky a indoeuropeistiky FF UK poľský jazyk a v r. 1966 sa habilitoval.

Pre jubilanta je charakteristická pedantnosť v štúdiu a spracúvaní jazykového materiálu, hlboký ponor do podstaty skúmaného problému a v nemalej miere stylistická vycibrenosť vo výklade teoretických záverov, ktorými sa vyznačujú nielen jeho štúdiá, ale aj početné knižné práce z oblasti odbornej terminológie, spisovnej a nárečovej frazeológie, tvorenia slov, slovnej zásoby a slovensko-poľskej komparistiky. V takomto širšom vedeckom zábere sa prejavil už na samom začiatku v štúdiách publikovaných v časopise *Slovenské odborné názvoslovie* (v rokoch 1953—1961 bol členom redakcie tohto časopisu), *Slovenská reč*, *Jazykovedný časopis* a jazykovedných zborníkoch. Súhrnný prehľad jeho rozsiahlej vedeckovýskumnej a publikačnej činnosti bol už uverejnený pri predchádzajúcich jubileách (50 rokov — *Slovenská reč*, 41, 1976, s. 38—40; *Nové obzory*, 18, Košice 1976, s. 453—456; 60 rokov — *Slovenská reč*, 51, 1986, s. 53—54). Preto si bližšie všimneme najmä výsledky jeho vedeckej činnosti v ostatnom decéniu.

Ak v predchádzajúcich dvoch decéniách sa pri hodnotení jubilatovej činnosti uvádza mnohostranná výskumná, pedagogická a organizačná práca, posledné desaťročné obdobie možno už charakterizovať ako cielavedomé završovanie výskumu a štúdiá v syntetických príspevkoch a dielach. Ku kulminácii tejto jeho činnosti „prispeľ“ aj nečakane skorý odchod do dôchodku. Svoju bohatú produkciu z oblasti tvorenia slov ďalej rozširuje o štúdie uverejňované na stránkach Slovenskej reči (napr. *O derivačno-lexikálnej diferenciacii v slovenských nárečiach, Systémová a nesystémová slovotvorná diferenciacia nárečí, O nárečových slovotvorných variantoch a synonymách*) a vydáva knižnú prácu *Odvođené abstraktá v slovenských nárečiach* (1987). V nej na základe bohatého ilustračného materiálu zistil dôležitý fakt, že vo všetkých slovenských nárečiach máme do činenia v zásade s rovnakým systémom derivácie abstrakt: spôsob odvodzovania aj inventár slovotvorných prostriedkov (najmä vyskytujúcich sa v početne doložených odvođeninách) je vo všetkých nárečiach v zásade zhodný.

F. Buffa v sledovanom období svojej bádateľskej práce venuje mimoriadnu pozornosť nárečovej frazeológii (napr. v štúdiách *Zo severošarišských frazém o reči, Konfrontácia severošarišských a spisovných frazém týkajúcich sa medziľudských vzťahov, K charakteristike nárečovej frazeológie*) a prichádza k nie menej zaujímavým konštatáciám a teoretickým záverom, ktorými prispieva ako spoluautor ku koncepcii a spracúvaniu celonárodného nárečového slovníka. Podobne to urobil v knižnej práci *Zo severošarišskej frazeológie* (1994), keď na základe porovnania nárečovej frazeológie a spisovného jazyka prišiel k záveru, že frazeológia v nárečí tejto časti východnej slovenčiny disponuje prakticky všetkými typmi frazém, ktoré má spisovný jazyk (dokladá vyše 1 700 nárečových frazém).

Aj porovnávacie štúdie o slovenskej a poľskej frazeológii jubilat zaradil do samostatnej knižnej práce. Vyšla pod názvom *O poľskej a slovenskej frazeológii* (1993). Ide o skutočne priekopnícku prácu v slovensko-poľskej jazykovednej komparatistike.

Medzi početnými štúdiami, sledujúcimi najnovší vývin v slovenských nárečiach aj vo vzťahu k spisovnej slovenčine a uverejnenými už dávnejšie, významné miesto má štúdia *O súčasných zmenách v slovenských nárečiach* (1986), v ktorej sa F. Buffa hlbšie zamýšľa nad stále aktuálnou problematikou, do značnej miery už súvisiacou so sociolingvistickou sférou bádania.

Jazykovedné dielo F. Buffu nie je zavŕšené úplne. Svoju neochabujúcu vitalitu a sústredenú aktivitu obdivuhodne udržiava pri naplňaní cieľa: obohatiť slovenskú jazykovedu a jazykovednú slavistiku o ďalšie nové poznatky. Tak, ako to dokázal najmä v samostatne spracovanom 3. zväzku *Atlasu slovenského jazyka* (1978, 1981), ako spoluautor 1. zväzku *Slovníka slovenských nárečí* (1994) a ako autor modernej monografie *Šarišské nárečia* (1995).

Redakcia Slovenskej reči, spolupracovníci aj bývalí kolegovia a žiaci jubilatovi k sedemdesiatke úprimne blahoželajú a do ďalších rokov života mu želajú dobré zdravie, osobné šťastie a pracovnú pohodu.

Š. Lipták

Súpis prác doc. Ferdinanda Buffu za roky 1985—1994

Táto bibliografia nadväzuje na Súpis prác doc. Ferdinanda Buffu za roky 1975—1984 od L. Dvonča, ktorý vyšiel v Slovenskej reči, 51, 1986, s. 55—58.

1985

- O zhodách medzi poľštinou a slovenčinou. — In: Slovakistické štúdie. Zborník vybraných prednášok Letného seminára slovenského jazyka a kultúry Studia Academica Slovaca. Red. J. Mistrík. Martin, Matica slovenská 1985, s. 309—312. — Predtým publikované pod rovnakým názvom: In: Studia Academica Slovaca. 4. Prednášky XI. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1975, s. 31—40.
- Východoslovenské nárečia. — In: Slovakistické štúdie. Zborník vybraných prednášok Letného seminára slovenského jazyka a kultúry Studia Academica Slovaca. Red. J. Mistrík. Martin, Matica slovenská 1985, s. 364—368. — Predtým publikované pod rovnakým názvom: In: Studia Academica Slovaca. 7. Prednášky XIV. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1978, s. 43—56.
- O derivačno-lexikálnej diferenciacii v slovenských nárečiach. — Slovenská reč, 50, 1985, s. 44—49.
- Systémová a nesystémová slovotvorná diferenciacia nárečí. — Slovenská reč, 50, 1985, s. 275—279.
- Čo vieme o menách rastlín. — In: Domová pokladnica 1986. Red. M. Krippel — O. Poliak. Bratislava, Príroda 1985, s. 164—167.
- Slovník české frazeologie a idiomatiky. Přirovnání. Red. F. Čermák et al. Praha 1983. — In: Slovenská reč, 50, 1985, s. 120—124 (rec.).
- Štvrtý zväzok Atlasu slovenského jazyka. [Habovštiak, A.: Atlas slovenského jazyka. 4. Lexika. Bratislava 1984.] — In: Slovenská reč, 50, 1985, s. 310—313 (rec.).
- Návšteva v redakcii. O našom národnom jazyku a jeho spisovnej, ale najmä nárečovej podobe hovoríme s doc. Ferdinandom Buffom, CSc., vedúcim vedeckým pracovníkom Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV v Bratislave. — Osvetová práca, 35, 1985, č. 11, s. 28—29 (rozhovor B. Schenkovej s F. Buffom).

1986

- O súčasných zmenách v slovenských nárečiach. — Slovenská reč, 51, 1986, s. 3—10.
- Svojskosti nárečovej derivácie a nárečový slovník. — In: Dialektologický zborník. 2. Red. L. Bartko. Prešov, Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika 1986, s. 119—127, rus. res. s. 128, nem. res. s. 129.
- O slovotvorných svojskostiach východoslovenských nárečí. — In: Nové obzory. 28. Spoločenskovedný zborník východného Slovenska. Red. I. Michnovič. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1986, s. 177—184, rus. a nem. res. s. 185.
- K nárečovej slovotvornej synonymii. — Zázpisník slovenského jazykovedca, 5, 1986, č. 2, s. 14—16 (tézy prednášky konanej dňa 11. 2. 1986 v Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Bratislave).
- Nové botanické názvoslovie. [Červenka, M. a kol.: Slovenské botanické názvoslovie. Bratislava 1986.] — In: Nedeľná Pravda, 19, 1986, č. 31, s. 18 (ref.). — Ďalší autorov referát o tej istej práci: Vyšlo nové Slovenské botanické názvoslovie. — In: Večerník 18. 4. 1986, s. 3.
- Kamilka a tymián. — Práca, 7. 7. 1986, s. 7.
- Zmeny v slovenskej botanickej nomenklatúre. — Vesmír, 65, 1986, s. 595.
- O názvoch žito, žihlava a i. — Večerník, 27. 6. 1986, s. 3. — Tamže: O názvoch rastlín typu *materina dúška* (8. 8., s. 3).

1987

- Odvođené abstraktá v slovenských nárečiach. 1. vyd. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1987. 152 s.
Ref.: Bačíková, D.: Slovenská reč, 55, 1990, s. 60—62.
- Z názvov deja v slovenských nárečiach. — In: Jazykovedné štúdie. 21. Dialektológia. Red. I. Ripka. Bratislava, Veda 1987, s. 21—45.
- O novom Slovenskom botanickom názvosloví. — Slovenská reč, 52, 1987, s. 16—22.

1988

- O deminutívach v poľštine a slovenčine. — In: Studia linguistica Polono-Slovaca. 1. Red. K. Rymut et al. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk — Łódź, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich — Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk 1988, s. 41—46, poľ. res. s. 46—47.
- O nárečových slovotvorných variantoch a synonymách. — Slovenská reč, 53, 1988, s. 26—34.
- Je burinisko veľká burina? — In: Pisárčiková, M. a kol.: Jazyková poradňa odpovedá. Red. M. Pisárčiková. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1988, s. 19. Tamže: Vykonáva strážnik i stráž tú istú činnosť? (s. 34). — Potrebujeme slovo *schrana* popri *schránka*? (s. 91). — Je dobre utvorené novšie slovo *prepluhovanie* (cesty)? (s. 101). — Je správne skloňovanie *regula*, *regule*, *reguliam*? (s. 123). — Máme vravieť *sedmokráska* alebo *sedmikráska*? (s. 141—142). — Prečo

nie je v slovách *nezábudka* a *nezabúdať* dĺžka na tom istom mieste? (s. 142). — Je slovo *triapol-tý* správne? (s. 142). — Pestovatelia chmeľu sú *chmelári* či *chmeliari*? (s. 142–143). — Dovo-lenkujeme *na Liptove* či *v Liptove*? (s. 173). — Ako vyslovujeme slovo *disonancia*? (s. 197–198). — Aký je pôvod slova *imelo*? (s. 215). — Čo prekáža na spojení *hlavná metropola Sloven-ska*? (s. 242–243). — Kedy hovoríme *áno* a kedy *hej*? (s. 257). — Je vhodné písať o „produko-vaní“ absolventov? (s. 258).

1989

Von gegenwärtigen Veränderungen in den slowakischen Mundarten. — In: *Recueil linguistique de Bratislava. 9. Dynamic Tendencies in the Development of Language*. Red. K. Buzássyová. Bratislava, Veda 1989, s. 137–145.

O nárečovej slovotvornej synonymii. — In: *Zborník razprav iz slovenskega jezi-koslovja. Tinetu Logarju ob sedemdesetletnici*. Red. F. Jakopin. Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znavstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša 1989, s. 53–59, angl. res. s. 59.

1990

O slovensko-poľskej medzijazykovej homonymii. — In: *Studia Polono-Slovaca. 2*. Red. M. Majtán. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied 1990, s. 124–139.

1992

K charakteristike severošarišských priezvisk. — *Onomastica*, 97, 1992, s. 141–168.

1993

O poľskej a slovenskej frazeológii. 1. vyd. Bratislava, Veda 1993. 192 s.

Encyklopédia jazykovedy. Sprac. J. Mistrík s kolektívom autorov. 1. vyd. Bra-tislava, Obzor 1993. 520 s. (člen kolektívu autorov).

Zo severošarišských frazém o reči. — *Slovenská reč*, 58, 1993, s. 343–351.

Z porovnania poľskej a slovenskej frazeológie. — *Slovenská reč*, 58, 1993, s. 201–207.

Zum Vergleich der polnischen und slowakischen Phraseologie. — In: *XI. medzinárodný zjazd sla-vistov. Zborník resumé*. Red. S. Mislovičová et al. Bratislava, Veda 1993, s. 509–510.

1994

Zo severošarišskej frazeológie. 1. vyd. Bratislava, Veda 1994. 172 s.

Slovník slovenských nárečí. 1. A–K. Red. I. Ripka et al. 1. vyd. Bratislava, Veda 1994. 936 s. (spoluautori A. Ferenčíková, A. Habovštiak, Š. Lipták, O. Malí-ková, J. Nižnanský, I. Ripka, J. Šikrová).

K charakteristike poľských a slovenských prirovnaní. — In: *Studia Linguistica Polono-Slovaca*. 4. Red. I. Ripka. Bratislava, Veda 1994, s. 42—51, pol. res. s. 51.

Konfrontácia severošarišských a spisovných frazém týkajúcich sa medziľudských vzťahov. — *Slovenská reč*, 59, 1994, s. 201—212.

Redakčná činnosť

Červenka, M. a kol.: *Slovenské botanické názvoslovia*. 1. vyd. Bratislava, Príroda 1986 (vedecký redaktor).

Slovenská reč, 50, 1985 — 59, 1994 (člen red. rady).

Slovník slovenských nářečí. 1. A—K. 1. vyd. Bratislava, Veda 1994. 936 s. (člen redakcie s A. Ferencíkovou, J. Nižnanským a I. Ripkom).

Zostavil *L. Dvonč*

Životné jubileum Marie Majtánovej

PhDr. Marie Majtánová-Korandová, CSc., sa narodila 4. februára 1936 v Plzni, kde absolvovala aj prvý ročník Pedagogickej fakulty. Od druhého ročníka pokračovala v štúdiu na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe, odbor český jazyk — ruský jazyk, so špecializáciou dialektológia (1955—1959). Od r. 1960 pracovala ako odborná asistentka v dialektologickom oddelení Ústavu pro jazyk český ČSAV v Prahe. Po vydaji za PhDr. Milana Majtána (1963) začala pracovať v oddelení dejín slovenského jazyka v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV v Bratislave, kde pracovala až do odchodu do dôchodku 9. februára 1992. Roku 1969 získala na FF UK v Prahe titul PhDr. a r. 1971 obhájila v Bratislave kandidátsku dizertáciu *Ze západoslovanských lexikálních vztahů (Lidové názvy hub)*.

Hlavným predmetom vedeckého výskumu M. Majtánovej bol a ešte stále je vývin staršej slovenskej botanickej terminológie v konfrontácii s inými slovenskými jazykmi. Osobitnú pozornosť venovala ľudovým názvom húb. Jej prvé práce sa, pochopiteľne, zaoberajú rozborom českej ľudovej terminológie, napr. *K lidovému houbařskému názvosloví* (1958), *O přejatých slověch v českém lidovém houbařském názvosloví* (1959), *O českých nářečních názvech lišky obecné* (1962), *O českých nářečních názvech brambor* (1962), *Lidové názvy hub z Chod-*

ska (1965). Po príchode na Slovensko M. Majtánová upriamila svoju pozornosť na slovenskú lexiku. Prejavilo sa to najprv na porovnávaní českých a slovenských názvov rastlín a húb, napr. *České a slovenské lidové názvy hříbu koloděje Boletus erythropus a kováře Boletus luridus* (1969), *Česká a slovenská lidová jména hub s větevnatě členitou plodnicí* (1975). Neskôr sa zamerala na analýzu slovenských názvov, napr. *Z vývinu slovenskej botanickej terminológie* (1966), *O slovenských ľudových názvoch húb* (1968), *Z vývinu slovenskej mykologickej terminológie* (1969), *Z problematiky súčasného a historického slovenského botanického názvoslovía* (1983), *Botanické názvy v Slovári Antona Bernoláka* (1992). Výskum českých a slovenských názvov húb nakoniec vyústil do dôkladného porovnávania s ostatnými slovanskými jazykmi. M. Majtánová napísala sériu článkov *Ze západoslovanských lidových názvů hub* (1970—1973), ďalej to boli články *Západoslovanské lidové názvy muchomůrky červené Amanita muscaria* (1971), *Praslovenský charakter názvov húb v slovenčine* (1977) a i. Monograficky pripravila aj s doslovom, poznámkami a vysvetlivkami vydanie vzácneho rukopisu o liečení *Trifolium sanitatis medicum aneb o zdraví zprava lekarska z r. 1760* od oravského župného lekárnik G. Heilla (1987). Ide vlastne o prvú slovenskú popularizačnú zdravotvedu.

Málokedy možno u vedeckého pracovníka nájsť takú vzácnu skĺbenosť vedeckého záujmu s jeho „srdcovou záležitosťou“ ako u jubilatky. Pre vedeckú prácu M. Majtánovej je príznačná dôkladnosť, precíznosť a systematickosť. Tieto vlastnosti pramena aj z úprimného vzťahu ku skúmanej oblasti. Celkom prirodzene sa u nej prelína vedecké spracúvanie staršej botanickej (aj mykologickej) terminológie s neuveriteľne dôkladnou znalosťou jednotlivých rastlín a húb. Od ich praktického poznania (v ústave sme mali dokonca inštalovanú aj výstavku čerstvo nzbieraných húb s ich presným opisom) postupuje cez skúmanie ich starších i súčasných, ľudových i odborných názvov až po širšie konfrontačné súvislosti s inými slovanskými jazykmi a využívanie lexikologickej teórie v lexikografickej praxi pri ich spracúvaní. V r. 1968—1970 publikovala M. Majtánová v Kultúre slova sériu 23 článkov o slovenských ľudových (nárečových) názvoch húb, ďalej v časopise Slavica Slovaca už spomínanú sériu štúdií o západoslovanských ľudových názvoch húb.

Hlavnou náplňou práce M. Majtánovej (ako spoluautorky a redaktorky) bolo koncipovanie *Historického slovníka slovenského jazyka*. Zatiaľ vyšli tri zväzky (1991, 1992, 1994). Okrem iných hesiel redigovala aj všetky botanické heslá a veľmi ochotne a nezištne konzultovala so všetkými spolupracovníkmi.

Okrem oblasti botaniky sa M. Majtánová zamerala aj na onomastický výskum, ktorý robila v podstate systematicky, o čom svedčia jej články a štúdie v priebehu jej pôsobenia v ústave, napr. *Křestní jména krupinských měšťanů* (1964), *K problematice pojmenování žen na Slovensku v 17. století* (1966), *K problematice in-*

ventára a frekvencie krstných mien na Slovensku v 18. storočí (1968), *Zvolenská príjmení v 17. storočí* (1969); *Jména postav ve slovenských pohádkách B. Němcové* (1972); *Z problematiky živých podob krstných mien v 17. storočí* (1973).

Jubilantka sa popri botanickej a onomastickej problematike venovala aj iným témam, ktoré sú mimoriadne atraktívne a príťažlivé. Spomenieme napr. štúdie *K problematike mládeneckých organizácií na Slovensku* (1967), *Materiály o čarodějnických procesoch v Krupine z konca 17. storočia* (1970). Spolu s manželom M. Majtánom vydali vedecko-popularizačné dielo *Krupinské prísne právo* (1979), v ktorom aj širšej verejnosti sprístupnili život našich predkov v Krupine v 17. a 18. storočí (aj so známymi procesmi s čarodějnicami). Takisto veľmi užitočným prínosom pre našu vedecko-popularizačnú literatúru je vydanie *Zelinkára* od J. Fándlyho (1990) spolu s M. Majtánom a J. Nižnanským (bibliografia vedeckých prác M. Majtánovej vyjde v 1. čísle časopisu *Slavica Slovaca* 1996).

Okrem vedeckej a vedecko-popularizačnej práce M. Majtánovej treba spomenúť i jej prekladateľskú a pedagogickú činnosť.

Ani na tomto mieste, kde hodnotíme vedeckú prácu jubilatky v oblasti jazykovedy, nemôžeme vynechať zmienku o jej hlbokých vedomostiach z českých dejín, o ktoré sa vždy skromne podelila so spolupracovníkmi veľmi pútavým a nevtieravým spôsobom. Prejavovala a prejavuje takisto úprimný záujem o slovenské dejiny, čo je nevyhnutné pri štúdiu dejín jazyka, ktorý treba skúmať na pozadí politického, spoločenského a kultúrneho kontextu. V tejto súvislosti treba pripomenúť, že široko rozvetvené záujmy a záľuby jubilatky neboli na úkor kvality jej vedeckej práce.

Tvorivá a všestranná činnosť M. Majtánovej jej odchodom do dôchodku vôbec neprestala. Práve naopak, nadobudla nové (aj dovtedy skryté) dimenzie, na ktoré pri plnom pracovnom zaujatí a nasadení (najmä pri koncipovaní HSSJ) nezostávalo času. Aj teraz, keď je na dôchodku, M. Majtánová popri vzornej starostlivosti o prvého vnúčika plne rozvíja svoje schopnosti a talent. Na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského prednáša český jazyk a konečne môže naplno uplatniť svoje umelecké nadanie, ktoré sa prejavuje v poetickom pohľade na život, v podobe čarovných, pôvabných a milých knižočíek pre deti.

Jubilantke do ďalších rokov prajeme pevné zdravie, rodinnú pohodu medzi najbližšími a vyslovujeme úprimné želanie, aby svoje rozsiahle praktické i teoretické vedomosti v oblasti vývinu slovenskej botanickej terminológie mohla záročiť vo väčšom vedeckom diele a aby pritom nezabudla ani na svoj spisovateľský talent. Maruška, zachovaj si svoj životný optimizmus! Všetko najlepšie!

J. Skladaná

Životné jubileum Dr. Anny Oravcovej

Dňa 11. 2. 1996 sa završuje prvé významné životné jubileum dlhoročnej pracovníčky Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, obetavej, náročnej voči sebe a nanajvýš spoľahlivej výkonnej redaktorky nášho časopisu a členky jeho redakcie PhDr. A. O r a v c o v e j, CSc. V súčasnosti pracuje v ústave na poste vedúcej lexikologicko-lexikografického oddelenia, v ktorom sa okrem iných prác pripravuje Slovník súčasného slovenského jazyka.

Jubilantka A. O r a v c o v á sa narodila 11. 2. 1946 v Lišove (okres Zvolen). Základné a stredné školské vzdelanie nadobudla v Hontianskych Moravciach a vo Zvolene. V rokoch 1964—1969 študovala na Filozofickej fakulte UK v Bratislave ruštinu a slovenčinu, pričom v posledných dvoch rokoch štúdia už s čiastkovým úväzkom pracovala v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV. Po ukončení FF UK natrvalo zakotvila v Jazykovednom ústave, spočiatku ako odborná asistentka. Na internú aspirantúru nastúpila v r. 1972 a v r. 1978 získala vedeckú hodnosť kandidátky filologických vied (CSc.) obhájením kandidátskej dizertačnej práce *Polovetné konštrukcie v spisovnej slovenčine*. Svoju vedeckú a akademickú kvalifikáciu si jubilantka doplnila titulom PhDr., keď v r. 1983 absolvovala rigoróznu skúšku na katedre slovenského jazyka FF UK.

V Jazykovednom ústave bola vo výskume zaradená do oddelenia súčasného spisovného jazyka. Niekoľko rokov ešte sporadicky prehlbovala niektoré časti svojej kandidátskej práce, o čom svedčia štúdie o polovetných konštrukciách, uverejnené v Jazykovednom časopise a v časopise Slovenská reč. Popri individuálnom jazykovednom výskume sa A. Oravcová stala platnou účastníčkou tímových prác, ktoré sa v nedávnej minulosti realizovali v rámci výskumu spisovného jazyka a v oblasti sociolingvistických výskumov. Aktívne sa zúčastňovala na prípravných prácach na koncepcii a koncipovaní akademickej Syntaxe slovenského jazyka ešte pod vedením prof. J. Ružičku. Bola členkou autorského kolektívu, ktorý vypracoval známe dielo *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny* (1989). Jubilantka má podiel aj na vypracovaní hesiel do Encyklopédie jazykovedy (hoci sa jej meno istým nedopatrením do zoznamu spoluautorov nedostalo). Do pripravovanej akademickej Syntaxe slovenského jazyka mala prispieť riešením niektorých parciálnych otázok z okruhu príslovkových určení. Dokumentujú to i jej štúdie, uverejnené v Jazykovednom časopise a v Slovenskej reči, ako aj niektoré články v časopise *Kultúra slova*. Do prípravy koncepcie nového slovníka spisovného jazyka prispela štúdiami o antonymách, predložkách a predponách.

V oblasti sociolingvistického výskumu sa jubilantka prezentovala niekoľkými štúdiami o vzťahu rozhlasových pracovníkov k spisovnému jazyku, o postojoch používateľov jazyka k samému jazyku a o jazykovom vedomí tých, ktorí texty redigujú a upravujú — teda jazykových redaktorov. S jej sociolingvistickými son-

dami úzko súviseli i články a príspevky z oblasti jazykovej kultúry, v ktorých riešila najmä postavenie a používanie viacerých pomenovaní a odborných termínov v slovnej zásobe súčasnej spisovnej slovenčiny.

A. Oravcová primeranú pozornosť venovala aj recenznej stránke, ktorá patrí do povinnej súčasti jazykovednej práce, ako aj referovaniu o viacerých jazykovedných podujatiach, na ktorých sa aj sama zúčastňovala. Boli to najmä konferencie so syntaktickou problematikou vo vyučovaní a podujatia, venované teórii a politike jazykovej kultúry.

Ako výkonná redaktorka časopisu Slovenská reč sa podujala na náročnú, ale veľmi potrebnú bibliografickú robotu. Venovala sa jej s precíznosťou a dôkladnosťou, ktorá je jej vlastná: zostavila autorský register Slovenskej reči od prvého do päťdesiateho ročníka. Register vyšiel ako samostatná príloha 3. čísla Slovenskej reči v r. 1986. Slovenským jazykovedcom, ale i zahraničným slovakistom dala do rúk mimoriadne užitočnú bibliografickú pomôcku. Takisto z vlastnej iniciatívy zostavila pokračovanie tohto registra od 51. do 60. ročníka. Register za posledné decénium 1985—1995 bol uverejnený ako súčasť 5.—6. čísla Slovenskej reči 1995.

Vypracovanie celého registra jej bolo o to bližšie, že od r. 1982 začala vykonávať funkciu výkonnej redaktorky nášho časopisu. Je to jedna z funkcií, ktorá sa ani v lingvistických kruhoch často nedoceňuje a „nederú“ sa za ňou ani mladší jazykovedci, neprejavujú ambíciu popasovať sa s pomerne všednou, no veľmi náročnou prácou, vyžadujúcou tak vedecký rozhľad, ako aj poznanie normy a kodifikácie súčasnej spisovnej slovenčiny. Okrem toho pri výkone tejto funkcie treba mať dobrý prehľad v jazykovednej produkcii, napr. už aj preto, aby sa mohlo autorom občas pripomenúť, že zabudli citovať toho alebo onoho autora. Jazykovedná práca pri tvorbe časopisov je predsa len stále službou; naša jubilatka toto všetko robila s nevšednou citlivosťou a taktom, spoľahlivo a s rozhľadom. Keď sa týmto číslom končí jej funkcia, treba sa jej v mene celej jazykovednej obce úprimne poďakovať.

A keďže je tak asi uprostred svojich jazykovedných aktivít, želáme Dr. A. Oravcovej tvorivé roky, násobené dobrým zdravím a osobnou spokojnosťou.

F. Kočiš

Súpis prác Anny Oravcovej za roky 1977—1994

Bibliografia jazykovedných prác A. Oravcovej je usporiadaná chronologicky a ďalej v rámci jednotlivých rokov podľa druhu príspevkov: najprv sa v príslušnom roku uvádzajú knižné práce a vedecké štúdie v odborných jazykovedných a iných odborných časopisoch a zborníkoch, za nimi (menším typom písma, petitom) články, referáty, drobnosti, bibliografický prehľad a správy. Drobné príspevky rovnakého charakteru, ktoré v tom istom roku vyšli v tej istej rubrike toho istého ročníka časopisu alebo v tej istej publikácii, sa uvádzajú súhrne v jednom hesle (hniezdajú sa). V závere sa osobitne uvádza prekladateľská činnosť.

1977

Pozývajte na návštevu. — Práca, 28. 2. 1977, s. 3.

1978

Polovetné konštrukcie v spisovnej slovenčine. Autoreferát dizertácie na získanie vedeckej hodnosti kandidáta filologických vied. Bratislava, Vedecké kolégium SAV pre jazykovedu a vedy o literatúre a umení — Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1978. 20 s.

Charakteristika polovetných konštrukcií. — Jazykovedný časopis, 29, 1978, s. 141—150, rus. res. s. 150.

Piknik a pyknik. — *Smena na nedeľu*, 13 (31), 1978, č. 7, s. 7. — Tamže: *Pomôcť — napomôcť* (č. 34, s. 7).

1979

Zeler, nie celer. — *Smena na nedeľu*, 15. 6. 1979, s. 7.

1980

Obsah a forma v polovetných konštrukciách. — Jazykovedný časopis, 31, 1980, s. 35—39, rus. res. s. 39.

Vedecká konferencia o syntaxi a jej vyučovaní. — Slovenská reč, 45, 1980, s. 114—118 (správa o konferencii konanej v dňoch 11.—14. 9. 1979 v Nitre; spoluautorka K. Buzássyová).

1981

Príčasťové polovetné konštrukcie. — Jazykovedný časopis, 32, 1981, s. 49—56, rus. res. s. 56.

Prechodníkové polovetné konštrukcie. — Slovenská reč, 46, 1981, s. 97—106.

Vetnočlenská funkcia polovetných konštrukcií. — Kultúra slova, 15, 1981, s. 301—307.

Korešpondovať s niečím. — Práca, 14. 12. 1981, s. 4.

1982

Z problematiky príslovkového určenia. — Jazykovedný časopis, 33, 1982, s. 69—78, rus. res. s. 78.

Obsah a forma v polovetných konštrukciách. — In: *Syntax a jej vyučovanie. Zborník referátov z konferencie.* Red. J. Oravec. Nitra, Pedagogická fakulta v Nitre 1982, s. 397—404.

Príslovkové určenie vyjadrené výrazom s prirovnávacou spojkou. — Slovenská reč, 47, 1982, s. 288—298.

Jazykovedné štúdie. 15. Horeckého zborník. Red. J. Ružička. Bratislava 1980. — In: Jazykovedný časopis, 33, 1982, s. 85—87 (ref.).

Ruština — jazyk mieru. — *Nedeľná Pravda*, 15, 1982, č. 46, s. 7.

1983

Hranica spôsobovej a doplnkovej funkcie výrazov so spojkou *ako*. — Kultúra slova, 17, 1983, s. 40—45.

1984

V mene života a mieru. — Slovenská reč, 49, 1984, s. 3—5.

Vedecká konferencia o teoretických otázkach marxistickej jazykovedy. — Slovenská reč, 49, 1984, s. 302—304 (správa o konferencii konanej v dňoch 21.—23. 11. 1983 v Domove vedeckých pracovníkov SAV v Smoleniciach).

1985

Zdroj poučenia pre našu prácu. — Slovenská reč, 50, 1985, s. 321—323.

Konferencia o jazykovej politike a jazykovej kultúre v socialistickej spoločnosti. — Slovenská reč, 50, 1985, s. 361—364 (správa o konferencii konanej v dňoch 17.—19. 4. 1985 v Domove vedeckých pracovníkov SAV v Smoleniciach; spoluautorka K. Hegerová).

1986

Autorský register časopisu Slovenská reč I, 1932/1933 — 50, 1985. — Slovenská reč, 51, 1986, príloha.

Ref.: 1. Dvonč, L.: Slovenská reč 1932—1985. — Nedeľná Pravda, 19, 1986, č. 20, s. 18. — 2. Ondrejovič, S.: Autorský register časopisu Slovenská reč. — Kultúra slova, 21, 1987, s. 384—385. — 3. Polívková, A.: Autorský seznam časopisu Slovenská reč. — Naše reč, 71, 1988, s. 36.

1987

Veľký október a súčasnosť. — Slovenská reč, 52, 1987, s. 257—258.

1988

Slová výmer — výmera sa odlišujú iba gramatickým rodom a či aj významom? — In: Pisárčiková, M. a kol.: Jazyková poradňa odpovedá. Red. M. Pisárčiková. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1988, s. 54. — Tamže: Kto je *detektívkar*? (s. 102). — Čo je *smrtnosť* a čo *úmrtnosť*? (s. 225).

Konferencia o dynamických tendenciách v jazykovej komunikácii. — Slovenská reč, 53, 1988, s. 303—306 (správa o konferencii konanej v dňoch 23.—25. 5. 1988 v Domove vedeckých pracovníkov SAV v Smoleniciach).

1989

Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny. 1. vyd. Bratislava, Veda 1989. 440 s. (členka autorského kolektívu).

Miera ovládania jazykovej normy. (Analýza otázok poslucháčov rozhlasovej jazykovej poradne.) — Kultúra slova, 23, 1989, s. 49—54.

1990

O vzťahu k spisovnému jazyku. (Na margo výsledkov ankety Čs. rozhlasu v Bratislave.) — Slovenská reč, 55, 1990, s. 95—107.

Kočiš, F.: Podradovacie syntagmy v slovenčine. Bratislava 1988. — In: Jazykovedný časopis, 41, 1990, s. 191—194 (ref.).

1991

Postoje k jazykovému výskumu. (Na základe sociolingvistickej ankety.) — Slovenská reč, 56, 1991, s. 288—294.

1992

Antonymá vo výkladovom slovníku. — Slovenská reč, 57, 1992, s. 298—303.

Sonda do jazykového vedomia redaktorov. — Slovenská reč, 57, 1992, s. 87—93.

O vzťahu k rodnej reči. — Nedeľná Pravda, 1, 1992, č. 12, s. 6.

1993

Encyklopédia jazykovedy. Sprac. J. Mistrík s kolektívom autorov. 1. vyd. Bratislava, Obzor 1993. 520 s. (členka kolektívu autorov).

Predpony vo výkladovom slovníku. — Slovenská reč, 58, 1993, s. 96—100.

Spracovanie predložiek vo výkladovom slovníku. — Slovenská reč, 58, 1993, s. 296—301.

1994

O anglických slovách v dennej tlači. — Kultúra slova, 28, 1994, s. 268—274. — Úvod príspevku publikovaný pod názvom: Anglicizmy v dennej tlači. — In: Spisovná slovenčina a jazyková kultúra. Budmerice 27.—29. októbra 1994 (konferenčné materiály). Red. J. Doruľa. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1994, s. 34—35.

Prekladateľská činnosť

Smirnov, L. N.: Slovakistika v ZSSR. (Prehľad lingvistickej literatúry za roky 1960—1970.) — Slovenská reč, 36, 1971, s. 376—379.

Redakčná činnosť

Dorka, 15, 1980 — 29, 1994 (jazyková redaktorka).

Slovenská reč, 47, 1982, č. 1—2 (členka red. rady), č. 3—6 — 59, 1994 (členka red. rady, výkonná redaktorka).

XI. medzinárodný zjazd slavistov. Zborník resumé. Bratislava, Veda 1993. 696 s. (členka redakcie).

Zostavil L. Dvonč

ROZLIČNOSTI

Niektoré vlastné mená s formantom -ata. — Vlastné mená osobné i miestne poskytujú dosť problémov, ktoré zaujímajú najmä onomastikov z oblasti jazykovedy.

V skupine miestnych názvov sa zdôrazňuje, že najstaršie sú apelatívneho pôvodu, hoci viaceré z nich sú doložené z mladšej doby, napr. *Pažiť, Háj, Hora (Trnavá Hora), Brehy, Prietrž, Dúbrava, Potok, Hliník, Sliač, Kamenec* a pod.

Hoci sa pozornosť onomastikov upriamila predovšetkým na miestne názvy apelatívneho pôvodu, je celkom zreteľné, že mnohé miestne názvy majú vo svojom základe osobné mená (zakladateľov, starešinov, usporiadateľov a pod.). Najstaršie sú zo zložených slovenských mien typu *Budimír, Laskomer, Lastomír, Sebedraž (Sebedražie)*, s jasnými príponami: *Budmer(ice), Sebestlav(ce), Bohdan(ovce), Motešice (z Mojtech)* a iné.

V miestnych názvoch máme doložené aj osobné mená, neraz rozvité príponami, ktoré boli doteraz málo povšimnuté. Tak z koreňa *mal-* (*malý*), ktorý je napr. v priezviskách *Malík, Maliak, Pomališ, Mališka*, je miestny názov samoty pri Nitre *Malanta* (Horná a Dolná). V tomto názve je v druhej slabike *-n*, ktoré je zásahom maďarského hláskoslovnia pozostatkom nosovej hlásky *ę* (starí Maďari ju prevzali ako *an*, hoci napr. aj názov *Žabokreky* prevzali ako *Zsambokrek* napriek tomu, že v slove *žaba* nebolo nosovky).

V doline potoka Malatianky (Malatínsky potok), východnejšie od Lupčianky je dedina s názvom *Malatíny* (v skutočnosti sú tri Malatíny: Vyšný, Prostredný a Nižný; známe je priezvisko *Malatínský*). Názov *Malatín* je utvorený z koreňa *Mal-* formantom *-ata* (*Malata*) a privlastňovacou príponou *-in* (so zdĺžením *-ín*). V úzkej doline Sestrče, potoka tečúceho zasa zo severu do Váhu, je vysoko položená osada *Malatiná*, teda Malatova osada (rozhodne tu nemožno prijať etymológiu, podľa ktorej je tento názov z keltského a írskoho kmeňa *mal-* vo význame „kňazná“ a „vysokopoložené kniežacie sídlo“).

Prípony *-ata, -eta* sa nachodia aj v iných miestnych menách. Starobylé osobné meno *Una* (doložené z r. 1113 v Zoborskej listine) je v miestnom názve *Unín* a *Uňatín*.

Od osobného mena *Čizata* je miestny názov *Čizatice* (južný Šariš), nárečovo *Čižetice*. Pri Čizaticiacich sú *Bunetice* z osobného mena *Buneta*.

V západnom Šariši je osada *Daletice*. Jej názov sa derivuje z osobného mena *Daleta*, ktoré má základ taký istý ako staré osobné mená *Dalibor, Dalimil* a pod.

Prípona *-ice* je aj v miestnom názve *Kojatice* v Šariši, a to z osobného mena *Kojata*. V názve *Kyjatice* je základ osobného mena *Kyjata*.

Starodávne osobné meno *Buda* je rozvité formantom *-ata* v mene *Budata*, a to v miestnom názve *Budatín* (obec pričlenená k Žiline).

Ako opozitum k základu *mal-* (*Malata*) je základ *vel-* a osobné meno *Velata* v miestnom názve *Velaty* v Zemplíne.

Obdobne ako v priezviskách *Malata*, *Mišata*, *Kerata* je formant *-ata* i vo viacerých českých menách feudálnych rodov, napr. *Hrabata*, *Slavata* a i. Osobné mená tohto typu vznikli nepochybne aj vplyvom formantu *-et* používaného na označenie mládat, najmä živočíchov, porov. (*kozol*) *kozľa*, *kozľaťa*, pl. *kozľatá*, (*osol*) *osľa*, *osľaťa*, pl. *osľatá*.

Nad Sliacmi v Liptove smerom na juh je výrazný vrch *Salatín* a nad Liptovským Jánom je charakteristický vŕšok sformovaný ako hrádok, a preto ho aj tak Jáňania pomenúvajú. Valy na ňom však dávajú za pravdu aj stredovekému názvu *Hrádok*. Historik P. Ratkoš vo Vlastivednom slovníku obcí na Slovensku II v hesle *Liptovský Ján* uvádza, že pôvodný názov obce sa tají v názve vŕšku *Veratín*. V ňom k základu *Ver-* a k prínaľežiacej kmeňovej prípone (formantu) *-ata* sa pripája privlastňovacia prípona *-in*, *-ina*, *-ino*, teda Veratov dvor, hrad a pod. Názov *Salatín* má podobné zloženie, ale ho nemôžeme spájať napr. s názvom *Sliac*. Tvorenie je obdobné ako v názve *Veratín*, *Malatín*, *Budatín*, ale aj v miestnych názvoch *Kyjatice*, *Kojatice*, *Čížatice*, kde k základu rozvitému formantom *-ata* sa pripájala ďalšia prípona.

Tento typ názvov z osobných mien s formantom *-ata* si zaslúži pozornosť našej onomastiky — porov. priezviská *Machata*, *Mišata*, české *Slavata*, *Hrabata* a pod.

V. Uhlár

Oprava. — V článku M. Majtána Stav a perspektívy výskumu dejín slovenčiny (Slovenská reč, 60, 1995) má druhá veta v odseku 2.2. (s. 260) znieť takto: „Bolo by nadmieru užitočné prejsť od jednotlivých priebojných a poväčšine polemicky zameraných štúdií a článkov proti tradičným etymologickým výkladom k vydaniu diela, ktoré je azda v rukopise už hotové a na ktoré slovakistická i slavistická odborná verejnosť netrpezlivo čaká.“

Redakcia sa čitateľom i autorovi ospravedľňuje.